ګوتم بدهه، او د مت ارتقائي سفر ته يوه لنډه کتنه

کله چې موږ مذاهبو ته ګورو نو دا پر دوو قسمو تقسیمېدلای شي، يو هغه چې پوهان ورته د سامي (اسماني) مذاهبو نوم ورکوي لکه يهوديت، نصرانيت (مسيحيت) او دينِ اسلام. او دويم هغه مذاهب کوم ته چې غير سامي، يعنې هغه مذاهب لکه هندو مت، جين مت، دراوړي مت، کنفيوشس، شيو مت، مظاهر پرست، لمر پرست، ځناور پرست، آتش پرست، سپوږمۍ پرست، او ستوري پرست.

مولانا سيد ابو الاعلی مودوديؒ په دې هکله د مذهب تعريف داسې کوي. "په نړۍ کې چې څومره مذاهب دي هغه خو يا د يو کس په نامه يا د هغه قوم په نامه نومول شوي دي په کوم قوم کې چې هغه مذهب زېږېدلی دی. لکه عيسائيت، چې نسبت يې د عيسیؑ سره تړل کېږي، بدهـ مذهب ته په دې بدهـ مذهب ويل کېږي ولې چې د هغه بنسټ ايښوونکی مهاتما بدهـ دی، د زردشتي مذهب نوم په دې دی چې د هغه تعلق د زردشت سره ؤ، يهودي مذهب په يوه مخصوصه قبيله کې وزېږېدی چې نوم يې يهودا ؤ، خو ماسوای د اسلام."

دعدم تشدد د فلسفې او د دې بودهي مذهب بنسټ ايښوونکی چې څېړونکي ورته د ختيځ درويش هم وائي "ګوتم" نومي ځوان چې د شمالي (قطبي) هندوستان رياست، کپل وستو کې غالباً ۵۶۳ ق،م يا ۵۶۸ ق،م کې په لمبيني نومي ځنګله کې زېږېدلی، د راجا سدهودهن (شدهودهن) زوی، د [illegible]ور نوم يې مايا او [illegible]ندن نومي [illegible] (ا[illegible]سکيه) ؤ. د دهٔ [illegible]ړ د دهٔ د زوکړې

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر اوومـه مـړهٔ شـوه. د دهٔ یونـوم چـي د خانـدان لـه خـوا ورکړل شـوی دی، ګـوتم دی. زیـاتره مـؤرخین چـي پـه کـوم نامـه ددهٔ یادونـه کـوي هغـه "سدهارتهـ" دی. سدهارتهـ یعنـي کامیـاب او کـامران. انګریـز مـؤرخ مائیکـل هـارټ پـه خپـل کتـاب "سـو عظیم انسـان" کـي د ګـوتم بدهـ نـوم "سدهارتهـ" کـاږي او "ګـوتم" د دهٔ د ذات نـوم ښـیي. لاکـن د اوسـني تحقیـق نـه دا ثـابتیږي چـي د دهٔ اصـل نـوم ګـوتم ؤ. نـور صـفاتي نومونـه لکـه، جودهـ، یعنـي روښـانه ضـمیر لرونکـی، سـکیا مـوني (د سـکیا خانـدان راهـب، عابـد) سـکیا سـمها (د سـکیا خاندان شیر) او نور نومونه هم لري.

دهٔ پـه ځـوانی کـي ډیـر علـوم زده کـړي وو، لکـه پـه سنسـکرت کـي یـې ډیـر مهـارت درلـود، ویدونـه یـې ټـول پـه یـاد زده وو. کلـه چـي د ۱۸ یـا ۱۹ کـالو شـو نـو یـې د یشودهرا (یسـودهرا) نـومي جینـۍ سـره واده وکـړ. بیـا لـس کالـه وروسـته د دهٔ یـو زوی وزوکیدی چي نوم یې "راهل" ؤ.

کله چي دهٔ خپـل پـدري مـذهب یعنـي هنـدومت تـه وکتـل نـو یـې لـه دې مـذهب سره شدید اختلاف پیدا شو. پـه هنـدومت کـي بت پرسـتي، غـلام بـادار، او داسـي نـوري خامیـاني وې چـي دهٔ ورسـره اخـتلاف درلـودی. بیـا د ډیـر غـور او فکـر وروسـته دهٔ د یـو جـلا مـذهب یعنـي د برهمنـي مـذهب اصـلاح شـوي مـذهب بنسـټ کښیښـودی. حـالانکې دی د یـو لـوی مځکـه وال زوی ؤ، د شـهزاداګانو غونـدي اوسـېدی، خـو بیـا هـم د مـذهب سـره تـړاؤ دی دې تـه وهڅـوی چـي د عـامو خلګـو یعنـي د ذات پـات، غـلام بـادار پرتـه یـو داسـي فکـر مـنځ تـه راوړي چـي د دې ټولـو ګنجـائش نـهٔ وي پکښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانـا سـيدابوالاعلى مـودودي ؒ د بدهـ مـذهب پـه هکلـه وايـي چـي "لـه ننه څخـه دوه نـيم زره کالـه مـخ کـي انسـاني فکـر تـر دې حـده ترقـي کـړې وه چـي هغـه خپلـه يـو مشـترکه مـذهب غوښـتو. بدهـ مـت اګرچـې يـو پـوره مـذهب نـهٔ وُ او صـرف يـو څـه اخلاقـي اصـول يـې درلـودل، لاکـن دا مـذهب د هندوسـتان نـه راووتـی او يـوې خـوا تـه جاپـان او منګوليـا او بلـې خـوا تـه افغانسـتان او تـر بخـاره خـور شـو. د دې مـذهب خورونکـو دا مـذهب تـر لېـري لېـري هېوادونـو پـوري ورساوه."

مـذهب کـه سـامي وي کـه غيـر سـامي، خـو پـه پيـل کـي ورتـه ډېـري سـتونزي پيښـېږي.دهٔ راج محـل، د شـهزادګانو غونـدي ژونـد، خپـل لـس کلـن ازدواجـي ژونـد او زوی يـې پـر خپـل غيـر سـامي مـذهب قربـان کـړل او پـه ځنګلـه کـي يـې د پيپـل (بړ)[1] د ونـې لانـدي مراقبـه پيل کړه.

مـؤرخين ليکـي چـي دهٔ پـه لـومړي سـر کـي د څـو ملګـرو سـره شـپږ کالـه د ګيـا پـه ځنګلـه کـي وجـود ازاري (جسـماني رياضـت) پيـل کـړه، د وخـت پـه تېرېـدو سـره د ګـوتم وجـود د نـهٔ خـوراک او د ډېـري کمـزورۍ لـه کبلـه وچ ډنـډ شـو او پـر دهٔ بـه بې هوشـي راتلـه. بيـا دهٔ دا لاره تـرک کـړه او مراقبـه يـې پيـل کـړه. پـه لـومړي ځـل دهٔ پـه ځنګلـه کـي اووه ورځـي د پيپـل (بـړ) د ونـې لانـدي مراقبـه پيـل کـړه. پـر اوومـه ورځ دې نتيجـې تـه ورسـېدی چـي انسـان پـه درو څيزونـو سـره تـل غمـزده وي او دا غـم دی د ژونـد پـه خونـد نـهٔ پوهـوي. لکـه د سـپين

[1] حامد عبدالقادر د انځر ونه يادوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېـري تـوب غـم، د نـاروغۍ غـم او د مـرګ غـم. کـه انسـان لـه دې درو غمو ځان خلاص کړي نو به د ژوند په خوند پوه شي.

هـم دې درو نقطـو ته د ځنګلـه و خـوا تـه وشـړی، چـي د دې درو نقطـــو د درملنـــي اســـباب و مـــومي. وروســـته دهٔ پلویـــان (بهکشـوان) پیـدا کـړل چي د دهٔ سره د دهٔ پـه فکـر کـي ملګـري شـول. دې پلویـانو دهٔ تـه د (بدهـ) نـوم ورکـړی چـي معنـا یـې د هغـه چـا ده چي روحـاني علـوم یا پټ علـوم یـي تـر لاسه کـړي وي.د سنسـکرت لـه اړخـه د بدهـ معنـا "پـر نُـور یـا منیـر" ده. خـو نـور مـورخین د بدهـ معنـا د بیدار،روښانه ضمیر لرونکي یا د عارف سره کوي.

پـــه هنـــد و مت مـــذهب کـــي ذات پـــات، د ډېـــرو خـــدایانو تصـور، بـت پرسـتي او داسـي ډېـر څـه وو چـي ګـوتم یـې مخالفـت کـاوه. پـه بدهـ مـذهب کـي د خـدای تصـور، روح او د فرښـتو هـیڅ یـوه خبره یـا فکـر نشـته، هـم پـه دې وجـه د هنـدو مت مـذهب ځیلو خلګـو د دهٔ و مـذهب تـه هرکلـی وکـړ، او پـه کـي شـامیلېدل یـې پیـل کـړل. بدهـ مـذهب دومـره تېـز پـه شـمالي (قطبـي) هندوسـتان کـي خـور شـو چـي هـیڅ عقـل یـې نـهٔ تسـیلموي. د مـذاهبو پـه تـاریخ کـي دا غیـر سـامي بـودهي مـذهب، واحـد مـذهب دی چـي ډېـر ژر یـې ودهوکـړه، او د شمالي هندوستان نه دباندي و نورو هېوادونو ته منتقل شو.

کـه مـوږ وګـورو نـو پـر دې مـذهب د هنـدو مت شـدیده غلبـه ده. پـه دې کـي تـر مـذهب زیـات پـر فلسـفه بانـدي زور اچـول شـوی دی. پـه دې مـذهب کـي چـي کـوم احکـام ډېـر سـخت وو او برهمنـو هغـو تـه ګوتـه نیولـه هغـه د تزکیـه نفـس، مطالعـه، غـور و فکـر او مراقبـه وه. پـه دې مـذهب کـي یـوه خـامي د برهمنـو لـه خـوا دا هـم وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دۀ ټول خدایان رټلي وو، لاکن هغۀ يې مسلوب الاختيار ضرور ګڼلي وو.

دۀ د هندوانو آواګون[2] عقيده د لږ تبديلۍ وروسته خپله کړه. چې تعليمات يې د هندومت په خوا ورته شو. دۀ د هندومت مذهب ويدونه چې برهمنو به ورته سامي ويلو، څخه بالکل انکار وکړو. حالانکې دا ويدونه دۀ په ياد زده کړي وو. دۀ به ويل چې دا ويدونه سامي نۀ دي، دۀ په څلور سره ويدونو کې د سام ويد، رېګ ويد او يجر (ايجر) ويد ذکر کړی دی. د څلورم ويد، اتهر ويد ذکر يې بالکل نۀ دی کړی.

پر دۀ چې کوم الزام د خدای د نۀ منلو ؤ، د هغه په دفاع کې د هندوستان يو ازنی ليکوال محمد اساعيل هاتف بهوپالي په بېل انداز په خپله مقاله کې چې دۀ په ۱۹۲۳ کې ليکلې وه داسې بيان کړی دی.

" دۀ د ګيا په ځنګله کې تر شپږو کالو پورې رياضت کولو، يو ورځ دی د انځر د ونې لاندې له سهاره په خپلو خيالاتو کې ډوب ناست ؤ چې ما ښام ناڅاپه يو وجداني کېفيت پيدا شو، او هغه ته د بدهـ درجه تر لاسه شوه، هغه بې واکه په عالم بې خودي کې راولاړ شو او دا يې وويل، اې کالبند خاکي (ځان، يعنې ګوتم) جوړولو والا! تر څو چې ما تۀ نۀ وې پيدا کړی نو زۀ د ژوند د کشمکش نه تېرېدمه. هغه ټول په درد لړلي حالات وو. لاکن اوس ما تۀ وليدلې،زۀ اميدوار يم چې تۀ به بيا دا کالبد خاکي نۀ

[2] آواګون: د يو صورت نه بل صورت اختيارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي. ولې چا چې د نروان (فنا) دولت تر لاسه کړو د هغه ټول خواهشات پوره شو."

په دې جملو کې چې د ګوتم د خُلې څه بې اختیاره وتلي دي په هغه کې د خدای د منلو اعتراف دی. لاکن وروسته بیا کله هم د دهٔ په خُله د خدای نوم نهٔ راغلو، او د خدای د ذات او صفاتو په هکله یې کله هم خپل پلویانو ته څه ونهٔ ویل.

بهوپالي صاحب دا ثابتول غوښتل چې ګوتم پخپله د خدای منونکی ؤ، لاکن د دهٔ د ژوند یا تعلیماتو په هغهٔ دور کې نهٔ لیکل کېدل دا سوال مخته راوړي چې کېدای شي ګوتم د خدای په هکله ډېر څه ویلي وي خو د تعلیماتو د نهٔ لیکل کېدو په وجه تر اوسه نهٔ دي څرګند شوي. او بیا ټول مؤرخین په دې متفق هم دي چې ګوتم د خدای د تصور او د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ د دهٔ په ژوند کې د دهٔ افکار لیکل شوي وو. د دهٔ د مرګ نه وروسته د دهٔ پلویانو تر منځ پر بعضو مسئلو باندې جګړې پېل شوې، بیا دوی یو ځای چې نوم یې "راجاګاه" ؤ ټول جمع شول، دا راجاګاه "مګدهـ" ته نزدې ده. د دهٔ پلویانو بودهي تعلیمات بیان کړل، په هغو کې د دهٔ یو شاګرد چې نوم یې کساپا kasayapa یا غالباً کساپا ؤ د بودها فلسفیانه اقوال بیان کړل. بیا چې کوم د ابې دهرم پټیکا abhidharma په نامه مشهور شو.

د دهٔ دویم شاګرد او پالي upali د نظم ضبط اصول او قوانین بیان کړل، دا بیا وروسته ونایاپټیکا vinaya په نامه مشهور شو. د ګوتم مشهور شاګرد انند هغهٔ وېناوې خلکو ته وکړې چې ګوتم وخت پر وخت کړې وې. وروستو دا د سُتا sutta په نامه مشهور شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاکن دا ټول مجلس هغهٔ وخت هم نهٔ ولیکل شو، بیا د اشوک ۲۴۲ ق،م په زمانه کي دا حکم منځ ته راځي چي دا مقدس قوانین دي ولیکل شي. په پېل کي صرف دوه قوانینه ولیکل شول، یعني وِنا پټیکا(vina patika) او سُتا پټیکا (sutta patika).

په وِنا پټیکا کي د راهبانه ژوند اصولونه بیان شوي دي چي معنا یې د "هدایت ټوکری" ده. او په دویم قانون کي د ګوتم وېناوي ولیکل شوې. وروسته د هغې د درېیمي حصې اضافه هم وشوه، یعني د ابي دهرم پټیکا. دا درې سره حصې یې یو ځای کړې او نوم یې د "تري پټیکا" کښېښودی.

د ګوتم کتابونه په پالي ژبه کي وو. هغه په دې چي دا ژبه هغهٔ وخت عوامي ژبه وه، او د برهمنو د اعلی طبقې د ژبي سنسکرت پر ځای یې په پالي ژبه کي خپل تعلیمات خواره کړل. د هغې نه وروسته دا کتابونه د هندوستان په بېلا بېلو ژبو کي وژباړل شول چي د هغې په وجه ډېر بدلون مخې ته راغی. دا کتابونه نن هم شته خو اختلاف پکښي ډېر دی.

یو بل کتاب چي د هم پد dhammapadas نومېدی د عامو خلکو د پاره دی، چي د پورته ذکر شوو کتابونو خاص خاص نکات په کي رانقل شوي دي. په دې دهم پد کي ۳۷۷ ق،م د راجاګاه د کونسل (غونډې) ذکر شته خو د اشوک د دورې د کونسل ذکر نشته.

د تري پټیکا نه علاوه د ګوتم په ژوند نور کتابونه هم لیکل شوي دي، لکه جهیکا jatkas . د دې نه علاوه للت ستانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

lalitvistana هم یو کتاب دی چي په دې کي د ګوتم د لوبو مفصل ذکر موجود دی.

مؤرخین او د مذهب عالمان دا لیکي چي د ګوتم مقدس کتاب تري پټیکا د مذهب د طالب علمانو د پاره ډېر سخت دی. هغه په دې چي په دې کتاب کي دا نهٔ معلومېږي چي کوم اقوال د ګوتم خپل دي او کوم بیا وروسته اضافه شوي دي.

زما په خیال د دې مذهب په خورېدو کي د دې مذهب خوش بختي دا وه چي دا مذهب اشوک باچا ۲۷۳ ق، م څخه تر ۲۳۳ ق، م خپل کړو. کله چي اشوک د خپل سلطنت د ودې د پاره پر کالنګه نومي سیمي چي د هندوستان ختیځ سمندري ساحلي علاقې مهاندي ګوداوري او د کرشاندیو په منځ کي وه، حمله وکړه نو په دې جنګ کي یو نیم لکهـ انسانان قید، یو لکهـ مړهٔ او تر دې زیات له غمه په خپل مرګ مړهٔ شول. د دې جنګ خوني اثراتو پر اشوک باندي ډېره لویه اغېزه وکړه. د دهٔ رجحان د مذهب پر خوا شو، د مړګونو نه یې کرکه پیدا شوه او بیا د جنګ نهٔ کولو لوظ یې وکړو. سم د لاسه یې بدهـ مذهب خپل کړ، دهٔ دا مذهب سرکاري مذهب وګرځاوه او د بودهي مذهب تعلیمات یې په ټول هند کي خواره کړل، پر ډبرو یې کتبې ولیکلې. د دې ډبرلیکونو څخه دا ظاهرېږي چي هغه وخت بدهـ مت ډېر ساده ؤ. اشوک د دهٔ د زوکړي ځای ته ورغی او هلته یې د دهٔ په هکله یو یادګار تعمیر کړ.

د اشوک په دور کي ډېر برهمن دې مذهب ته داخل شول. اشوک درېیم کونسل په ۲۵۰ ق م کي راوغوښت، او د بودها په مذهب کي یې څهٔ نا څهٔ بدلون راوست. اشوک د هند دباندي ډېر مبلغین د بدهـ مت مذهب د خورولو د پاره ولېږل چي په هغو کي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهٔ خپل زوی انند، وروړ میندر او سکه خور سنګهامتر شامل وو. د اشوک په زمانه کې بدهـ مذهب تر سهېلي هند، لنکا پورې، بیا تر منځنۍ آسیا او ختیځ آسیا تر هېوادونو پورې خور شو.

د اشوک نه وروسته کنشکا باچا (kanshaka) دې مذهب ته نوره ودهٔ ورکړه. دهٔ د بودهیانو څلورم کونسل راوغوښت، په کوم کې چې د بودهي مذهب په حواله تشریحي او تفسیري کتابونه ولیکل شول. د اتمې صدۍ عیسوي پورې بودهي مذهب د هند په زیاته برخه کې خور شو. تر دې له مخه په پنځمه صدۍ عیسوي کې چیني سیاح فاهیان هند ته راغی. هغه لیکلي دي چې د هندي او بودهي عالمانو تر منځ ډېر فرق دی، خو د دواړو عبادت خانې یو بل ته ډېرې نږدې دي.

سلاویه siladis نومې دقنوج راجا یو کونسل راوغوښت کوم چې په ۶۳۴ عیسوي کې جوړ کړل شو. او راجا د ګیاه سره نږدې یوه خانقاه جوړه کړه، په کوم کې چې به د بدهـ مذهب عالمان او طالبعلمان په درس او تدریس کې مشغوله وو. کله چې په اوومه صدۍ عیسوي کې چیني سیاح هیون تسنګ د هند دوره وکړه نو په هغه دوره کې د برهمنو څهٔ نا څهٔ زور زیات وو، خو په سهېلي هند کې بدهـ مت غالب ؤ.

د وخت په تېرېدو سره د هندومت، جین مت او بدهـ مت تر منځ تعلقات خرابېدل پیل شول. بدهـ مت ته تر ټولو زیات تاوان رسونکی شخص کماریلا بهټ kumarila bhutta ؤ. بیا په اتمې صدۍ عیسوي کې شنکر آچاریه ۷۸۸ عیسوي څخه تر ۸۲۰ عیسوي پورې په ډېره منظمه توګه د دې مذهب مخالفت وکړ. د دې مذهب پر منونکو باندې یې ظلمونه پیل کړل، هم په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجــه د دې مــذهب منونکــو پــه نــورو بهرنــي هېوادونــو کــي پنــاه اخستلو تـه مجبوره شول. او ډېر خلګ د ځان د بچ کېدو پـه خـاطر پـه جین مـذهب ورګډ شـول. تـریوولسـمي صدی عیسـوي پـوري بدهـ مـت تـر اړیسـه او کشـمیر پـوري محـدود شـو. او بیـا یـې پـه ۱۱۰۲ عیسـوي کـي پـه کشـمیر کـي هـم خاتمـه وشـوه. پـه مګدهـ (بهـار) کـي د اسـلام تـر راتـګ پـوري لاؤ خـو بیـا تقریبـاً دا مـذهب د هندوسـتان د کرامتي خاوري نه کډه وکړه.

آیا ګوتم ذوالکفل دی؟

مــا د ګــوتم د زوکــړي، خانــدان، مــورو پــلار ، ښــځي، زوی او د مــت پــه هکلــه، لنډ جـاج واخسـتو، اوس بـه راشـو هغـه خبـري تـه چـي د دهٔ سـره پـه اسـلامي تـاریخ کـي تړلـې ده، یعنـي د "ذوالکفـل" تکــی، چــي ډېــرو علمــاؤ کــارولی دی. د شــلمي صــدی لیکــوال حامدعبـدالقادر پـه خپـل کتـاب "بدهـ فلسـفي، حیـات و فلسـفه" کـي دا خیــال ظــاهروي چــي پــه قــرآن مجیــد کــي دوه ځلــه (ســورة ص او ســورة انبیــا) کــي چــي د ذوالکفــل یعنــي "کفالــت کولــو والا ســړی" نــوم راغلــی دی، کــوم څــوک چــي د صــالحین او صــابرین پــه نامــه هــم یــاد شــوی دی، دا پــه اصــل کــي د ګــوتم بدهــ و خواتــه اشــاره ده. ځینــي علمــاء یــا ذوالکفــل د بنــي اسـرائیل د قبیلــې حزقیــل یــادوي، لاکــن حامــد عبــدالقادر د دې وضــاحت داســي کــړی دی چــي کفــل د کــپلا معــرب[3] شــکل دی کــوم چــي د کپــیلا وســتو مخفــف دی. عبــدالقادر دا هــم لیکــي چــي پــه قــران مجیــد کــي چــي کــوم د انجیــر (انځــر) ذکــر دی (والتــین،۵-۹۵:۱) هغــه هــم د بدهــ د فلســفې حوالــه ده. ځکــه چــي

[3] معرب: د بلي ژبې هغه تکی چي د عربي تکی یې ځیني جوړ کړی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم ته "روښان ضميري" د انځر ترونې لاندې تر لاسه شوه. د ډېرو علماؤ له دې دليل سره اتفاق دی او هغو دا دليل هم وړاندې کړو چې په اوومه صدۍ عيسوي کې نامتو مسلمان مؤرخ البېروني بدهـ فلسفي ته نبي ويلي دي. لاکن نور اهل فکر بيا دا دليل نۀ مني او هغه وايي چې، البېروني محض دا خبره کړې وه چې په هندوستان کې خلګو بدهـ فلسفي ته نبي وايي.

د نوموړي محقق سعدالله جان برق صاحب سره په يوه مرکه کې د ګوتم په هکله دا سې خبره منځ ته راغله چې ذکر يې ضروري ګڼم. د برق صاحب د وينا مطابق چې ګوتم په اصل کې په سوات کې زېږېدلی دی نۀ چې په نيپال کې. کپل ټکی په اصل کې "کبل" دی چې د سوات يوه علاقه ده چې اوس هم شته. وستو هم هغه د سنسکرت "سواستو" ټکی دی چې په رېګ وېد کې د سوات د پاره کارولی شوی دی. دی مخ ته زياتوي چې تشدد په دې پښتني غرۀ ايزه سيمه کې زيات وو چې ګوتم يې مخالفت د عدم تشدد په ناره پيل کړو.(والله العالم)

د ځينو علماؤ بيا دا خيال دی چې بدهيان چې د کوم بدها "متريه بدهـ" (رؤف او رحيم) شخصيت د راتلو ذکر کړی دی هغۀ حضرت محمدﷺ دی، ولې چې حضرت محمدﷺ ته الله پاک په قرآن کريم کې، د سورة توبه په آيت ۱۲۸ کې رؤف او رحيم ويلي دي.

آيت: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ (۱۲۸) سورة توبه

ژباړه: خلګو! تاسَو له، له تاسو څخه د الله رسول راغلی دی په کوم چا چې ستاسو تکليف ډېر سخت تېرېږي، څوک چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو د ښېګړي غوښتونکی دی، څوک چي پر مسلمانانو ډېر شفيق او مهربان(رؤف او رحيم) دی.

اوس د هغه آيات مبارک مفهوم راخلو د کوم چي حامدعبدالقادر حواله ورکړې وه. په تفسير ابن کثير د سورة انبياء د آيت ۸۵ او ۸۶ په هکله په تفسير کي امام حافظ عمادالدين ابوالفدا ابن کثير داسي فرمايلي دي:

آيت: وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ(۸۵) وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ.(۸۶) سورة انبياء

ژباړه:-" او اسماعيل او ادريس او ذوالكفل دا ټول صابرين خلک وو. موږ دوی په خپل رحمت کي داخل کړل، دا خلک ټول نېکان وو.

زهٔ د دې دواړو آياتونو تفسير د ابن کثير نه بشپړه راخلم چي دا ټولي خبري سمي واضح شي.

تفسير، ژباړه:-" ذوالكفل نبي نهٔ بلکي بزرګ ؤ،حضرت اسماعيلؑ د حضرت ابراهيمؑ زوی ؤ. په سورة مريم کي د دوی واقعه بيان شوې ده. د حضرت ادريس عليه السلام ذکر هم تېر شوی دی. ذوالكفل خو بظاهر نبي معلومېږي، ولي چي د نبيانو په ذکر کي يې نوم راغلی دی. او خلک دا وايي چي دی نبي نهٔ ؤ بلکي يو صالح سړی ؤ او د خپلي زماني باچا ؤ. ډېر عادل او با مروت ؤ. امام ابن جريرؒ په دې کي توقف کوي. فاالله عالم. مجاهدؒ فرمايي چي دا يو نېک بزرګ ؤ، او د خپلي زماني د نبي سره يې عهد پيمان(لوظ)کړی ؤ او پر هغه قائم ولاړ ؤ. په قوم کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـه یـې عـدل او انصـاف کولـو. مـروي دی چـې کلـه حضـرت یسـع علیـه السـلام ډېـر سـپین ږیـری شـو نـو یـې اراده وکـړه چـې پـه خپـل ژونـد کـې یـې خلیفـه کـړم، او وګـورم چـې هغـه څنګـه عمـل پـرې کـوي. خلـک یـې راجمـع کـړل او ورتـه یـې وویـل؛ درې خبـرې چـې کـوم سـړی ومنـي زه بـه هغـه ته خلافت سپارم.

ټولـه ورځ دې روزې نیسـي، ټولـه شـپه دې پـه ولاړه (قیـام) تېـروي او کلـه دې هـم غصـه نـه کـوي. هیڅـوک نـه ودرېـدو، یـو سـړی چـې خلکـو پـر هغـه بانـدې د کمـزوره ګمـان کـوو ودرېـدو او وې ویـل چـې زه دا پـوره کـوم. یسـع علیـه السـلام پوښـتنه ځینـي وکـړه چـې تـه بـه د ورځـې روزې نیسـې، د شـپې بـه تهجـد کـوې او غصـه بـه نـه کـوې؟ ده ورتـه وویـل "هـو". یسـع علیـه السـلام ورتـه وویـل چـې ښـه سبا تـه به ګورو.

دویمـه ورځ یـې هـم داسـې د خلکـو پـه مجموعـه کـې هغـه سـوال وکـړو او هغـه سـړی ودرېـدو. بیـا ورتـه د سـبا وویـل شـو. درېیمـه ورځ هـم د خلکـو پـه مجموعـه کـې دغسـې سـوال وشـو. بیـا هغـه سـړی ودرېـدو. نـو دی یـې خلیفـه جـوړ کـړو. اوس نـو شـیطان واړه واړه شـیطانان د دې بـزرګ د غولولـو د پـاره رالېـږل پیـل کـړو. لاکـن د هیچـا هـیڅ اثـر پـرې ونـه شـو. ابلـیس خپلـه راغی، غرمـه دا بـزرګ د قیلـولې (د لـږ سـات خـوب) د پـاره پرېـوتی لا نـه ؤ چـې د دې خبیـث د دروازې ټـټخ (کنـډې) وهـل پیـل کـړو. دې بـزرګ پوښـتنه ځینـي وکـړه چـې څـوک یـې؟ شیطان پـه ځـواب کـې ورتـه وویـل چـې زه مظلـوم یـم، فریـادي یـم، زمـا د قـوم خلـک مـا تنګوي، لـه ماسره یـې دا وکـړو، هغـه یـې وکـړو. یـوه اوږده قصـه یـې پیـل کـړه چـې د ختمېـدو وتـې وه. پـه دغـه کـې د آرام وخـت تېرشـو. حضـرت ذوالکفـل پـه شـپه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ورځ کـي صـرف دا وخـت بـه لـږ سـات د پـاره پـه آرام ویدېدلو. دهٔ ورتـه وویـل چـي مـازدیګر راشـه، زهٔ بـه سـتا انصـاف وکـړم. اوس چـي مـازدیګر د فیصـلې وخـت راغـی نـو چـي ګـوري د هغـه درک هـم نشـته، تـردې چـي خپلـه پسـې هلتـه دلتـه وګرځېدی، خـو یـو ځـای یـې هـم نـهٔ کـړو پیـدا. پـر دویـم سـهار هـم نـهٔ راغـی. کلـه چـي د غرمـې پـه وخـت کـي د حضـرت د آرام وخـت راغـی نـو دا خبیـث بیـا رابښـکاره شـو او دروازه ټکـول یـې پیـل کـړو. دهٔ دروازه خلاصـه کـړه او ورتـه یـې وویـل چـي مـا خـو تاتـه د پـرون مـازدیګر ویلـي وُ ، زهٔ سـتا پـه انتظـار وم، تـهٔ رانغلـې. دهٔ ورتـه وویـل چـي حضـرت څـه درتـه ووایـم، کلـه چـي پـرون غرمـه زهٔ سـتا خـوا تـه را روانېـدم نـو هغـوی راتـه وویـل چـي مـهٔ ځـه. مـوږ سـتا حـق درکـوو. زهٔ پاتـه شـوم او هغـوی اوس انکـار کـړی. نـوري یـې هـم اوږدې قصـې پیـل کـړې او د نـن خـوب هـم ولاړی. مـازدیګر یـې بیـا انتظـار وکـړو. لاکـن هغـه بیـا نـهٔ راغـی. دریمـه ورځ حضـرت یـو سـړی پـه دروازه کـي ودروی چـي ګـوره یـو سـړی هـم درنـه رانـهٔ شـي. د نـاخوبۍ پـه وجـه زمـا حالـت وارپـه وار خرابېږي. حضـرت بـه اوس ویدېـدو چـي هغـه مـردود بیـا راغـی او چوکیـدار هغـه راوګرځـوو خـو دی د کړکـۍ نـه دننـه راغـی او د دننـه نـه یـې دروازه ډبـول پیـل کـړه. حضـرت ولاړ شـو او چوکیـدار تـه یـې وویـل چـي ماتاتـه ویلـي وو چـي یـو څـوک هـم مـهٔ راپرېږده بیـا هـم تـا د دروازې نـه څـوک دننـه را پرېښـي دي. چوکیـدار ورتـه وویـل چـي زمالـه خـوا خـو هیڅـوک نـهٔ دی درغلـی. نـو چـي کلـه حضـرت پـه غـور سـره وکتـو نـو یـې دروازه د دننـي خـوا نـه بنـده ولیدلـه. حضـرت وپېژنـدو چـي دا شـیطان دی. هغـه وخـت شـیطان ورتـه وویـل چـي : اې ولـي الله! مـا لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاڅخه وبائله. نهٔ تا د شپې قیام پرېښودو او نهٔ په دې چوکیدار په داسي موقع غصه شوې.

وروسته له دې الله پاک د دهٔ نوم ذوالکفل کېښودو. هغه په دې چې د کومو خبرو دهٔ کفالت اخستی ؤ هغهٔ دهٔ په ځای کړې. (ابن ابي حاتم)

د ابن عباسؓ نه هم لږ په داشان په تفصیل سره دا قصه مروي ده. په هغه کې ده چې د بني اسرائیلو یو قاضي د مرګ پر وخت وویل چې له ما وروسته به زما منصب (سرداري) څوک سنبال کړي؟ دهٔ ورته وویل چې ،زهٔ. هم له دې کبله د دهٔ نوم ذوالکفل شو.

په دې قصه کې دی چې کله به حضرت آرام کوو نو به شیطان راغی. چوکیدارانو به راوګرځوو خو بیا به هم دهٔ شور کاوه. د دې په وجه به حضرت له خوبه راویښ شو. داسي دویمه ورځ ، دریمه ورځ یې هم وکړو. اوس نو حضرت له دهٔ سره تللو ته آماده شو چې زهٔ له تاسره ځم او ستا حق تاته دراخلم. نو په لاره کې شیطان د حضرت نه لاس خلاص کړو او ځیني منډه یې کړه.

حضرت اشعريؓ پر منبر وفرمایل چې ذوالکفل نبي نهٔ ؤ. هغه د بني اسرائیل صالح سړی ؤ. کوم چې به هره ورځ سل لمونځونه کول. د هغې نه وروسته هغهٔ د داسي عباداتو ذمه واخسته. په دې هغه ته ذوالکفل وویل شو. په یوه منقطع روایت کې د ابو موسی اشعريؓ نه هم دا رانقل شوې ده. په یوه ضعیف حدیث مسند امام بن حنبل کې دی چې په هغه کې د کفل واقعه بیان شوې ده. ذوالکفل نهٔ دي ویل شوي. ډېره ممکنه ده چې دا یو بل څوک وي. په هغه حدیث کې واقعه داسي ده چې کفل نومي سړی ؤ چې د یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه نه يې هم مخ نه اړوو. يو وار دهٔ يوې ښځې ته شپېته دينار ورکړو او هغه يې پر بدکارۍ (زنا) باندې راضي کړه. کله چې دهٔ خپله اراده پوره کولو ته تياري ونيوله نو ښځه په کپ او په ژړا شوه. دهٔ ورته وويل چې ما خو به پر تا څه زور زبردستي نهٔ وې کړې نو بيا د دې ژړا څهٔ معنا ؟ هغې ورته وويل چې ما تر ننه د الله يوه داسې نافرماني نهٔ ده کړې، هغه وخت ماته زما محتاجي دا ورځ را ښکاره کړه. کفل ورته وويل چې ته پر يوه ګناه دومره پرېشانه يې؟ حالانکې د دې له مخه تا داسې هيڅ نهٔ دي کړي. په هغه وخت يې هغهٔ ښځه پرېښوده او ځيني جلا شو. او ورته يې وويل چې؛ ورشه دا دينار ماتا ته بخښلي دي. قسم مې دې په الله وي چې زهٔ به د نن نه وروسته د الله يوه نافرماني هم ونهٔ کړم. د الله شان ته ګوره چې په هغه شپه هغهٔ مړ شي. سهار چې خلک ګوري نو ددهٔ د کور پر دروازه په قدرتي توګه دا ټکي ليکلي شوي وي چې؛ الله کفل وبخښلو. "

دويم ځل د قرآن کريم په سورة ص ۴۸م آيت کې د ذوالکفل ذکر راغلی دی. الله تعالی په دې آيت مبارک کې فرمايي :

آيت: وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ(۴۸)سورة ص

ژباړه:- د اسماعيل، يسع او د ذوالکفل ذکر وکړئ، دا ټول بهترينه خلک وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفسیر، ژباړه: - په ابن کثیر کې د دې آیت تفسیر صرف دومره راغلی دی چې "اسماعیل، یسع او ذوالکفل صلوة سلامه علیهم اجمعین د الله تعالی خوښ او په خاصو بندګانو کې وو".

د قرآن کریم د دې دواړو آیاتو نه دا څرګندیږي چې ذوالکفل د الله یو صالح او تقوی داره بنده ؤ. په یو آیت کې یې ذکر د اسماعیل او ادریس علیه السلام سره راغلی او په یو بل آیت کې یې بیا د اسماعیل علیه السلام سره خو دویم ځل ورسره د یسع علیه السلام ذکر راغلی دی. هیڅ یوه داسې اشاره چې ځینې ثابته شي چې ګوتم ذوالکفل دی نهٔ څرګندیږي. دلته د قصص الانبیاء(ابن کثیر) یوه حواله هم را اخلم چې خبره بنه واضح شي.

د قصص الانبیاء په یو روایت کې راځي چې ذوالکفل د لیا (لیه) علیه السلامي زوی ؤ. هغهٔ د یعقوب علیه السلام لور، د یوسف علیه السلام خور او د ایوب علیه السلام کورودانه وه. یعنې ذوالکفل د ایوب علیه السلام زوی ؤ.

د قرآن د مبارک آیاتونو د تفسیرونو او د قصص الانبیاء د یوې واقعې نه دا څرګندیږي چې ذوالکفل د الله یو نیک صالح او تقوی داره بنده ؤ چې د بني اسرائیلو شخه ؤ. یوائې د هندوستان بهوپالي صاحب چې ګوتم خدای منونکی مني، نور ټول مؤرخین یې د خدای او د روح نهٔ منونکی او د تخلیق کائنات په هکله یې چُپ ګڼي. د دې پورته ذکر شوو خبرو او اسنادو شخه څرګندیږي چې ګوتم بدهـ ذوالکفل نهٔ شي کیدای. هان دا کیدای شي چې د هند خلکو ګوتم بدهـ ته نبي ویلي وي. (والله العالم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر دې لـه مخـه چـي د ګـوتم بدهـ پـه اړه خپلـي خبـري پـاى تـه ورسـوم، د بـودهي مـذهب پـه هکلـه پـه افغانسـتان کـي د مونـدل شـوو مجسـمو او پـه دې خـاوره کـي د بـودهي مـذهب د خوريـدو پـه هکلـه د پوهنـوال محمـد رسـول بـاوري پـه زړهٔ پـوري معلومـات لـه تاسـو سـره شـريکوم، هغـه پـه خپـل کتـاب " زمـوږ لرغونپوهنـه " کـي ليکـي چـي مشـهور چينـي سياح هيـون تسـنګ د بودهـا د حقيقـي آثـارو پـه لټـون دافغانسـتان تـر ننګرهـار ولايـت جـلال آبـاد (هـډه) پـوري راغلـى ؤ. دهٔ د دې د پـاره پـه هنـد کـي څـو مياشـتي تېـري کـړي وې. بيـا پـه ۶۳۰ م کـال پـه کنـدز کـي د څـه وخت تېرولـو وروسـته د بلخ، باميـان، کاپيسـا او لغمـان ولايتونـو تـه هم راغلـى. پـه جـلال آبـاد کـي يـې ډېـر وخت تېـر کـړى، او هم د ګندهارا له لاري هند ته رسېدلى دى.دى وايي:

"هيـون تسـنګ چـي پـه خپلـو ليکنـو کـي يادونـه کـړې ده، وروسـته بيـا بـل چينـي سـېلاني پـه شـپږمه پيـړۍ عيسـوي کـي د زيبا[4] نـومي ځـاى يادونـه کـړې ده، چـي و دروټـې تـه نـږدې د سياه کـوه (تـور غـر) رود پـه غـاړه واقـع دى. (د دروټـې د بريښـنا بند سـهېل لـور تـه پـه دوه کلـوميټره کـي واقـع دى) هيـون تسـنګ يادونـه کـوي چـي سـهېل لوېديځ خـوا تـه (۱۲۰) پـه شـاو خـوا کـي د ناګـاګو پالـه پـه نـوم سـمڅي موجـودي وې چـي بودهـا د خپلـو لارويـانو د پـاره پرېښـي وې. فاهيان هم د دغو سمڅو يادونه کړې ده. "

د لرغونپوهـانو د پـاره چـي کـوم څيـز زړهٔ راښـکون پيـدا کـوي هغـه د بودهـا شـکل دى. د بودهـا د لـومړي شـکل پـه هکلـه د پوهـانو تـر مـنځ چـي کـوم شـهادتونه را مـخ تـه شـوي چـي د ګريـک بوديـک لـومړۍ مجسـمه يـې بـولي چـي" دا پـه ۱۸۳۴ م کـال کـي د

[4] په دې نامه په بدخشان کي يوه سيمه او دره شته " زيباک دره"

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژرار د gacrad لخوا د کابل په شا وخوا کې تر لاسه شوې ده. او د هغه نه وروسته د ګندهارا په ټولو برخو کې د کیندنو په ترڅ کې دا مجسمې یا په دا شکل د بودها انځورونه لاس ته راغلي دي."

پر مخ لیکي چې "هغه څه چې په هند کې روښانه دی د ګریک بودیک د هنر نه مخ کې د بودها مجسمه د انسان په شکل نه ده جوړه شوې، او هر وخت د لیتوس (د لمر ګل په شان یو ګل) د ګل په شکل چې د خپلې غوړېدو ځالي حالت ته د رسېدو په حالت کې لیدل کېږي. او یا د دې په څېر د یوې بلې ونې په واسطه سره یې تېرې پاڼې درلودې (اشجار سوزني برګ) سره ښودل کېده. او د بودها مرګ یې د یوې عبادت خانې (معبد) کې ښودلی دی. او ځینې وختونه یې د دې پاره چې بودها په یو صحنۀ[5] کې موجود وښایي د هغۀ یې یو او یا دواړه پښې جوړې کړې. د بودها د غه شکل نۀ یوازې د ګندهارا بلکې د متورا په حوضه کې هم لیدل شوی دی. د بودهایي هنر او مذهب ځینې څېړونکي په دې عقیده دي چې په ګندهارا او په متورا کې هندي هنر د غه ستونزه تر ډېره بریده هواره کړې او د غۀ مسئله د ځانګړي علامو لاندې روښانه کړې. د غه دواړو مکتبونو د لومړي ځل د پاره د بودها شکل په رښتني انساني بڼه رسم کړ. خو د یو شي یادونه ضروري ده چې په متورا سبک کې د بودها په مجسمه کې کومې علامې او جزیات لیدل کېږي، په هندي سبک کې ښودنه کوي. هغۀ چې د هندي سبک د هنرمندانو ځانګړتیا وه."

در دی فیا ویدانه حکایت کوي چې "شهزاده بمبسار غوښت چې د شاه را روکا (قطب لوېدیځ هند باچا) د پاره د بودها

---

[5] هغه ځای چې بازاري هنرمندان نڅېږي او یا کومه ننداره ښیي، سېل، تماشه، ستېج

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو انځور ولېږي، او د دې د پاره یې څو تنه هنرمندان (سنګ تراش، یا انځور ګر) وګومارل چې د بودها یو ښکلې مجسمه جوړه کړي. د غو هنر مندانو چې هر څومره وس وکړ خو مقصد ته نهٔ رسېدل، تر څو بودها خپله د هغو په وړاندي (مخ کښي) نهٔ ودرېدی. او وروسته یې دا تشریح ورته وکړه چې لید د رسم وړ نهٔ دی، نو خپل سوری یې په یو تکیه شوي تخته واچوو. د هغهٔ وروسته یې هنرمندانو ته لارښوونه وکړه چې رنګ یې کړئ. او د دې رسم لاندي دا درې اساسي مطالب د (بودها افکار) ولیکل چې عبارت یې دا ؤ، (بودها، قانون او جماعت)".

یوه بله واقعه هیون تسنګ د دې موضوع سره تړلې داسي بیانوي چې "په ننګرهار کي بودها په یوه غار کي په یوه تیږه باندي خپل سوری واچوو چې وروسته د هغه منونکو د دې سوري څخه یو شکل جوړ کړو او د هغې نه یې وروسته د مجسمې په شکل کي رامنځ ته کړو".[6]

د افغانستان په لوګر ولایت کي د چینایانو له خوا د مِس عینک د کان د کیندني په ترڅ کي د بودهي دور یو ښار مخې ته راغی چې پکښي بودهي مجسمې، لوښي، د بودها رنګین عکسونه تر لاسه شول.چې له دې دا څرګندېږي چې بودهي مذهب په لوګر ولایت کي څومره خورؤ. د ډېره اسماعیل خان او بنو پر لویه لاره په رحمان ډېری کي هم بودهي اثار موندل شوي دي. د سوات په جان آباد سیمه کي د غرهٔ په یوه لویه پرشه ۲۰ فټه لویه بودهي مجسمه کنده ده. د ضلع مردان په بېلو بېلو سیمو کي یې ډېر

[6] د جلال آباد او سنۍ هډې سیمه د هغه مهال " هیلو " د دوی تر ټولو مقدس ښار ګڼل کېدی نو ځکه " فاهیان " او " هیوان تسنګ " دلته راغلي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثار اوس هم لیدل کېږي خو له بده مرغه هغهٔ لرغوني مجسمې او نورد کار ځیزونه خلګو ترې وړي دي او تشې کنډوالې پاته دي. دغسې په ټېکسلا کې هم ګڼ شمېر بودهي اثار موندل شوي دي.

په دې توګه ډېر بودهي اثار په پېښور ښار کې هم موندل شوي دي چې په هغه کې د شاه جي ډهیرۍ ډېره د اهمیت وړ ده. د دې شاه جي ډهیرۍ په هکله په ۵م فروري ۲۰۱۷ "آج" ورځپاڼې سنډې میګزین" کې همایون خان اخوند ډېر په زړهٔ پوري راپور خپور کړی ؤ. اخوند صاحب د ډاکټر سید امجد حسین په هکله لیکي چې "په شاه جي ډهیرۍ کې چې کومه سټوپه موندل شوې وه په هغه کې د مهاتمه ګوتم بدھ د وجود هډونو ایرې (سکاره) موجودې وې کوم چې په دویمه صدۍ عیسوي کې کنشکا باچا تعمیر کړې وه. د دې سټوپې په هکله درو چینائي سیلانیانو فاهیان ۳۹۹ عیسوي څخه تر ۴۱۲ عیسوي پوري، سنګ یوان ۵۱۸ عیسوي او هیوان تسنګ ۶۳۰ عیسوي په خپلو لیکنو کې د دې په هکله لیکلي دي. د هیوان تسنګ مطابق چې دا سټوپه ۴۰۰ فټه جګ والی درلود کومه چې د مهاتمه بدھ د د هډونو د ایرو د ښخولو د پاره جوړه شوې وه. کوم د مسو (تانبې) ډبلی چې د دې سټوپه نه تر لاسه شوی دی دا د هغه وخت حکومت یعني په ۱۹۰۸ کال کې د برما و حکومت ته ورکړی. څه موده دا ډبلی په شمله (هندوستان) کې پروت ؤ. اوس د دې ډبلي یو نقل (Copy) په عجائب ګهر کې پروت دی. د برما حکومت په "ماماندلې" کې یوه نوې سټوپه جوړه کړه او دا ایرې یې پکښې خوندي کړې. په ۱۹۳۹ دویم نړیوال جنګ کې لا دا ډبلی هلته پروت ؤ."

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سټوپه څخه تر لاسه شوي ډبلې يوه عجيبه واقعه ده، چي کله په کال ۱۹۰۸ عيسوي کي ډاکټر سپونر د شاه جي ډهيرۍ کيندنه پيل کړه نو دۀ ته د کيندني په ترڅ کي يو بلوري د مسو ډبلی چي پکښي د ګوتم بدهـ باقيات (سپځلي هډونه) وو تر لاسه شوه. دۀ د هغه وخت سرکار ته د دې ډبلي په هکله څه داسي وليکل.

" جناب!

مطابق قوانین دقیقہ ۱۸۷۸ عیسوی پیرا گراف (دفعہ) نمبر ۴ کے تحت (سال ۱۸۷۸) میں جناب کی خدمت میں ایک کیس کٹ (ڈبہ) جس کے اندر ایک صندوقچہ ہے تبرکات ملا ہے۔ جس کے اندر آثار قدیمہ ہے۔ میں نے بحیثیت سر مینڈیٹ آرکیالوجیکل سروے دریافت کیا ہے۔ تانبے کے ڈبے پر کندے لکھائی کے مطابق کہ اس کو کشان بادشاہ (کنشکا) نے (اندازاً پہلی صدی عیسوی) دفن کیا ہے۔ اور ابتدائی چینی سیاحوں کے شہادت سے ثابت ہوتا ہے کہ اس بلوری ڈبے میں جلی ہوئی ہڈیاں مہاتما گوتم بدھ کی ہیں۔ اس دریافت کے آثار قدیمہ کے حوالے سے جڑی تعلق سے یہ تمنا کی جاتی ہے کہ اس کو حکومت کیلئے (دفینہ ایکٹ) دفعہ نمبر ۱۶ کے تحت حاصل کیا جائے۔ اور میں آپ کا ممنون رہونگا کہ اگر آپ اس سلسلے میں اقدام اٹھائیں۔ اور سرکاری نوٹس شائع کرائیں۔ جیسا کہ دفعہ نمبر ۵ (مذکورہ ایکٹ) کے تحت ضروری ہے۔"

دا ډهيرۍ په اصل کي هغه وخت د ساداتو کورنۍ وه. د کيندني په حواله د سرکار او د دې کورنۍ تر منځ يو لاس ليک شوی ؤ چي که د دې کيندني په ترڅ کي هره خزانه يا آثار قديمه تر لاسه شوه نو د دې نيم حاصل به د ساداتو کورنۍ وي. که بتان وغيره و موندل شو نو هغه به بلامعاوضه و سرکار ته ورکوي. سرکار دا کورنۍ راوغوښته او د هغه وخت زرګرانو خپل خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیمتونه وویل چې په پای کې د پټې کمشنر د دې بلورې د بلې قیمت ۴۵ روپۍ ولګوو. سادات کورنۍ ته یې ۱۳ روپۍ او ۸ آنې ورکړې او دا د بلې یې سرکاري ملکیت وګرځاوه.

له بده مرغه هغه وخت سرکار دا ډهیرۍ له سادات کورنۍ څخه نه واخسته، چې کله ورته د آثار قدیمه له خوا وویل شو چې دا ډېره مهمه آثار قدیمه ده نو دوی د سادات کورنۍ څخه دا ډهیرۍ په پیسو اخستلو فیصله وکړه، خو سادات کورنۍ دا نه کړه پر خرڅه.نن سبا د دې ډهیرۍ نوم اخون آباد نمبر ۱،۲ دی".

د دې نه دا واضع کېږي چې د بودهي مذهب منونکي خپله د پښتانه قام و لوی ټاتوبي ته د خپل مذهب د تبلیغاتو په هکله راغلي وو. په کومو پښتني سیمو کې چې په لویه کچه بودهي آثار تر لاسه شوي دي په هغو کې لوګر، ټېکسلا، ننګرهار، کابل،پېښور، بامیان، مردان، چارسده، سوات، بونېر او نوري پښتني سیمي شاملي دي.

کله چې بدهـمت د هندوستان نه کډه وکړه نو خلګو ته ثرګنده شوه چې په دې مذهب کې ډېري خامیاني وې. یعنې د خدای تصور، الهام و وحي بالکل نهٔ وو. او په خاصه توګه د تخلیق کائنات په هکله د بدهـمت مذهب خاموشي یو ډېر لوی سوال ؤ. برهمنو د دې مذهب د ختمولو د پاره هره جائزه او ناجائزه لاره خپله کړه، لاکن بدهیانو د دوی مخ نیوی او مخالفت ونهٔ کړ. هغه په دې چې د بدهـ مذهب بنسټ پر عدم تشدد ولاړ ؤ.

د عدم تشدد پیرو کارګوتم بدهـ د اتیا کالو په عمر کې غالباً ۴۸۰ق،م یا ۴۸۸ق،م د پیردا په سیمه کې مړ شو. د دهٔ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجود سکاره (ایرې) يې په بېلا بېلو هېوادونو کې په بېلا بېلو ستوپو (د منارو په شان لويو ګنبدو) کې پټې کړل شوې.

يوه مهمه خبره دلته په دې ضروري ګڼم چې د ګوتم بدهـ او د بدهـ مذهب بنيادي مقصد عدم تشدد او د انسانيت سره مينه وه خو په اوسني وختونو کې د ګوتم او د بدهـ مذهب د عدم تشدد فلسفه پر تشدد بدله شوې ده. تاسو وينئ چې له څو کلونو راهيسې په روهنګيا (برما) کې د تشدد يوه خونړې څهره د بدهـ مذهب منونکو خوره کړې ده. د مذهب په نامه انسان وژنه يې د سوشل ميډيا، پرنټ ميډيا او له مستندو رسنيو له لارې په ټوله نړۍ کې خوره ده او د نړۍ هغو بشردوستو هېوادونو چې د انسانيت او بشر دوستۍ دعوېدار دي پر دا ظلم او بربريت سترګې پټې کړې دي. نهٔ پوهېږم چې هغهٔ کوم مقاصد دي چې د انسانيت نه بالاتر دي، او دغه حال له تېرو څو لسيزو راهيسې د پښتون افغان اولس هم دی.

ما چې کله دا کتاب (*گوتم بدھ، زندگی اور افکار*) وليدو او بيا مې ولوستونو مې و يوه، دوو مشرانو ليکوالانو ته دا کتاب ښکاره کړو، هغو زهٔ دې ته وهڅولم چې دا کتاب و پښتو ته وژباړم. ولې چې تر اوسه زما په فکر په پښتو کې ماسوای د پروفېسر محمد پرويش شاهين صاحب، پر ګوتم بدهـ باندې کار د نيست په معنا دی. او ورسره ورسره د مذاهبو په حواله زما د قام د تاريخ طالب علمان به د يوه لرغوني غيرسامي نړيوال مذهب د عقيدې او افکارو څخه خبر شي.

د هغو ملګرو پښتنو نومونه دلته په دې ضروري ګڼم چې د دوی په ډاډ او مرسته دا کتاب تر چاپ ورسېدی. لکه د نوموړي څېړونکي شوکت ترين صاحب، رئيس ريحان منګل صاحب. مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکـوال او څېړونکـي اروابنـاد عبـدالعلي غورغشـتي صـاحب،(دا وخـت لا ژونـدی ؤ، پـر ګـوریـې نُـور شـه) د کـالم نګـار محتـرم عمرګـل عسـکر صـاحب، د مشـر لیکـوال سـلیم بـنګش صـاحب، د محتـرم لیکـوال فدا محمـد لېـوال نـورزي صاحب،پروفېسـر مولانـا عبـدالخالق منـدوخېل صـاحب، د همځـولي لیکـوال ښـاغلي حبیـب الله کاکړ صـاحب، مولانامحمـد فریـد صـاحب او میـر حسـن خـان اتـل صـاحب ډېـره زیاتـه مننـه کـوم. د خلیـل الله تصـمیم او د محمـود رشـي صـاحب هـم کـوروداني کـوم چـي د دې کتـاب پـه ترتیـب او ښائسـت کـي ډېر ستړي شو.

ژبـاړه یـو ګـران هنـر او سـتړی کـار دی ځکـه کـه لـه مـا لـږ و ډېـري تېروتنـي شـوي وي او شـوي بـه هـم وي، ولـي چـي پـه دې تـاریخي اثـر کـي ډېـر داسـي د هنـدي او پـالي ژبـو لغتونـه وو چـي مـایې لغـوي معنـې پـه یـوه قـاموس کـي هـم نـهٔ وموندل، هیلـه لـرم چـي تاسـو بـه زما دا نیمګړتیاوي پـه زړهٔ درنـې نـهٔ اخلئ.

ستاسو د روښانه او سوکاله سباوون په هیله، په درنښت

زړګی علیخېل

سهېلي پښتونخوا، کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخذلیکونه

کتاب	مصنف	مخ
بدھ مت، تاریخ عقائد وفلسفہ	رابرٹ وین ڈی ویئر، اردو ترجمہ، ملک اشفاق	9،10،11
تاریخ مذاہب	رشید احمد، ۱۹۶۸ چاپ	154،155
ایضاً	ایضاً	332،330،331
ایضاً	ایضاً	334،335
ایضاً	ایضاً	342،343
ایضاً	ایضاً	،348 345،346،347
زموږ لرغونپوهنه	پوهنوال محمد رسول باوري	152،156،157 158،
تاریخ عالم پر ایک نظر	پنڈت جواہر لال نہرو	105،106،107
د نور مظهرونه	عبدالرحيم مجزوب	184
ہندوستان سے اپجے دیگر دہرم، بدھ، جین۔	محمد اسماعیل ہاتف بھوپالی، دسمبر ۱۹۲۳	1,2
بدھ مت اور اسلام	الیگزنڈر برزن، ترجمہ، ڈاکٹر امجد علی بھٹی	112
تفسیر ابن کثیر، سورۃ انبیاء آیت ، ۸۶،۸۵، جلد ، جلد سوئم	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر، ترجمہ، خطیب الھند مولانا محمد جوناگڑھی،	420,421,422
تفسیر ابن کثیر، سورۃ، ص آیت، ۴۸ جلد چہارم	ایضاً	407,408
تفسیر ابن کثیر، سورۃ توبہ، آیت ۱۲۸ جلد دوئم	ایضاً	416
قصص النبیاء۔	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر	
د وېب له لاري د بدهـ ایزم په هکله بېلي بېلي ویډیوګاني، ډاکومنټریاني او قاموسونه		
آج ورځپاڼه، شاه جي ډهيري سنډې ميګزين، ۵فروري ۲۰۱۷	همایو خان اخوند	21
زاهد پښتو، پښتو سیند	عبدالقیوم زاهد مشوانی	
ظفراللغات	بهادر شاه ظفر کاکاخېل	
تذکرہ، جلد اول	علامہ محمد عنایت اللہ المشرقی	61
سو عظیم انسان	مائیکل هارټ، ژباړه؛ عاصم بټ	41
دینیات	سيد ابوالاعلی مودودي ؒ	9,46

(c) ketabton.com: The Digital Library

عکسونه

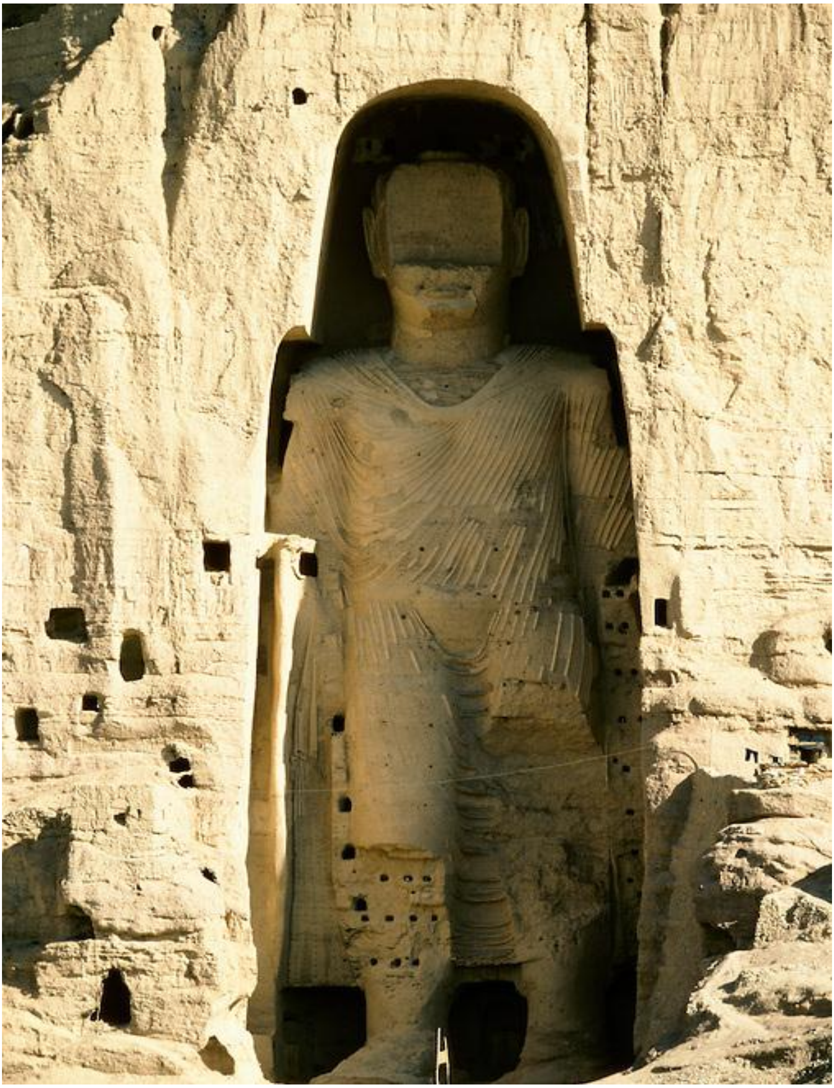

د افغانستان په باميان ولايت کي د بدها تر ټولو لويه مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټېکسلا کي ترلاسه شوي بودهي دورۀ بريني مجسمې

په کابل میوزیم کي پروت په لوګر کښي موندل شوې بودهي مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کي موندل شوی يو رنګين بودهي عکس

په ميوزيم کي پرته د ګوتم بدهـ لرغوني مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

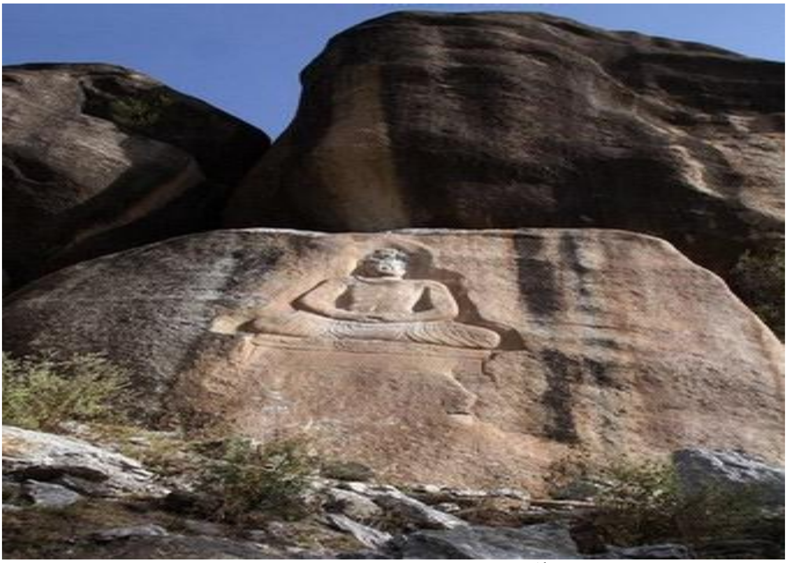

د سوات په جان آباد کي پر یوه پرشه د بدها لرغوني مجسمه

په کابل میوزیم کي پروت په لوګر کي موندل شوی رنګین بودهي عکس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په لوګر ولایت کې د مس عینک په کیندنې کې موندل شوې د بدها لرغونې خاورینه مجسمه

د افغانستان په لوګر ولایت کې د مس عینک په کیندنې کې موندل شوې د بدها لرغونې خاورینې مجسمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم، نوټ

د سراوستي[7] د اوبو شور د اوربدلو او پرشګه باندې د باد څخه ورک شوو نخښو (پلو) لوستولو والا په دې خبر دي چې هند او سندهـ د خپل زراؤ کلونو په ارتقائي سفر کې رشي (هندي عالمان) ستګرو (ويدي عالمان) او وليان زيږولي دي. د کوم چا چې د علم او عرفان او د پوهنې څخه د دې سيمې خاوره دومره سېرابه شوې ده چې د تېرو سلګونو کلونو څخه روانه نظرياتي او غير نظرياتي يرغلګري او فرقه پرستي باوجود د مينې او عدم تشدد څخه د معطري خاورې ذېره پُر لذته خوشبو د دې په ذره ذره کې اوس هم جذب ده.

دا هغهٔ خوږ بوی دی چې د وړېځو سره يې خپل سفر جاري ساتلی او په ځمکه کې خوارهٔ غرونه، ځنګلونه، صحراوې او د دريابونو برخه جوړ شوی دی. له هم دې خوږ بوی څخه مهرګړهـ، ګجرات او د کاټهياوار غونډي ښاري رياستونه جوړېدل پيل شول، کوم چې زموږ د عهد قديم افتخار ګڼل کېږي او د قبل از آريه سماج ورثه هم ده. نن هم هغه څېړونکي چې د دې ښارونو نهٔ ورکېدونکي د خاورو په رنګو کې د دې سماج د معلومولو په هڅه دي، پوهېږي چې سياسي، معاشي او د روحاني اقدارو په اړه دا خطه پر ځان د عهد قديم ناز کوي. لاکن دا ښاري رياستونه د آرياؤ د راتګ سره سره لړ. د خپلو کمزوريانو او تر ډېره حده د بهرني حمله آورو د يرغلګرۍ په وجه خپل دا سفر جاري نهٔ وساتلو. د منځنۍ آسيا د لارې، د لوېديځې او سهېلي

[7] په هندوستان کې يوه لرغونې سيمه چې اوس د يو سيند په نامه موجوديت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسیا پر دې ښاري ریاستونو باندې د آریاؤ حملې، د طوفان نوح نه هم زیات وېرونکي اثرات واچول. په سمندري طوفان کې د هرڅه بایللو والا خو صرف د اوبو د شوه کېدو په انتظار وي، او څنګه چې اوبه د خپلو پخوانیو لارو خوا ته برابرې شي نو دوی د ژوند د تېرو لو هڅې بېرته د پخوا په شان پیل کړي، لاکن د آریاؤ دې خطې ته راتګ یو داسې نهٔ ختمېدونکی طوفانؤ چې د دې ځای په تهذیب کې داسې ونښت چې د مینې او عدم تشدد برخلاف، خوف او تشدد ته یې وده ورکړه. انتقام او د جنګي جنون په هکله د شاعرۍ څخه راواخله د انسان او ځناورو مذهبي او قانوني قتل، کلتوریې د دې سیمي نهٔ بېلېدونکې برخه وګرځوله. لکه څرنګه چې د سېلاب نه ځمکه سېرابه شي، هم دغه شان د آریاؤ راتګ او د یلغار مثبت اړخونه نهٔ شي نظر انداز کېدلای. لاکن دا یو ویرجن حقیقت دی چې د نفسا نفسۍ او د مهاجرت کوم کلتور چې د آریاؤ د راتګ نه په دې سیمه کې وده وکړه، دغه د نفرت او انتقام رویې تر ډېره حده د مضبوط نه هم مظبوط کولو په اړه د یو معاون کردار ادا کړی. سپین، تور، اوږد ، ګردی، ځایي، غیر ځایي او مارشل ریس (جګړن قام یا نسل) غوندې فاشسټ نظریات یې زموږ په وینو کې شامل کړو.

زموږ پر سیمه هندي دیومالا (هندي خیالي کیسې) هم د دې نظریاتو په وجه وده وکړه. یعنې په ویدونو او ویدک کلتور کې جګړن آریائي قبیلو ماسوا ځایي قبیلې یې د هندي دیومالا برخه وګرځولې. لاکن هندي دیومالا په یو ځای کې هم د آریاؤ د برترۍ اصول نهٔ کړو هېر. هم دا وجه ده چې هندومت او د هغه څخه متاثر ټولو مذاهبو کې آریائي برتري په څه نا څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شــکل کــي موجــوده ده. بــا وجود د دې چــي مســلمانان پــه هنــد او سندهـ کـي د هندوانو سـره بـراه راسـت د تصـادم پـه شـکل کـي داخـل شـول. پـه هندوسـتاني مسـلمانانو کـي آريـائي برتـري تـر ډېـره حـده موجـوده ده. ګـوا د هړپـه، موهنجـو داړو او نـور قبـل از هړپـه ښـاري رياسـتونود سياسـي و معاشـي نظـام پـه هکلـه مـوږ تـه تـر ډېـره حـده معلومـات نشـته. لاکـن د دې ځـای پـه کنډوالو کـي تـر لاسـه شـوې علمـي رڼـا څخـه دا خـو پـه اسـانۍ ويـلای شـو د دې ځـای پـه تهـذيبو کـي اعلـی شـکلونه ليـدل کېـدل. د دې بـا وجود مـوږ تـه پـه دې خپلـه سيمه کـي د دې قـديم ښـاري رياسـتو او پـه دوی کـي خـور تهـذيب و تمـدن تسلسـل پـه نظـر نـهٔ راځـي. پـه سپت سـندهو کـي يـې د فـتح نغـارې د ويلـو وروسـته آريـاؤ د مـذهب د کرهنـي د پـاره پـه شـمالي هندوسـتان کـي د ګنګـا او جمنـا غـاړي خوښـي کـړې او هلتـه يـې د خــور ځنګلــه د ختمولــو وروســته د ويــدک ادب د بنســټ ســره يــې اړيکي جوړول لګيا کړل.

يـو دلچسـپه امـر دا دی چـي دوی پـه دې کـي ځـای پـر ځـای ديسـي (کورني) رنګونـه هـم خـور کـړو. دا ديسـي رنګونـه کـه چرتـه د قبـل از آريـا نمائنـدګي يـې هـم کولـه نـو د مسلسـل مزاحمـت امـين هـم وو، د کـوم مـخ نيـوی چـي د آريـاؤ د ګنګـا و جمنـا تـر نـاوې پـوري د را رسـېدو پـر وخـت وشـو. د کـوم پـه وجـه چـي د نـوي مکتبـه فکـر بنيــاد ايښــوونکو او د هغــو خپــل مــت (مــذهب) د مقبوليــت او د خپـل هـم پلويـانو پـه تعـداد کـي د اضـافې د پـاره د تـورو خـدايانو او قبــل از آريــائي بهجــن (منتــر) يــې د ويــدک ادب مســتقل برخــه وګرځـول. لهـذا د نـوي مـذهب پيروکـارانو لـه دوی څخـه مـخ کـي خـور شـوي علـم و فکـر سـره يـې مخـامخ د جنـګ څخـه پرتـه دا د خپـل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـذهب د وجـود یـوه ماتـه برخـه وګرځولـه. لاکـن پـه حقیقـت کـي دا داسي برخـه وه د کـوم مقـام چـي د جاهلـه، بـې علمـه او شـودر څخـه عبـارت ؤ . دې نـوي مـذهب چـي و بـراهمن تـه کومـه بزرګـي او مقـام ورکـړو، هغـه بـالاخر د دهٔ د غـاړي تـوک جـوړ شـو. دا صـحیح وه چـي پـه فکـري اعتبـار بـرهمن د کـوم مقـام او مرتبـې مسـتحق ؤ چـي دهٔ تـر لاسه کـړو، لاکـن پـه عملـي ژونـد کـي بـراهمن یـو داسـي بـلا جـوړ شـو کـوم یـوې چـي ټـول هنـدو مت پـه کـراره کـراره تـر حلقـه تېـر کـړی. او س تـر پـربهـو (لـوی براهمنـي عـالم) تـه د رسـېدلو د پـاره لاره بـراهمن وګرځېـدی. ویدونـه یـې پـه داسـي ژبـه ولیکـل چـي د دې سـیمي د خلګو د پاره نا پېژندونکې وه.

مـورنۍ ژبـي یـې د ځنـا ورو ژبـي او سنسـکرت یـې د علـم او عرفـان ژبـه وګرځولـه. دا هغـهٔ لسـاني روایـت دی د کـوم تسلسـل چـي بیـا وروسـته هنـدي مسـلمانانو، عربـي او فارسـي د علـم او قـانون ژبـه وګرځولـه، او مـورنۍ ژبـي یـې تـر ټولـو کـم تـره او نـا مکملـه وګرځـولې. دا د بـرهمن مـت ابتـداء وه کـوم چـا چـي پـه دې مـور ځمکـي بانـدي د خـوف او جانبـداری بنسـټونه کېښېښـول، لامحالـه د دې طوفـانونو ردعمـل فطـري ؤ. د زرنـه بیـا تـرپنځـه سـوه کالـه قبـل از مسـیح زمانـه د داسـي بـې شـمېره هنګامو څخـه عبـارت ده. دا خبـره د خوشـحالۍ ده چـي د دې ځمکـي زامنـو د ازادۍ د پاره د هیڅ یـو مقـدس یـا غیـر مقـدس فکـر، پلویـان نـهٔ شـول جـوړ او د دوی خـلاف یـې مسلسـل د ازادۍ بیـرغ جـګ وسـاتلو. پـه دې عمـل کـي داسـي هـم ؤ چـي پـه دویمـه لاره یـې د بـرهمن مـت مقابلـه وکـړه، دا هـم یـو منطقـي ردعمـل ؤ چـي داسـي صـورتحال هیڅ کله هـم د یـو ازیـت نـا کـه حقیقـت نـه کـم نـهٔ وي. لاکـن پـه داسـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال کي هغهٔ کوم چي د منځ لاره باسي، هغهٔ دي کوم چي د حالاتو خبر مسلسل پخلپه موجودګۍ کي داسي ثابتوي لکه د شپې په خاموشۍ کي د مِسو د پاوليو شړنګار. د منځنۍ لاري بې شمېره پلټونکي د دې ګونجلي معمې د حل کولو په هڅه کي کلي په کلي د کوځو خاوري يې په سر بادولې او د دا معلومولو په کرب کي مسلسل د يوې انتها څخه تر بلي انتها پوري روان وو.

بيا په دې بهېدونکو خلګو کي د مايا ښاغلی ګوتم هم شامل شو او د دې نا ليدلو او لا متناعي لارو د سلسلو برخه جوړ شو. د فکر په خولو لوند کله به د سمندر په غاړه د شګو سره شو او کله به د سمندر څپو دی د سمندر په تل کي تر تله ورسوو. او بيا چي کله دهٔ د مراقبې (تياګ) په وسعت کي ليدل وغوښت نو هغه د ګيان (فکر) و هغه منازلو ته ورسېدو د کوم د خواهش په لاره کي چي بې شمېره مسافران کچکول په لاس کي په تيارو لارو کي روان د مرګ سره ملهٔ شو. هم دغه هغه لمحه وه چي ګوتم د بدهـ پوري سفر مکمل کړو.

د بدهـ مذهب په دومره تېزۍ د خورېدو وجه نهٔ خو فتوحات دي او نهٔ قبضې. بلکې د دې حقيقي وجه دا ده چي بدهـ مت په کوم هېواد کي خور مذهب د علم ترديد کولو پرته د هغهٔ څخه مدد اخستو. او د هغوی هم خيال او روحاني و فکري عظمت غندني څخه پرته يې خپل سفر پيل کړ. په دې هکله دهٔ له مخه خور شوي فکر تذليل نهٔ وکړو نو د دهٔ هم تذليل نهٔ شو وه. د مناظرو په مقابله کي يې مزاکرې، د ټکراؤ په مقابله کي يې جوړښت، د مسکا په مقابله کي يې خندا، فتح او شکست په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابله کي يې د مينې او امن فضا جوړه کړه. په دې وجه د بدهـ مذهب (علم پوهنه) خورشو. د بدهـ د نظرياتو مقبوليت د دهٔ د پيروکارانو (پلويانو، امت) وو. خو د نورو مذاهبو په پيروکارانو کي دا افکار په ډېر عزت او احترام ليدل کېږي.

د هغهٔ حقيقت ژوندی اظهار موږ دلته ښهٔ ليدلای شو. د دې باوجود چي د بدهـ د پيروکارانو شمېر په وړو کي د مالګي په شان کم دی، او بدهـ د خپل ټاټوبي څخه شړنه په برخه شوې وه. لاکن دلته نن هم عيسائيان، هندوان، مسلمانان، سکهان او په نورو مذاهبو کي په ډېر مشکل سره داسي نومونه ليدل کېږي د کوم چا چي خلاف نهٔ به تعصب وي او نهٔ نفرت. هم په دې نومونو کي د ګوتم نوم يو ممتاز حېثيت لري. د ګوتم د يو ژوندي علامت په څير نن هم زموږ په ټولنه کي موجود دی. د دې باوجود چي د بدهـ مت پيروکاران او مبلغين د نشته په معنا دي.

د ګوتم روحاني وجود و هر انسان ته په مني کي د بخملي کمبلي تودښ وربخښي او ورسره د دهٔ درس د نسلي برترۍ او مذهبي برترۍ برخلاف د ټولو انسانانو د پاره يو برابر دی. دهٔ برهمن، شودر، سيد، غير سيد، ځايي، غير ځايي څخه پرته و هر انسان ته د خپلي ازادۍ احساس او درس ورکړی. او دهٔ وويل چي نهٔ خو د چا، ګرو (استاد)، پير يا مسيحا شته او نهٔ د چا مجاور، مريد يا امت. د دې برعکس کوم انسان چي د خپلو خواهشاتو پر ګنجلي نفسياتي جال باندي د کره کتني نظر وکړي او هغه رد کړي نو هغهٔ حقيقي ازادي تر لاسه کړي. او په دې توګه هر انسان ته يې دا زېری ورکړی چي هغه د خپل تقدير خپله خالق دی، او د خپل ښهٔ او بد خپله ذمه واره دی. د ازادۍ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذمه واری پر بنا دا یوه داسي نقطه وه چي له دې سره د بني نوع انسان تړون لازمي وُ.

نو د دې پرېکړه شوې ده چي د هند او سندهـ په تاریخ کي تر منو منو خاورو لاندي اوس هم یو ژوندی مثال دی. او دې ته منتظر دی چي د بحیره عرب په اوبو کي یوه غوټه ووهي او د دې تر تله پوري ځان ورسوي. بیا بېرته د راستنېدو په دې سفر کي په خپلو لاسو دا خاوره راواخلي او په دې ځمکي یې خوره کړي تا چي د دې خاوري په خوشبو سره زموږ نن ته د میني او امن غسل په نصیب شي. په دې کي هیڅ شک نشته چي زموږ "نن "د درندګی، خوف، فرقه پرستی او د جهنم څخه عبارت دی او دا دردناکه روان وخت زموږ د تېري ورځي تسلسل دی. هغه تېره ورځ چي د پردیو د راتلو پر وخت زموږ تر منځه جګړې او زموږ د خپل تاریخ سره د غداری سوب.

کله چي مېندي د خپلو زامنو او خاوره د خپلو ښاغلو د لاسه بې عزته شي نو بهرني خلګو ته زخم ورکول هیڅ معنا نهٔ لري. هم د غه هغه مقام دی چي انسان پخپله په خپل عدالت کي ودرېږي. خپله ملزم، خپله قاضي، د دهٔ خوښه ده چي عدالت له منځه یوسي یا ځان ازاد کړي. او نن موږ هم د دې حالاتو سره مخامخ یو.

موږ چي په تېر زراؤ کلونو کي و کومي بڅرکي ته پُوک ورکړی دی که هغه نن زموږ په مخ خپل تودښ پرېښی دی نو پکار دی چي موږ خپل بانهٔ د سېځېدلو سره ځان ستي (ژوندی په اور ورګډېدل) کولو ته تیار کړو. د بدلون او ترقی تږولي لوړي استعاري کومي چي موږ د خپلو حکمرانانو نه مستعار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستي دي، يو يو د دې اورنه سكاره ترې جوړېږي او موږ يو چي دې ته د بل لګولي اوروايو. هو، كه موږ خپله ګناه قبوله كړو او دې زندان ته ځان وسپارو نو كېداى شي چي زموږ راتلونكي نسل ته يوه ښه لاره پرېږدو. هغهٔ لومړى ګام چي په اخستلو يې د فرش نه تر عرشه پوري ټول قلفونه خلاصېږي، او تياري ختمېږي. دا هغهٔ لومړى ګام دى چي د دې په اخستلو كله نا كله پر موږ ډېر زيات كلونه بې نخلستانه په يوه ناتمامه صحرا كي تېر شي او كله موږ د هغه او بو په ځېر شو چي د هغې پر سر ولاړه زومې (لوخه، د ګند يو پوستكى) ورځ په ورځ توربخونې اوړي. په پيل كي چي دا كتاب تر ما را ورسېدى نو ما فكر وكړى چي پر ګوتم باندي زموږ سره هيڅ داسي مواد نشته، نو مي د خورولو نيت وكړى او د ځان سره مي دا عهد وكړى چي زهٔ به دا ضرور خوروم.

دا كتاب موږ ته د طاهر اصغر د كتابتون نه د زاړهٔ كتابونو څخه تر لاسه شو. كله چي موږ دا كتاب وليدو نو د پوښتې (ټائټل) پر ځاى يو سپين كاغذ پر لګېدلى وُ. د كتاب دننه د سرليک مضامينو پورته چا ليكلي وو (ګوتم بدهـ) ډاكټر محمد حفيظ سيد، ايم، اې – پي، ايچ، ډي. ډي لټ.

طاهر اصغر نه پوښتنه وكړه نو د محمد حفيظ سيد په هكله دهٔ ته هيڅ معلومات نهٔ وُ. موږ د ډېرو خلكو نه پوښتنه وكړه، يو بنګالي ملګري نه دا معلومه شوه چي ډاكټر صاحب پر هندوستاني فلسفه باندي يو كتاب ليكلى وُ، لاكن هغهٔ ملګري ته هغه كتاب نهٔ شو تر لاسه. خداى بخښلي صفدر مير هم د لاعلمۍ اظهار وكړو. هم په دې وجه موږ دا كتاب بغير د مصنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تعـرف خپـوروو. کـه پـه تاسـو کـي څـوک زمـوږ پـه دې هکلـه کومـک کـولای شـي نـو مـوږ بـه پـه را روان ایډیشـن کـي دا کمـي پوره کړو.

دا نـوټ پـه جـون ۱۹۹۶ کـي لیکـل شـوی ؤ، لاکـن د کتـاب پـه مکملېـدو او خورېـدو کـي دوه کالـه نـور ولګېـدو، دې نـه مـخ کـي یـو ملګري دا نـوټ ولیـدو او د هغـه پـه مشـوره پـه دې نـوټ کـي نـور کـار هـم وشـو او د هغـې پـه رڼـا کـي دا تـر خورېـدو ورسـېدو. زۀ د هغـه ملګـري ډېره مننه کوم چي پر وخت يې کومک راکړو.

مننه

عامر ریاض ستمبر ۱۹۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

د قبل مسیح پنځمه او شپږمه صدی د نړۍ د پاره یادګاري دي. په دې کې هیڅ طوفان نوحؑ نهٔ ؤ راغلی، او نهٔ کوم قیصر ټوله نړۍ فتح کړې وه. لاکن په انساني ذهن، اخلاق او په ټولنیز ژوند کې داسي انقلابونه رابښکاره شول چې تر قیامته به یې اثرات وي. په یونان کې فیشاغورث، په ایران کې زرتښت، چین کې کنفوشس او په هندوستان کې ګوتم او مهاویر غوندي د مذاهبو بنسټ ایښوونکو د زوکړې تاج هم د دې صدیانو پر سر دی. په دوی کې دهریوه اثرات د دوی تر هېوادو پوري محدود نهٔ وو، بلکې په نړۍ کې په بېل بېل نومونو او څهرو ورسېدل. لاکن په دې لوړه مرتبه لرونکو شخصیتونو کې ګوتم یوازنی حېثیت درلود. د دهٔ مذهب چې کوم عالمګیر حېثیت وموند هغه د هیڅ یو مذهب په هغهٔ وخت کې په نصیب نهٔ شو. تر دې انده چې نن هم په دا بحث کېږي چې په نړۍ کې د بودهیانو تعداد زیات دی که د عیسائیانو.

موږ په دې ورکوټي کتاب کې د دې جلیل القدر بزرګ ژوند، د دهٔ تعلیمات، په هغه کې ردوبدل او په مختلفو هېوادو کې د هغه د اشاعت په هکله خبره څېړلې ده. لاکن ستونزه دا ده چې د همالیه غوندي لوړ شخصیت د عقیدت او مبلاغې په داسي ګرد کې پټ دی د کوم چې هیڅ صحیح خدوخال په نظر نهٔ راځي. بیا چې پر کومو وسائلو زموږ تکیه ده هغه له سره غائب دي. د ګوتم بدهـ خپل هم عصر یا د هغه خپل لیکلي کتابونه موجود نشته، کوم معلومات چې دا وخت له موږ سره شته هغه قریباً د دروسوو کلونو نه وروسته دي. کوم چې په ضبط تحریر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـي تـر رارسـېدو پـوري د دهٔ د عقيـدت منـدانو پـه حـافظو کـي محفـوظ وو. هـم پـه دې سـوب د تـري پټـک د دې عقيـدې بـاوجود چـي ګـوتم بدهـ د خـداى پـه هکلـه بحث کـول بې سـود ګڼلـى دى، او د روح نـه يـې انکـار کـړى دى. مـوږ د ماهيـان فرقـې د دې بيـان سـره اتفـاق کـوو چـي ګـوتم د خـداى پـه هکلـه اقـرار کـړى او هغـهٔ يـې واجـب الوجـود او مختار ګُـل ګرځـولى دى، او د روح پـه وجـود يـې هم يقين درلود.

د دې تفصـيلات بـه پـه کتـاب کـي مخـي تـه راځـي، البتـه لوسـتونکو تـه دا يـاد سـاتل پکـار دى چـي د ګـوتم بدهـ د مـرګ نـه وروسـته قريبـاً درې سـوه کالـه وروسـته لـه مـوږ سـره د دهٔ د ژونـد حـالات ، تعليمـات او د پېژنـد ګلو پـه هکلـه مـواد تـر لاسـه شـوى دى، ګـوا د دې مـواد پـه هکلـه يـوه برخـه پـه تـاريخي اعتبـار مـوزو نـهٔ شـو ګـڼلاى. بيـا هـم د محقـق د پـاره پـه دې انبـار کـي تـر ډېـره حده لعل و جـواهر تـر لاسـه کېـداى شـي او د سـالک د پـاره دا لازمـه ده چـي د حـق پـه لټـون کـي او د صـداقت پـه هڅـه کـي د هـر قسـم مـواد پـوري ځـان ورسـوي. هغـه کتابونـه چـي د بدهـ مـت او د هغـه د بـاني پـه هکله څه مواد تر لاسه کېداى شي ،په دا ډول دي.

1 . **تري پټک:[8] يعني درې ټوکرياني**

۱: پـه ويلـو کـي خـو دا درې دي لاکـن پـه هـري ټـوکرۍ کـي ځـان ځان ته کتابونه دي. په دې د دوى تفصيل وړاندي کول ضروري ګڼم.

لـومړى پټـک (ټـوکرۍ): د دې نـوم ونيـا پټـک[9] دى، يعنـي د سنګهـ د پـاره احکامـات. پـه دې کـي درې کتابونـه شـامل

---

[8] Tripatika 1,11,111
[9] Vinaya pitaka

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي (ا) د مـرګ بهنـګ،[10] یعنـي پتـي موکهـ (خاوند) بمـع شـرح او حواشـي (ب) کهنـډک[11] (ج) پریـوار (کهـول)[12] پاټهـ. پـه دې کتـابونو کـي د پتـي موکهـا او د ګنـډهک پـه انګریـزی کـي رائـس ډیوډس venaya terts په نامه ژباړه کړې ده.

سـوت[13] پټـک (ټـوکری): یعنـي د بدهـ مـذهب عـام منونکـو خلګـو د پـاره زریـن اصـول. پـه دې کـي د ډیـرو سـرلیکونو سره ډیر کتابونه شامل دي. هغه سر لیکونه دا دي.

(۱) ډګهـ نکایـه[14] : دا د څلـور دیـرش کتـابونو مجموعـه ده. پـه کـوم کـي چـي مهـا پرنـي بهـان[15] ډیـر مشـهور دی. پـه دې کـي د ، او و ژباړه برنوف او ګوګرلي کړې ده.

(۲) مجهـم نکایـه[16]: پـه دې کـي یوسـلو دو پنځـوس **۱۵۲** کتابونه دي او دا ډاکټر ټرمکز ترتیب کړي دي.

(۳) سموت نکایه[17] : دا مسلسل نظمونه دي.

(۴) آم ګتـر نکایـه[18]: پـه پټکـو کـي لویـه مجموعـه ده، پـه دې کي کهډک نکایه[19] هم شته، په کوم کي چي (الف) کهډک پاټهـ[20] دی، د کـوم چـي چلـډرس ژبـاړه کـړې ده. (ب) دهـم پـد[21] دی، د

---

[10] Sutta Vibanga
[11] Khandaka
[12] Privara path
[13] Sutta Pitaka
[14] Digha Nikaya
[15] Maha Parini Bhana
[16] Majjhima Nikaya
[17] Sumyitta Nikaya
[18] Amguttara Nikaya
[19] Khuddaka Nikaya
[20] Khuddak Patha

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم چي میکس مولر ژباړه کړې ده.(ج) ادان[22] یا هغهٔ غزلي دي چي ګوتم ډېر په شوق سره ویلي دي. د هري غزلي سره د نزول د موقع وخت هم درج دی.(د) اتي وتک[23]: یو سلو لس ۱۱۰ اقتباسات دي کوم چي د ګوتم د بېلابېلو خطبو نه اخذ شوي دي.

(ر) سوت نپټ[24]: دا نظمونه دي، د دې ژباړه پروفیسر قوسیولي کړې ده.

(س) ویمان وتهو[25]: د جنت د محلونو په هکله.

(ش) پتوتهو[26]: د ارواح غیر مجسم په هکله.

(ص) تهرا ګاتا[27]: د راهبانو (عابدانو) د پاره نظمونه.

(ض) تهري ګاتا[28]: د راهبي (عابدي ښځي) د پاره نظمونه.

(ط) جتک[29]: کیسې دي، د کومو ژباړه چي رائس ډیوډس د buddish birth stories په نامه کړې ده.

(ظ) ندیس[30]: د سوت نپټ د پای شرح.

(ع) پتي سمدها[31]: د ارهت د باطني قوت په هکله بیان.

(غ) اپدان[32]: د بدهـ ارهتو کیسه.

---

[21] Dhmma- Pada
[22] Udana
[23] Ltti Vuthaka
[24] Sutta-Nipata
[25] Vimana Vatthu
[26] Petavatthu
[27] Thera-gatha
[28] Their-gatha
[29] Jataka
[30] Niddesa
[31] Pati sambhida
[32] Apadana

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ف) بدهـ بنش[33]: د بدهیانو حالات.

(ق) کاریـه پټـک[34]: هغـه نظمونـه دي پـه کـوم کـي چـي د ګـوتم د تېـر ژونـد یعنـي د زوکـړې د مخـه د ژونـد (لومړي جـنم) کرامتونه بیان شوي دي.

(۳) ابهـي دهـم: پـه دې درېیم پټـک کـي ډېـر کتابونـه دي، د هغو تفصیل داسي دی.

(الـف) دهـم سـنګني[35]: پـه بـېلا بېلـو نړیـو کـي د ژونـد کیسې.

(ب) وي بهنګ[36]: د اتلسو ۱۸ کتابونو مجموعه.

(ج) کتهاوتهو[37]: یو زر بحث طلب ستونزي .

(د) پګل پناتي[38]: د ځانګړي خصوصیاتو تشریح.

(ر) دهاتو کتها[39]: د عناصرو په هکله.

(س) ایمک[40]: د ظاهري ثیزونو په هکله.

(ش) پتهن:[41] د حیات (ژوند) اسباب.

دې ټولـو کتـابي مجموعـو تـه تـري پټـک، (وینـا پټـک، سـوت پټـک او ابـي دهـم) دري ټوکریـاني ویـل کېـږي، او د

---

[33] Buddha Vansa
[34] Cariya Pitaka
[35] Dhamma Sangani
[36] Vibhanga
[37] Katha Vatthu
[38] Puggala-Paunati
[39] Dhatu Katha
[40] Yamaka
[41] Patthan

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودهیانو تر ټولو مقدس او قدیم کتابونه بلل کېږي، دا ټول په پالي ژبه کي دي.

(۲) د پټک شرحي

دا بودهیانو په پنځمه صدی عیسوي کي هغه وخت ولیکل کله چي دوی تري پټک د سنګهالي ژبي نه پالي ژبي ته وژباړلو. په دې کي چي کوم دا وخت موجود دي هغه په دا شان دي.

۱، سماند پاسدکا: د نړۍ شرح.
sammanata, pasadika
۲، کنکھ وتراني: د پتي موکھ شرح.
Kankha vitarani
۳، سمنګل ویلاسني: د دګھ نکایه شرح.
summangala vilasini
۴،پکپکا سدني: د مجهم نکایه شرح.
papancha sudani
۵، سرتھ پرکاشني: د سمت نکایه شرح.
sarattha ppakasini
۶، منورتھ پورني: د انګوت نکایه شرح.
monoratha purani
۷، پرمتھ جونکا: د کدک پاټ او د سوت نپټ شرح.
Paramatha katha
۸، دهم پراتھ کتها: د دهم پت شرح.
dhammapada atthakatha
۹، پرمت دیپني: د ادان، دمان واتهو، پتاوت تهراګاتها او تهري ګاتها شرح.
paramatha dipam
۱۰، ابهي دهمت دپني: د اتي وتک شرح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Abhidhamimatha dipani

۱۱،جاتک اتهاکتها : د جاتک شرح.

jataka attha katha

۱۲،سدهم پجوتکا : د ندیس شرح.

saddhamma Ppajjotika

۱۳، سدهم پکاسني : د پتم بدهـ شرح.

Saddhamma Ppakssani

۱۴، ویسدهـجن ویلاسني : د اپدان شرح.

Visudhajana vidusin

۱۵، مدهورتهـ ویلاسني : د بدهـ ونس شرح.

Maddhurattha vilasini

۱۶، کاریه پټک اتها کتها : د کاریه پټک شرح.

Cariya pitaka attha katha

۱۷، اتها سالني : د دهم سنګتي شرح.

attha salini

۱۸، سموهـ دنودني : د وبهنګ شرح.

sammoha vinodani

۱۹، پنکتاپنکرن اتهـا کتهـا : د ابـي دهـم د پـای د پنځـو کتابو شرح.

Pamcappakarana attha katha

(۳)للت وستارا

دا پـه سنسـکرت ژبـه کـي ۀ. د دې ژبـاړه پـه شـپږمه صـدی عیسـوي کـي پـه تبتـي ژبـه کـي وشـوه. د دې څه برخه پـه نثر کـي ده، پـه سنسـکرت ژبـه کـي لیکـل شـوي اصـل کتـاب هـیڅ درک نشـته چـي کلـه لیکـل شـوی دی. پـه دې کـي د ګـوتم سـوانح لیکـل شـوی دی او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېـــري مبـــالغې څـــه کـــار اخســـتل شـــوی دی. د دې ژبـــاړه پـــه بېلا بېلو لو یدیځو ژبو کي هم شوې ده.

(۴) تبتي بیانات

دا پـــه زیاتـــه توګـــه پـــر للـــت وســـتارا لیکـــل شـــوی دی. دا کتاب سکندر کوسما و انګرېزي ته ژباړلی دی.

(۵) مهابهینشکر رمن سوتر

دا هـــم پـــه سنســـکرت ژبـــه کـــي لیکـــل شـــوی ؤ. پـــه دې کـــي د ګـــوتم د کـــور د پرېښـــولو حـــالات بیـــان شـــوي دي. دا پـــه شـــپږمه صـــدی عیســـوي کـــي چینـــي ژبـــي تـــه وژبـــاړل شـــو، چـــي د هغـــې وروســـته و انګرېزي ته یې ژباړه وشوه.

(۶) مالا لنکا راوتو

دا د پـــالي ژبـــي څخـــه پـــه برمـــي ژبـــه کـــي پـــه ۱۷۷۳ عیســـوي کـــال کـــي وژبـــاړل شـــو. بیـــا د هغـــې نـــه پـــه انګرېـــزی کـــي وژبـــاړل شـــو. دا د لنکا د مقدسو کتابونو په هکله دی.

(۷) دې نـــه عـــلاوه مختلفـــي کیســـې دي چـــي اســـپنس هـــارډي د the manual of buddhism پـــه نامـــه را غونـــډي کـــړي دي.

(۸) دهمپد

پـــه ســـوتاپنت او تـــري ګاتهـــا کـــي چـــي کـــومي غزلـــي دي هغـــه سونډرس د dampadah په نامه ژباړلي دي.

(۹) مجلې و کتب

مشـــهور کنبـــت ګـــر راهنمـــا لاهـــل ســـاکر تیـــاین پـــه ۱۹۳۲ کـــي یـــو کتـــاب "بدهـــ چریـــه" ولیکـــی، دا پـــه هنیـــان نقطـــه نظـــر لیکـــل شـــوی دی. د مهایـــان پـــه نقطـــه نظـــر یـــو کتـــاب "بهګـــوان ګـــوتم بدهـــ" ډېـــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهور دی کوم چې محترم بدهنت بودها نند جي مها استو او پنډت چندکا پرشاد جګيسو په هندي خپور کړی. دې نه علاوه مها بودهي سوسائټي کالج سکول کلکتې نه يوه مياشتنۍ مجله هم خپرېږي په کوم کي چې د دې مذهب په اړه نوي څېړنې مخې ته راځي. په دا توګه د لنکا نه "بدهسټ کرانيکل، سيلون" په ذريعه د دې مذهب په هکله خلګو ته معلومات ورکول کېږي.

په سارناتهـ (بنارس) کي هم په دې هکله کار پيل شوی دی چې د هغې نه هم ډېر معلومات تر لاسه کېدلای شي.

(۱۰) په اردو کښې

تر دې وخته چې کوم کار پرې شوی دی هغه دا دی.

(الف) په ۱۹۹۰ کي شيونرائن شميم د ګوتم بدهـ سوانح ليکلې وه، چي بيا دويم ځل هغه تر چاپه نۀ ورسېده.

(ب) مولوي امير احمد علوي صاحب بي، اې جج نيمچ د "ګوتم بدهـ" په نامه يوه مختصره کتابچه وليکله چې بيا الناظر لکهنو هغه خپره کړه.

(ج) يو مسلمان اديب " د بدهـ کيسه د ډېرو په خُله " وليکله چي اوس نۀ تر لاسه کېږي.

(د) يو برهمو سماج مشنري هم د ګوتم بدهـ مختصره سوانح عمري په اردو کي ليکلې وه چې د کوم ذکر شيو نرائن شميم صاحب کړی ؤ، خو اوس يو ځای هم نۀ تر لاسه کېږي.

(ر) شيو نرائن شميم صاحب يو کتاب " بدهـ " په دوو ټوکه کي ليکلی ؤ، يوه برخه يې د مسټر اسټراس د انګرېزي کتاب ژباړه وه او دويمه برخه يې خپله شيو نرائن شميم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمیه په توګه وړاندي کړې وه. په دې کتاب کي ډېر نوي معلومات دي چي په ویلو ارزي.

(۱۱) دریافتونه

استوپ، متهـ، بتان،انځرونه، څرخ، ظروف او نور بېل بودهي یادګارونه ورځ په ورځ موندل کېږي او د دې نه ډېر معلومات تر لاسه کېږي.

(الف) په نزدې وختونو کي د جاوا عظیم الشان بودهي مندر په ځمکه کي دریافت شو، د کوم په وجه چي د دې مذهب د فروغ په هکله ډېر مفید معلومات تر لاسه کېږي.

(ب) د بودهي دور فن مصوري او سنګ تراشي بې نظیره نمونې په چین، جاپان، تبت او هندوستان کي موندل شوي دي.

(ج) د کپل وستو او لمبیني باغ درک ولګېدو، او د دې کنډوالو نه ډېر ظروف(خاورین لوښي) او زېورات تر لاسه شوي دي.

(د) هغه ځای هم د ګیا سره نزدې درک ولګېدو چېري چي پر بودها د نوراني کېفیت انکشاف شوی ؤ. هلته مندر هم شته او هغه ونه هم.

(ر) په سارناتهـ کي هم کیندني شوي دي، هم دغه دشت غزالا ده، هم دلته تر ټولو لـه مخه بدهـ خپله مذهبي وینا کړې ده. د کوسي نګر (کسیا) کمبهي او سراوستي هم درک ولګېدو. راج ګرهـ هم دریافت شو او هغه غار هم وموندلې شوه چېري چي بدها استوګنه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(س) د نالنـد پوهنتـون محـل وقـوع هـم معلومـه شـوه او کنډوالې هم.

(ش) پـه حیـدراباد دکـن کـې د اشـوک د دور کتبـه هـم وموندل شـوه او د الـورا اجنتـا غارونـه هـم. علـي الحضـرت نظـام دکـن د دې د انتظـام د پـاره یـوه محکمـه اثـار قدیمـه هـم قائمـه کـړه د کوم په راپورتاژ کې ډېر معلومات تر لاسه کېږي.

(ص) پـه بهوپـال کـې سـانچي ټـوپ هـم وموندل شـو او مرحـومي هزهـائینس بـېګم صـاحبې د دې مرمـت ورو کـړ او د دې په هکله یې اطلاعات هم خپاره کړل.

(ض) پـه کـارلي، ناسـک، کهنـري او اورنـګ ابـاد کـې هـم د بدهـ مـذهب (سـمځي) غاري وموندل شـوې. پـه کـوم کـې چـې د بدهـ مجسمې تر لاسه شوي. د دې ټولو نه ډېر معلومات تر لاسه شول.

(ط) افغانسـتان، مصـر، او امریکـه کـې هـم د بدهــ کنـډوالې مونـدل شـوي دي او پـه ډېـر تعـداد بـودهي خـاوریني او ډبرنـي مجسـمې او انځرونـه ترلاسـه شـوي دي، د کـوم پـه وجـه چـې د دې مذهب د عالمګیریت څهره رابرسېره کېږي.

غرض د دې ټولو په ذریعه مونږ د ګوتم بدهـ سوانح، د دۀ تعلیمات او د هغه اشاعت او د بدلون په هکله معلومات تر لاسه کولای شو.

دې نه علاوه کوم کتابونه چې په بالاسطور کې ذکر شول یا هغه کتبو، ټټکو، کنډوالو او بتانو نه چې کوم مواد تر لاسه کېږي که لوستونکي د دې په هکله معلومات تر لاسه کول غواړي نو د دوی د پاره ذیل کتابونه ډېر مفید دي، لاکن دا یاد ساتل پکار دی چې پر دې موضوع تر ۱۹۴۲ پوري په بېل بېل لوېدیځ هېوادونو کې تقریباً په بېلو بېلو ژبو پنځه زره کتابونه لیکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Nallnakaha dutt Early History And Spread of Buddism
()E. Hopkins The Religions of India
()E.H Brew The life of buddha in the pali canon
()Geigeroli The mahavamsa
()E.B Cowell The jatak
()J.Barth History of religions in india
()C.Elliot hinduism and buddhism
()R.F.Johnstone Buddhist China
()J.Legge Travels of fahien
()S.Beal Buddhist Records of the western world
()T Wattera On Yuan Chwang
()I.T.sing A record of Buddhist religion as practsed in india and malaya Archipelago
()S.Beat Life of hiven Tsiang by Huin Li
()PN.Bose Indian teachers in china
()A.Cunningham Ancient Geography of india
()S.Beal Cataiogue of buddhist Tripitaka as known in china and japan
()Raiston Tibetan taies
()Hodgson Eeeays on the language, Literatuer and Religion of Nepal and Tibbet
()Edkins Religion in china
()R.C.Ddouglas Confucianism and taxism Literature in china and the far east
()P.K.Mooker jee India
()K.J.Saunders Heart of buddhism
()A.B.Kaith Karma Mimamasa
()K.J.Saunders Gautama Buddha
()K.J.Saunders Buddhist Ideals
()H.Olddenberg The Buddha
()T.W.Rhys Davids Early Buddhism
()Bishop Bigandet Gaudam the Burmesa Buddha
()H.Kren Manual of buddhism

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Bishop Copleston Buddhism,Primitive and Present
()H.Hackmann Buddhism as a religion
()H.Werren Buddhism in Translation
()Bhikkhu N.Janatilaka Word of the Buddha
()Paul Dhalke Buddhist Eassays
()Lakehmi Narayan Essence of Buddhism
()A.Lioyd Creed of Half Japan
()T.Herada Faith of Japan
()Col.Waddell Lamaism
()Shive Zen Aung A Compendiam of Buddhism
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids Buddhist Psychology
()J.A.Graham On the tresh-hold of three closed lands
()H.G.Moule Spirit of Japan
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids Buddhism

ظاهره ده چي د پالي ژبي سره ناواقفيت په وجه مصنف صرف د ژباړو څخه کار اخستی دی، په دې وجه د دهٔ د رائې په خواهش کي کېدای شي چي قسم قسم غلطياني شوي وي.

علم دوست خلګو نه اميد دی چي داسي مسائل بايد هېر کړل شي او د دې مختصر کتاب نه بايد چي يو جامع کتاب هم په دغه موضوع وليکلی شي او د ادب لمن دي د دې الزامه بچ کړي. مصنف د ټولو منندوی دی چي د دې کتاب په تياری کي يې کومک يا د بدهـ مت مذهب په حواله يې کتابونه راکړل او دا کار ته يې څه نا څه اساتياوي ور وبخښلې.

محمد حفيظ سيد

۱۹۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۱

د ګوتم نه مخ کي هندوستان

زمـوږ دا هېـوا د چـي مـوږ ورتــه هندوستان وایــو د یــوه بـرا عظم حېثیـت لـري. دا ډېـر ویـر، زرخېـزا او د بـې شـمېره قومونـو اسـتوګن ځـای دی. د دې اصـل ځـایي خلـګ څـوک وو ؟ هـېڅ معلومـات نشـته. لاکـن د آرینـو د راتـګ نـه مـخ کـي دلتـه د دراوړي نسـل خلـګ اسـتوګن وو. دا خلـګ نـهٔ وحشـي وو، او نـهٔ ځنګلـي. بلکـې دوی خپـل تهـذیب، خپـل تمـدن او خپلـه ژبـه درلـوده. او سـني تحقیـق[42] داسـي اثـار راڅرګنـد کـړي دي چـي دراوړ یـو مهـذب او متمـدن ژونـد کـاوه. او د داسـي صـنعتونو نـه واقـف وو چـي پـه روان مترقي دور کي د حیرت خبره معلومېږي.

آریا د کوم ځای نه راغلل ؟

د دې درواړو د سـهېل خـوا تـه پـوري وهلـو پـه وخـت د قطـب لوېدیځ نـه هغـه قـوم راغـی چـي د آریـه پـه نـوم ونومـول شـو او د کـوم د نسـل نـه چـي د هندوسـتان یـوه لویـه آبـادي دا وخـت دعـوه کـوي. دا خلـګ د کـوم ځایـه او پـه کـوم وخـت کـي راغلـل؟ د دې پـه هکلـه هـم د مؤرخینـو تـر منـځ اخـتلاف دی. یعنـي د نـاروې، سـویډن او ډنمـارک نـه راغلـل، او پـه یـورپ کـي د خورېـدو سـره سـره د قـاف غـرهٔ (کـوه قـاف) تـه راورسـېدل. بیـا یـې پـه ایـران (فـارس) کـي اسـتوګنه خپلـه کـړه، او بیـا وروسـته هندوسـتان تـه یـې مخـه وکـړه. ډېـر داسـي مـؤرخین شـته چـي هغـوی وایـي چـي د دوی لـومړی ټـاټوبي منځنـۍ آسـیا ده او دوی هـم د هغـه ځایـه څخـه تـر یـورپ او آسـیا خورشـول.

---

[42] تاریخ فرشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرشته[42] صفت داسي هم اهل تاريخ شته چي هغوی لنکا (سري لنکا) د آدمؑ د ژوند مرکز بولي، او د نسل انساني بنسټ يا ابتداء د غه ځای ښيي او آريه د دې ځای نه تر منځنۍ آسيا بيا بېرته د خپل لومړي ټاټوبي وخوا ته پوري وهي. ننني تحقيق دا ښيي چي د دوی اصل ټاټوبی هغه سيمه ده چي نن سبا د بوهيميه او د استريا په نامه بلل کېږي او د دوی دا دعوه ده چي آريه هم د دې ځای نه په منځنۍ آسيا او يورپ کي خواره شول. دې ټولو مؤرخينو چي د خپلو بيانا تو ثبوت پېښ کړی دی د هغه په تفصيل کي د تلو هيڅ ضرورت نشته. په دې خبره ټول متفق دي چي آريه د قطب لوېديځ نه راغلل او قريباً تر درې زرو کالو قبل مسيح راروان وو. دا خبره هم څرګنده ده چي دوی په يو وار نهٔ بلکې په بېلو بېلو ډلو او بېلو بېلو وختونو کي راتلل به او لکه څنګه چي په آبادۍ کي زياتوب راتلی او بيا په نوو نوو هېوادو کي د استوګني ضرورت پيښېدی، دوی د هند شمال ختيځ خوا ته غزېدل. تر دا انده چي پنجاب، يو پي (اترپرديش) او د بهار لوېديځي سيمي د دوی استوګن ځای شوې. او د "آريه ورت" په نامه ونومول شول.

مقدس کتابونه

د هغې زمانې د حالاتو که درک لګېږي نو هغه د هغهٔ وخت مقدس کتابونه دي چي (ويد) ورته ويل کېږي.

[43] يورپي (لوېديځ) تاريخ پوهان دا نهٔ مني، هغوی په بېلو بېلو دلائلو د ويدونو زمانه اټکلوي. دوی رګ ويد تر ټولو زوړ بولي او د دې زمانه د عيسیٰ تر زوکړي دوه نيم يا درې زره کاله له مخه وايي. او دوی دا خبره هم کوي چي د ويدونو بېلي بېلي برخي په بېلو بېلو وختونو کي ليکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الـف) ويدونـه څلـور دي،[44] رګ ويـد.[45] يجـر ويـد.
[46]سام ويد.[47] اتهر ويد

د دې لرغــونې ژبــه سنســکرت ده، کومــه چـــې د اوســنۍ سنســکرت نــه ډېـره بېلـه ده. د هنـدوانو دا خيـال دی چـې ويدونـه سـامي کتابونــه دي او د دې ابتدايــه د نازلېـدو يـې ۱۹۵۵۸۸۵۴۴ کلونـه شـوي دي. د خـدای لـه اړخـه د دۀ و خـاص بنـدګانو تـه رالېږل کېدل.

ويدونـه پـه زياتـه توګـه د نظـم پـه شـکل کـې دي چـې د هغـو و شـعرونو تـه منتـر ويـل کېـږي. د دې منتـرو و ټـولګي تـه سـنتها يـا سـنګهيتا ويـل کېـږي. د ويـد د ټولـو اشـعارو يـا منتـرو هـيڅ تفسـير نشـته، د کـوم پـه وجـه چـې د سنسـکرت د پوهـانو تـر مـنځ ډېـر لـوی اختلافـات دي. بيـا هـم د ويـدونو نـه وروسـته پـه لرغـونو کتـابونو کـې د تفسـير داسـي سلسـله شـته چـې پکښـې د منترنـو څـۀنـا څـۀ معنـا تـر لاسـه کېـدای شـي. دې سلسـه تفسـير تـه برهمن ويـل کېـږي. پـه دا توګـه د رګ ويد په هکله دوه برهمنه (تفسير) دي، (۱) آتيترے (۲) کوشيکي
د يجر ويد دوه برهمنه (۱) شت پتهـ (۲) تيترے

---

[44] د ويدي ادب په هکله چې کوم معلومات ليکل شوي دي هغه د لاله لاجپت رائۍ د تاريخ هند حصه اول نه اخذ شوي دي.
[45] رائس ډيوډس
[46] لاجپت رائۍ
[47] د کـارونو پـه لحـاظ داسـې تقسـيم د رګ ويـد پـه دې منتـر کـې موجـود دی، د کوم ژباړه چې دا ده.
"برهمن د دۀ (لاشعور) خُله ده. چهتري (لاسونه) ويش (ورنونه) او شودر (پښې) لاکن دا نۀ شي تسليمېدای چې د ذات پات سختۍ او پابندۍ د هغې زمانې نه رائجې وې. دا پابندۍ په خاصه توګه د منو شاستر نه وروسته زياتې شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سام وید درې برهمنه (۱) تانډیا (۲) سدویش (۳) چهاندوګیه او د اتهر وید په هکله هیڅ برهمن نشته.

(ب) د ویدونو او برهمنو ماسوا لس نور مقدس کتابونه شته، کوم ته چې انپشد ویل کېږي. د دې نومونه په دا ډول دي. کین، هرشن، سنډک، مانډوکیه، ایش، ایترے، چهانډوکیه، تیترے، برهدار، نیک. د اپنشد لفظي معنا د بهید (راز) ده، یعني د هغه اسرار الهي دی د کوم په واسطه چې د ذات جل جلاله په هکله علم تر لاسه کېږي.

(ج) د دې ماسوا په ویدي ادب کې اپ وید هم شامل دی چې هغه څلور دي.

(۱) دهر وید............ فن حرب.

(۲) ګاندهرو وید.......... فن علم و موسیقي.

(۳) ارتهـ وید............ فن صنعت و حرفت.

(۴) آیور وید............ علم طب.

(د) د دې ویدي علومو په ویلو او ځان پوهولو د پاره دا علوم ډېر ضروري دي. دې علومو ته ویدانګ ویل کېږي.

(۱) مکهشا....... علم تلفظ یا قرآت

(۲) چهند......... عروض

(۳) ویا کرن......... صرف و نحو

(۴) تیرو کتا....... لغت، تشریح و الفاظ

(۵) جیو تش......... علم هئیت

(۶) کلپ یا دهرم شاستر....... احکام مذهب

د دې کتابو د کتلو وروسته چې کوم اصولي حېثیت رامنځ ته کېږي هغه دا دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویدونو مذهب

دا خلک ډېر مذهبي وو، لاکن د اولس د حقوقو یې خیال نهٔ کاوه. د غېر آریه وژل [48] یا وهل د دوی د پاره هیڅ جرم نهٔ ؤ. فاتح پر مفتوح باندي حاکمانه یا مالکانه تصرف کولای شو. دوی په بېلو بېلو قبایلو کي وېشل شوي وو، او دا قبایل بیا په خاندانو کي، د دولت او عمارت په لحاظ هیڅ اختلاف نهٔ ؤ. یعني نهٔ څوک ډېر امیر ؤ او نهٔ څوک ډېر غریب. هغوی پر بېلا بېلو دیوتاګانو یقین درلود. د دوی دا عقیده وه چي اکثره کارونه د فطرت او د قدرت د دې دیوتاګانو اظهار دی. د بېلګي په توګه اګني (اور) اندر (باران) ورن (باد، هوا، شمال) وغیره. د دې علاوه تر ټولو لوړ او پر اعلی ذات یې هم یقین ؤ، کوم ته چي دوی برهما ویلو. په آریه سماج او په سناتن (غیر سامي) مذاهبو کي هم په دې خبره اختلاف ؤ چي د دیوتاګانو چي کوم بېلا بېل نومونه دي، دا د برهما صفات دي. یا د دهٔ یوه ځانته بېله هستي ده. آریه سماج بېلي هستۍ نهٔ مني، بلکې دا نومونه د برهما صفات ګڼي. په دې خبره ټول متفق دي چي د ویدونو په زمانه کي نهٔ خو بتان وو او نهٔ مندرونه او دا دواړه څیزونه ډېر وخت وروسته جوړ کړل شول. ټول برهما ازلي او ابدي ګڼي، دا دوه منترونه د ثبوت د پاره د دې ګواهي ورکوي.

(۱) "په هغه وخت کي نهٔ است ؤ نهٔ ست. نهٔ ځمکه وه نهٔ اسمان، هیڅ یو څیز پر دهٔ غالب نهٔ ؤ، او د چا د پاره څهٔ ؤ؟ دا سمندر هغهٔ وخت چېري ؤ؟"

---

[48] رامائن او مهابهارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲) "دا نړۍ چې د څه پیدا ده هغه یو د دې دهارن (چلولو) والا دی. کوم چې په دې لوی ویړ اسمان کې دی، او کوم چې پر دې قادر دی هغۀ په دې خبر دی."

ویدي آریه پر روح هم یقین درلود، او د دوی خیال ؤ چې روح د وجود نه بیل شی دی، کوم چې د وجود د فنا کېدو نه وروسته هم پاته وي. لاکن د ویدیانو په دې ساده مذهب کې د څه موده وروسته بدلون راغی، بېلا بېلو رسوماتو خپل ځای جوړ کړ، برهمن (تفسیرات وید) هم په دغه رسوماتو جوړ دی. په دې کې یګیه یا یجن (قرباني) کولو ډېر زور دی.هون هر ځای ضروري جز دی. په هون کې د دیوتاګانو د خوشحالۍ د پاره بېلا بېل خوشبو لرونکي شیان سوځل کېږي او خاص منترونه ویل کېږي.

په انپشدو کې د مرګ او ژوند پر بېلا بېلو مسئلو فلسفیانه او عالمانه بحث شوی دی. او د دوی رجحان صرف او صرف د ویدانت (تصوف) خوا ته دی. هم د دې څخه په هندوانو کې " همه اوست " او د " همه ازوست " نظریه منځ ته راځي.

په ویدي مذهب کي بدلون

د حالاتو د بدلون، د بهرني تمدن راتلل او د تني نسلي اختلافاتو اثرات پر دې مذهب پرېوتل، او په دوی کې بت پرستي خوره شوله. مندرونه جوړ شول او د ذات پات[49] فرق منځ ته

[49] د جین مذهب اصل باني پارس ناتهـ ؤ. کوم چې په اتمه صدۍ ق، م کې زیږېدلی ؤ.لاکن د دې خاص تنظیم مهاویر دردهمان کړی ؤ. دی په ۵۹۹ ق،م کې زیږېدلی ؤ او د سالي د حاکمانو له نسله ؤ. دی په ۵۷۲ ق، م کې مړ شوی دی. جین ماده او روح دواړه ازلي بولي. او د خدای د موجودیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی. مذهبي پیشوا برهمن، حاکمان، د جنګ کولو والا چهتري او تجارت او کښت کولو والا وېش وبلل شول او غیر آریه قومونه د مریي او د شودر په نامه ونومول شول. رامائن او مهابهارت چې د کومو ژبو ذکر کوي په هغو کې د آریاؤ په ساده ژوند کې د تصنع او تکلف اضافه شوې وه. د وید په دور کې ښارونه نهٔول، په وړو وړو قبایلو کې تقسیم وو او په کلیو کې اوسېدل. د دوی په سیاسي ژوند کې ماسوا د بزرګ کهول د عام اولس تعریف نهٔ ؤ. لاکن د رزمیه [50] نظمونو په زمانه کې ښارونه جوړ شوي وو. د جامو، خوراک د ټولني د روزګار ژوند، په سادګۍ کي اولس وو.

د حاکم او رعایه فرق څرګند ؤ. د راجا د مرګ نه وروسته حاکمیت د اولس نهٔ بلل کېدی، بلکې د هغه د وارثانو حق بلل کېدی. هغه خپل ولي عهد خپله ټاکل پیل کړو، او تر دهٔ راچاپېره یو لښکر جوړ شو. په مذهبي توګه هم بقول لاله راجپت رائ د "ویدونو پر ایشور پرستۍ (خدای پرستۍ) باندي د

بالذات د منلو منونکي نهٔ دي. دا څلرویشت ۲۴ تیرتهنکرو (هادي) منونکي دي. په دوی کې مهاویر اخري تیرتهنکر ؤ. په دوی کې دوې فرقې دي. ۱، ډیګمبر ۲، سوتمبر

ډیګمبر لوڅ ګرځي او سوتمبر په سپین رخت ځان پټوي. د دوی په نزد اهنسا (هیڅ یو جاندار نهٔ تنګول)، رښتیا ویل، غلا نهٔ کول، توهم پرستي پرېښول، او پاک ژوندتېرولو کي سوکش (نجات، سوکالي) تر لاسه کېږي. دوی خودکشي (ځان وژنه) تر ټولو غوره مرګ بولي او خپل وجود ته آزار (سختي) ورکول ښه کار بولي. جین لفظ د جن نه اخذ شوی یا اخستل شوی دی. مهاویر ته د جن (پېري) درجه حاصله وه. هم په دې وجه د دهٔ منونکي جیني وبلل شول.

[50] رائس ډیوډس، امریکي تقریرونه، بدهـ مذهب د هغه تاریخ او د هغه ادب. (مخ، ۳۱،۳۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوتـا پرسـتۍ رنـګ لوېـدلی ؤ. د ویـدک دیوتاګـانو پـر ځـای "وشـنو" او "شـیو" د هرچـا زړۀ تـه نـزدې وو. او د یګیـانو سلسـله هـم کړکېچنـه شـوې وه. پـه رامـائن کـي د "مهـاراج رام چنـدر جـي" پـه مهابهـارت کـي "شـري کرشـن" تـه د وشـنو لـه اړخـه اوتـار (پېغمبر) وویل شو. دا د اوتار خیال هم د ویدک خیال نۀ دی."

هـم د دې ټولیـو او روحـانینو تـر څنـګ یـو څـو فلسـفیان هـم ول کـوم چـي د خـدای د تصـور قائـل نـۀ وو. روح او مـاده یـې ازلـي او ابدي ګڼله. هم د دې ټولیو نه وروسته بیا جین مذهب جوړ شو.

د دې بېلا بېلـو نظریـو دا نتیجـه راووتـه چـي د ګـوتم بدهـ د زوکـړې پـر وخـت پـه آریـه ورت، دانسـاني ژونـد پـه هکلـه ۶۲ دوشـپېته نظریـې رائجـي وې. چنـانچې پـه ویـک او مجهـم نکایـه کـي د دغـو نظریـو ذکـر شـوی دی او هـره نظریـه یـې د باطـل ګرځولـو هڅـه شـوې او دا ویـل شـوي چـي بدهـ چـي کومـه نظریـه او د دې د امـورو پـه هکلـه وړانـدي کـړې وه هغـه صـحیح ده. د دې لـړ لیـک پـه واضح توګه دا دی.

د ۱ نه تر ۴ پوري

ششـت واد: هغـۀ خلـګ چـي د درو فکرونـو پـه ذریعـه او منطقـي اسـتدلال پـه وجـه دا یقـین کـوي چـي د دنیـا ظـاهري او انفرادي ارواحوي غیر فاني دي.

د ۵ نه‌تر ۸ پوري

الـګ سـتیکا: هغـۀ خلـګ چـي پـر څلـورو طریقـو دا فکـر کوي چي بعضي ارواحوي فاني او بعضي غیر فاني دي.

(الـف) هغـۀ خلـګ چـي دا یقـین لـري چـي خـدای ازلـي او ابدي دی لاکن انفرادي ارواحوي داسي نۀ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) هغـهٔ خلـګ چـي دا يقـين لـري چـي ټـول ديوتـا ګـان ازلي او ابدي دي خو انفرادي ارواحوي داسي نهٔ دي.

(ج) هغـهٔ خلـګ چـي صـرف دا يقـين لـري چـي لـوی ديوتاګان ازلي او ابدي دي.

(د) هغـهٔ خلـګ چـي دا يقـين لـري چـي د وجـود شـکلونه فـاني دي، لاکـن داسـي يـو شـی شـته چـي هغـه تـه زړهٔ، دمـاغ او شعور (پوهه) ويل کېږي، او هغه ازلي او ابدي دي.

د ۹ نه‌تر ۱۲ پوري

انـت نيتکـا: هغـهٔ خلـګ چـي د محـدود او لامحـدود پـه هکله بحث کوي.

(الف) هغهٔ څوک چي نړۍ محدوده ګڼي.

(ب) هغهٔ څوک چي نړۍ لامحدوده ګڼي.

(ج) هغهٔ څوک چي نړۍ دواړه ګڼي.

(د) هغهٔ څوک چي نړۍ دواړه نهٔ ګڼي.

د ۱۳ نه‌تر ۱۶ پوري.

امـرود کهيپکـا: هغـهٔ خلـګ چـي د نېکـۍ اوبـدۍ پـه هکلـه تاؤ راتاؤ خبري په دې کوي چي هغوی وېرېږي.

(الـف) داسـي نـهٔ چـي پـه صـفا ويلـو دوی تـه څـهٔ ضـرر ورسي.

(ب) هغـوی وېرېـږي چـي داسـي نـهٔ چـي د داسـي شـيانو نـه دوی متاثره شي او وروسته له دې دوی ته تکليف ورسي.

(ج) هغـوی پـه دې وېرېـږي چـي داسـي نـهٔ يـوه ښـکلې منظره دوی قائله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د) یا محض په دا یې منې چې د هغوی ذهنونه خام او هغوی ناپوهه دي.

د ۱۷ نه تر ۱۸ پوري

ادهک سمپشنیکا: دا سې خلک چې دوی ګمان کوي چې د څیزونو اصل بغیر د څه علت نه هم پرې پوهېدای شي.

د ۱۹ نه تر ۵۰ پوري

ادهم رګهتکا: هغهٔ څوک چې وایي چې روح به په مستقبل کې هم وي.

(الف) شپاړس داسې نظریات دي چې پر دې خبره دعوه کوي چې د مرګ نه وروسته یو شعوري وجود به پاته وي.

(ب) اتهٔ قسمه داسې نظریات دي چې په کوم کې د یوه غیر شعوري وجود دعوه کېږي.

(ج) اتهٔ قسمه داسې نظریات هم شته چې دا دعوه یې کړې چې د شعور او غیر شعور تر منځ وي.

د ۵۱ نه تر ۵۷ پوري

اچهیدواد: هغهٔ خلک دي دا ښیي چې په اوو قسمه ارواحو کې یو قسم داسې روح هم شته چې د مرګ نه وروستو هغه فنا شي. دا خلک د ابدي مرګ معتقد دي.

د ۵۸ نه تر ۶۴ پوري

دتهـ دهم سنهبان داد: هغه خلک دي چې د دې مدعیان دي چې روح شته، که په دې دنیا کې وي او که هر چېرې وي، په ښه خوشحالۍ سره په دې طریقو تر لاسه کېدای شي.

(الف) د حواس خمسه د پوره او مکمل استفادې او لذت په ذریعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د یــو پلټــونکي محویــت (پــه خیــال کــي ډوب) یــا استغراق په ذریعه.

(ج) د یــو ه غیــر انتشــاري ذهنــي لــذت بغیــره پــه کــوم کــي چي هیڅ تجسس او څېړنه نۀ وي. (دویم، جهان یا دهیان)

(د) یــوه ذهنــي اسـودګي (بــې غمــي) پــه کــوم کــي چــي نــۀ خوشحالي وي ، نۀ درد وي او نۀ تجسس (درېیم دهیان)

(ه) یــوه داســي ذهنــي اســودګي پــه کــوم کــي چــي د پاکوالي احساس هم شریک وي. (څلورم جهان ، دهیان)

دا لــړ لیــک ګــوا ډېــر اوږد دی ، لاکــن د لــږ غــور کولــو نــه وروســته بــه دا څرګنــده شــي چــي دې تــه مبالغــه امیــز نشــو ویــلای. خبره دا ده چــي آریــه ، بوهیمیــا ، اســټریا او د هنګــري نــه دلتــه آسیا تــه راغلــل، د د غــه ځایــه ایــران، افغانســتان او د کشــمیر نــه هندوســتان تــه راغلــل چېــري چــي یــو مهــذب او متمــدن قــوم لــه ســره وجــود درلــود. هغــوی چــي ځنګــه ځنګــه مــخ تــه تــګ کــاوه ، هغــو د نــوو نــوو خیــالاتو او نــوو نــوو نظریــاتو ســره مخــه کېدلــه. تــر دا چــي هغــوی د بنګــال تــر ســرحده پــه ختــیځ کــي او همالیــه تــر لمنــو و قطــب تــه ورســېدل نــو دوی تـــه د بېلابېلــو مــا بعــد الطبعیــاتي او اخلاقـــي مســائلو پــه هکلــه بېلابېــل نظریــات مخــي تــه راغلــل او هغــوی و هــر قسمه نظریاتو ته پخپله فلسفه کي ځای ورکړی.

هــم پــه دې توګــه چــي ګــوتم بدهــ د روح پــه هکلــه کــوم ۶۲ دوشــپېته نظریــات بیــان کــړي دي، ټــول هغــه وخــت موجــود وو. د عصــري علومــو پــه وجــه د خلګــو د اســانۍ د پــاره دا ټــول نظریــات پــه اختصار سره د نن سبا په اصطلاح کي بیان کېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱) Animasm (.........) داسي ټولنه چي پر روح يي يقين درلود او د هغو دا عقيده وه چي په بي ځان شيزونو کي هم روح وي. په دي وجه بت پرستي، د ستورو پرستش او د اور پرستش غوندي عقيدي را منځ ته شوي. هم دغه خلک د بلاګانو، د ديوي، ديوتا وغيره قائله شول.

(۲) Polythiesm (کثرت پرستي) داسي ټولنه چي د قدرت په مظاهرو کي به يي د روح تصور منی، (لکه څنګه چي د ويدونو د ديوتاګانو په هکله منل دي) يا چي د يو خدای ماسوا د ډېرو خدايانو منونکي وو.

(۳)Ponthiesm (د وحدت الوجود او متوسطو عقيده) هغه ټولنه چي د يو سبب العلل روح منونکي وو او دا خبره يي منله چي ټول د دي مظاهر دي. د ويدانت فلسفه د تصوف غوندي هم د دي نظريي دي.

(۴) Dualiesm : هغه ټولنه چي روح او ماده يي دوه مستقله جوهر ګڼل، (لکه د جين مذهب منونکي) د دوی سره هغه خلک هم ول کوم ته چي موږ ماديئين او لذتئين ويلای شو. په دي ټولو کي چي کوم امر مشترک ؤ هغه دا ؤ چي د وجود او مادي نه بغير روح يو شيز ضرور دی. او د دي روح د خوشحالۍ، اسودګۍ او سکون په هکله دوی بېلا بېلي طريقي ښودلي کېدلي. چا پر هون باندي زور کاوه، چا پر قربانۍ باندي، چا د بتانو پر عبادت، څوک د ارواح خبيثه د خوشحالۍ د پاره، څوک پر مراقبو باندي او چا خو پر وجود (جسم) باندي سختۍ تېرولو يا خودکشيو (ځان وژني) باندي لګيا وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوتم زوکړه

غـرض د ګـوتم بدهـ د زوکـړي پـر وخـت مـاحول داسـي ؤ چي د خلګو پـر ويـدونو بانـدي د کتـب الهـي يقـين ؤ. سنکسـرت يـې د ديوتاګـانو ژبـه ګڼلـه. د "منـو" د قـانون مطـابق اولـس تـه د دې د تـرلاسـه کولـو اجـازت نـهٔ ؤ. د ورځنـۍ ژونـد د تېرولـو د پـاره يـوه نـوې داسـي ژبـه کارېدلـه چي هغـې تـه "پراکـرت" ويـل کېـده. دا پراکتونـه د هـري اولـس والـۍ ځـان ځـان تـه وو. پـه بهـار او د همـاليې پـه لمـن کـي پـالي ژبـه رواج وه. پـه مـذهب کـي د رسـم غلبـه وه. د قربـانۍ، هـون او يګيـه کثـرت ؤ. د نسـل پـه سـوچه والـي کـي شـدت ؤ. د ذات پـات بنديځونـه ډېـر سـخت وو. روزګـار خانـداني شـوی ؤ. مـذهبي پيشـواؤ د بـرهمن لقـب خپـل کـړی ؤ او د نجـات او آخـرت يې ځان يوائينی مالک او اختيار کل (ټهېکدار) ګڼلی ؤ.

راهـب (عابـد)، سـادهو (چي سـوړ انګـار پـر ځـان مـژي،لڅ ګرځي) جـوګي (پـاڼو ګـر) رشـي (مراقبـه کولـو والا) ځنګلونـو تـه د اسـتوګني او عبـادات د پـاره سـتانه شـوي وو. پـر روح بانـدي عقيـده عامـه شوې وه. د تناسـخ هـر سـړی قائلـه شـوی ؤ. د کليوالـو ژونـد هـم هغسـي سـاده ؤ، او پـولي پټـي پـه زياتـه توګـه سـره ګـډ وو. لاکـن د ښـارونو پـه ژونـد کـي تصـنع او تکلـف ؤ. هېـواد پـه بېلابېلـو برخـو کـي وېشـل شـوی ؤ. واړه واړه راجاګـان وو کـوم چـي بـه هـر وخـت د يـو بـل سره پـه جنګونـو بوخـت وو، او د يـوه لـوی سـلطنت د قـائمولو هڅـي يـې کـولې. د عـام اولـس او حـاکم فـرق واضـح شـوی ؤ او اولـس چـي پـه کـي بـه وېـش او شـودر (د متوسـطي طبقـې خلـک) وو خپلـي بـې وسـۍ او لاچـارګي بـه يـې محسوسـوله. پـه داسـي حـالاتو کـي ګـوتم بدهـ يـو داسـي بـې مثالـه او روښـانه فلسـفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کړه چي د حاکمانه فکر کولو والا خلګو په سترګو کي خیره شوه. په هندوستاني ژوند کي یو لوی انقلاب خور شو، د کوم په وجه چي په هېواد کي د بدلون او برابرۍ باد راوالوتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ، ۲

سوانح عمري

د هغــه وخــت د هندوســتان پــه کپــل وســتو ســیمه کــي کومــه چــي د بنــارس نــه ســل کلــو میټره لېــري د قطــب (شــمال) ختــیځ د دریــاب روهنــي[51] یــا رومنــي پــر غــاړه واقــع وه ، د حضــرت عیســیؑ تــر زېږېــدني پنځــه ســوه کالــه پخــوا یــوه آریــائي قبیلــه "ســاکهیه"[52] اوسېدله ، د دې قبیلــې پــه ختــیځ کــي یــوه قبیلــه "لچــاوي" اســتوګنه وه. دا هغــه سلطنت ؤ چــي بیــا وروســته د "مګدهـ "پــه نــوم ســره خــوره او مشــهوره کېدلــه. د ســاکهیه قبیلــې پــه قطــب کــي د مغــل قــوم بنجاریــان او ســېدل او پــه پچهــم (لوېــدیځ) کــي آریــه ورت ابــاد وو. لوېــدیځ چــي د ســاکهیه نــزدې ګاونــډي ووکــي سراوســتي راجــا اوسېدی. د دهٔ او د مګدهـ د راجــا تــر مــنځ بــه هــر وخــت جنــګ وجــدل روان ؤ. پــه دې توګــه ســاکهیه قبیلــه د منځنــي دېــوال پــه حیــث ازاده وه. د دې قبیلــې زیــاتره خلګــو مالــداري او کښــت وکرونــده کولــه. دوی بــه د دې مځکــو د اوبولــو د پــاره د یــوې بلــي غتــي ویــالې نــه اوبه تر لاسه کولې کوم ته چي هان ویل کېدو.

د دې غتــي ویــالې پــه ابلــي خــوا یــوه بلــه قبیلــه اوســېدله چــي "کولین "نومېده.

---

[51] نن سبا سرهاندي بلل کېږي.

[52] څه مؤرخین دا خیال کوي چي د ساکهیه لفظ د شک نه مشتق دی، او په دې توګه دا قبیله د شاک قوم غونډي مغل وو. لاکن د جمهور د مؤرخینو له دې سره اختلاف دی او دوی دغه ساکهیه قبیله په کوم کي چي ګوتم زوکړی ؤ آریه بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړه

د دې قبيلې د راجا د دوو لوڼو و د دونه د ساکهيه قبيلې د راجا شد ودهن سره شوي وو. له بده مرغه له دې دواړو نه تر ډېره موده يو اولاد هم ونهٔ شو.

بيا د ډېرو دعاؤ، قربانيو او منتونو وروسته د غټې خور چې کله هغهٔ د ۴۵ کالو وه، حمل ونيو. کله چې د ماشوم د زوکړې وخت رانزدې شو نو دا په دې نيت د پلار کورته ولاړه چې ماشوم هلته وزېږوي. نو چې کله راڼې لمبيني[53] باغ ته ورسېده نو دردونه پرې راغلل، او هغه مجبوراً د يوې ونې لاندې پرېوته، په دې توګه هغهٔ ماشوم چې مخته به ګوتم بدهـ په نامه مشهوره کېدی تر شين اسمان لاندې وزوکېدو. راجا شد ودهن ته خبر ورکول شو، جشنونه جوړ شول، مور او زوی دواړه بېرته کپل وستو ته راوستل شو.

د بدهـ مور "مايا" د بدهـ د زوکړې پر اوومه ورځ له دې نړۍ سترګي پټې کړې، او د ماشوم ذمه واري د ميرې يعنې د دهٔ د خاله (ترور) په ذمه شو. دا زوکړه غالباً ۶۳۴ ق،م يا ۵۶۸ ق،م کي وشوه.[55]

---

[53] د هغې نوم مهايا ؤ. هغې ته په بودهيانو کي هغهٔ مقام حاصل ؤ کوم چې په عيسائيانو کي و حضرت مريمؑ ته حاصل دی.

[54] دا وخت دا مقام د رامنديي په نامه دی. دا په نيپال هېواد کي په ځنګلونو کي واقع دی. دې ته چي کوم درياب دا وخت نزدې دی هغې ته " تيل درياب " ويل کېږي. دغه نوم په پخوانيو مذهبي کتابونو کي هم دی. وګورئ ضميمه (۳)

[55] "بدهـ اور اس کا مت" شيو نارائن شميم، کي ۶۲۴ ق،م ليکل شوی دی. لاکن که د اشوک د تاج پوشی نه حساب ولګول شي نو دا ۵۶۵ ق،م کي پيدا شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې امر او روایت کې ډېر اختلاف دی چې آیا د دهٔ لومړی نوم ګوتم ؤ که سدهارتهـ. لاکن او سنی تحقیق موږ ته دا ښیي چې د سدهارتهـ په نامه کې د شک ګنجائش دی، او د ګوتم په هکله واضح ثبوت شته چې له ماشوم توب نه په دغه نامه بلل کېدی. البته سدهارتهـ خطاب کېدای شي. دا خطاب هم هغسې کېدای شي چې وروسته د دهٔ منونکو دهٔ ته نور ډېر خطابات ورکړل. د بېلګې په توګه ساکهیه، سنها، سیګتهـ وستها، جن بهاګوا، لوک ناتهـ او دهم راج وغیره. په دې توګه باید چې دې جلیل القدر هستۍ ته د ګوتم په نوم وویل شي مناسب به وي.

وادهٔ

د ګوتم بدهـ د ماشوم توب مستند حالات په یوه کتاب کې هم نهٔ تر لاسه کېږي. کوم حیرت انګیز حالات چې د هغې زماني تر لاسه شوي دي هغه یا وروسته د عقیدت مندۍ نتیجه ده. بهرحال دومره ضرور معلوم شوي دي چې په ځوانۍ کې یې د یوې شهزادګۍ چې ډېره حسینه و ماه جبینه وه ورسره وادهٔ وکړ. چې غالباً د دهٔ د ماما لور وه. د دې ښځې په نامه کې هم اختلاف دی، لاکن ډېر په دې متفق دي چې هغه سوبهدرا، کنکنا یا یشودهرا نومېدله. د کهنې بودهي کتابونه پر یوې ښځې اکتفا کوي او چینې بودهیان یې د درې ښځې بولي. یشودهرا، ګوتمي، او منوهرا. د تبت خلک هم د دهٔ درې ښځې ښیي، لاکن د هغو نومونه لږ بېل دي، یشودهرا، ګوپیا او اتپاللنا یا مرګاجا. دې نه بظاهره دا ثرګندېږي چې یشودهرا ته د بدهـ شهرت او د دې د خپلې نېکۍ په وجه مختلف خطابات ورکړل شوي وو او وروسته له هغې دې خطاباتو د بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصیتونو صورت اختیار کړ. هم په دې وجه د نن سبا مؤرخین صرف یشودهرا کومه چې په هر روایت کې راغلې ده ، د ګوتم کورودانه بولي. او دا ګومان کوي چې د ګوتم بدهـ زوی "راهل" د دې له بطنه زیږېدلی دی. د وادهٔ نه یا تر نولس کلونو پورې د ګوتم بدهـ حالات صرف د یوه مبالغه آمیز حکایت ماسوا هیڅ معلومات نشته. د لوستونکو د دلچسپۍ د پاره هغه کیسه داسې ده.

فنون جنګ

د بدهـ مذهب د راویانو بیان دی چې کله ګوتم ځوان شو نو دهٔ د هغې زمانې ټول فنون او علم تر لاسه کولو اراده پرېښوله. د کوم چې د یو شهزاده د پاره ډېر ضروري وي. دهٔ خپل ټول وخت د حسیني ماه جبیني یشودهرا د حسن په پرستارۍ کې تېر وو. هغه د محل په دننې رونق کې دومره ورک ؤ چې د باندې له محل څخه وتل یې پرېښې ؤ. دا خبره د خاندان په نرانو ډېره بده ولګېده نو د شکایت کولو په توګه و راجا شدودهن ته راغلل چې که "د شهزاده صاحب دغه حال ؤ نو به ډېر ښه حکومت وکړي."

کله چې دا خبره د ګوتم تر غوږو ورسېده نو دهٔ یوه ورځ خاص د دې د پاره وټاکله چې خپل ټول هنر ښکاره کړي. او په ټوله سیمه کې یې نغاره ووهله چې د ګوتم شهزاده سره چې څوک په کوم هنر کې مقابله کول غواړي هغه دې په ټاکلې ورځ راشي. په دې توګه خلک ډلې ډلې راغلل او د شهزاده ګوتم سره یې مقابله وکړه. لاکن د راتلونکي وخت بدهـ ټول عسکري هنرونه، کوم چې په هغه وخت کې ۱۶ یا ۱۸ وو پر ټولو بریالی شو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ومنله چي په دې سیمه کي که څوک په هر هنر کي پیاوړی دی نو هغه ګوتم دی.[56]

د دې واقعې وروسته تر نهه دېرش ۲۹ کلو پوري د دهٔ د ژوند هیڅ معلومات نشته، په دې کال کي په ګوتم کي هغه ذهني انقلاب ځای جوړ کړی د کوم په وجه چي د دهٔ ژوند بدل شو. د دهٔ د عقیدت مندانو دا دعوه ده چي په دې کال یوه دیوي په څلورو بېلو بېلو شکلونو کي د دهٔ مخي ته راغله. لومړی د یوه سپین ږیري کښت ګر په شکل کښي، بیا د یو ناروغه سړي په شکل کښي، دریم ځل دیو بوی ناکه مړي په څیر او څلورم وار د یوه سادهو (چي پر ځان سوړ انګار مژي، لوڅ ګرځي او ځان ته د علم الغیب عالم وایي) په شکل کښي. د بدهـ مذهب منونکو دا یو انتهائي او عجیبه بیان دی چي ګوتم په هغه وخت کي دا نهٔ وو لیدلي، یعني د دغو سره یې په ژوند کي هیڅ واسطه نهٔ وه شوې یا تر دې له مخه یې داسي واقعات نهٔ ؤ لیدلي. او اوس چي هم دهٔ دا اولیدل نو پرته له دهٔ او د دهٔ د مصاحب خاص "چنا" نه هیچا نهٔ اولیدل.

[56] لوېدیځ تاریخپوهان دا کیسه په دوو وجو غلطه ګڼي. یوه خو دا چي د کني روایات دا د وادهٔ نه وروسته بولي او شمالي راوایات دا د وادهٔ نه مخ کي بولي. دویم دا چي د دې په مقابل کي په اوسني وختو کي تر ډېره حده مبالغه امیز الفاظ لیکل شوي دي. لاکن انصاف پسندي د دې د ربښتوني په هکله هیڅ مشکلات نهٔ محسوسوي. مبالغه امیز برخو د ویستلو څخه دا بالکل ممکنه ده چي په دواړو مواقعو مقابله شوې وي او ګوتم په خپله قبیله کي ښه جګړن عسکر ثابته شوی وي. د هر مذهب بانیان د غیر معمولي شخصیت مالکان ول او د ګوتم په هکله د غیر معمولي کېدو هیڅ شک نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظاهره خبره ده چې د نن سبا په ترقیافته نړۍ کې چې کوم خلک پر دیوي ، دیوتا یقین نهٔ لري نو هغو ته دا سې بیانات هیڅ اهمیت نهٔ لري. لاکن د دې نه دا څرګندېږي چې ګوتم د محل په تماشو کې ورک نهٔ ؤ بلکې هغه ته د ژوند او د هغه پر مسائلو ډېر فکرمند ؤ او د خپل مصاحب چنا سره به یې پر دا مسائلو بحث کوو. ممکنه ده چې دهٔ په دې هکله یوه ورځ مړی، ناروغه، سپین ږیری او سادهو لیدلی وي، او دهٔ ته د ژوند څهره نوره هم ترخه ایسېدلې وي. اتفاقاً دا هغه زمانه وه چې د دهٔ ښځه حمل داره وه، او د ګوتم په کور کې د یوه نوي ژوند پیل کېدی. بهرحال د ژوند او د ژوند د مسائلو خوا ته د ګوتم فکر کول یو فطري عمل دی. بیا وروسته د عنفوان(تازه، نوی) وادهٔ او د ځوانۍ د ګرمې سړېدل او دې نه وروسته په دهٔ کې متانت (درونو والی، سنجیدګي) راتلل او د فکر زیاتوب یقیني ؤ. غرض دا چې دهٔ فکر کاوه چې څهٔ کول پکار دی؟ په دې لړ کې د دهٔ لیدنه د یوه جوګي (پانو ګر) سره هم وشوه او تر خبرو نوبت ورسېدی. د دا سې بزرګ نه نوره څهٔ توقع کېدای شي چې هغه پر ګوتم باندې د دنیا ټوله بې ثباتي (دوام، بقاء، پوختوب) ښکاره کړه. کېدای شي چې دهٔ ته یې د مایا (جوړ) جال ورښودلی وي. دغه ترغیب به یې ورکړی وي چې له دې دامو ځان خلاص کړي، او چېرې ځنګلونو ته ورشي عبادت وکړي او د ابدي خوشحالیانو تر لاسه کولو هڅه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دراهل (د ګوتم د زوی) زوکړه

لهـذا د راویـانو بیـان دی چـي ګـوتم د دې فقیـر سـره د خبـره کولـو وروسـته خپـل بـاغ تـه راغی،هلتـه کښېنسـتی او د ژونـد پـر مسـائلو د هغـو نـه د خلاصـون پـه هکلـه یـې غـور کـوو چـي زېـری وربانـدي وشـو چـي د دهٔ د ښـځي د امیـد پـه بـاغ کـي مېـوه شـوې ده او هغـه هلـک دی. پـه ګـوتم چـي د دې خبـري اثـر وکـړی د هغـې انـدازه لـه دوو خبـرو څـه کېـږي . یـوه خـو دا چـي د دې خبـري د اورېـدلو سـره چـي کومـه جملـه د دهٔ د خُلـې نـه ووتـه هغـه دا وه چـي " زهٔ بـه دا نـوې او مظبوطه رشته هم پرېکوم".

دویـم دا چـي کلـه دی کورتـه راغـی نـو خوشـحاله نـهٔ ؤ، ډېـر غمـزده او متفکـر ؤ. پـه ښـار کـي ښراغونـه بـل وو، د محـل پـه دروازه کـي سـاز غږېـدی، خلګـو د خوشـحالۍ نـه یـو بـل تـه مبـارکي ورکولـه. لاکـن نـوی پـلار پرېشـان ؤ، پـه سـتونزو کـي راګیـر ؤ، کلـه چـي دی زنانـه خـانې تـه ننـوتی نـو یـوې خینـي (خوښـیني، د ښـځي خـور) یـې پـه یـوه سـندره د دهٔ هـر کلـی وکـړ چـي پـه هغـه کـي دا سـي ذکر ؤ.

"تـول خوشـحاله دي، پـلار خوشـحال، مـور خوشـحاله او هغـهٔ ښـځي د هغـې خاونـد فردفریـد (بـې مثـال) دی او زوی یـې د سپوږمۍ یوه ټوټه ده".

پر ګـوتم تـه د " خوشـحالۍ "ټکـي ډېـر پـه زړهٔ پـوري ولګېـدی او هغـه د خپـل غـاړي هـار دې نـازنیني خینـي تـه ورکـړی. د هغـې خـو دا خیـال ؤ چـي زهٔ یـې منظـور نظـر شـوم، هـم پـه دغـه سوچ کـي مـخ پـه وړانـدي ولاړی چي رښتونې خوشحالۍ تر لاسه کېدا ای هم شي که نهٔ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک دنيا

په هم دغه شپه دوولس ۱۲ بجې ګوتم و چنا ته دبګۍ د تيارولو وويل او خپله پر ښځي او زوی آخري نظر اچولو د پاره و کوټې ته ورغی. دواړه په خوا ړه خوب ويده وو. زړه يې وغوښت د زړه ټوټه د مور د غېږ نه راواخلي او ښه په مينه يې ښکل کړي. لاکن د استقامت په وجه يې خپل لاسونه راو ګرځول او پر دواړو محبوبو يې د ميني نظر واچوه او ټول دولت، جاه و حشمت، تخت و تاج يې په پښه ووهل او د محل نه ووتو. هلته چنا د بګۍ سره د دۀ په انتظار ؤ. بس سمندن باد پا (د آس ټانګه، بګۍ) يې ښه په تېزه د خپل رياست نه وباسله. د خپل د خسر ګنۍ د راج حدودنه هم ووتو او د "انومانديې" پر غاړه راغی ودرېدی. هلته دۀ خپل ټول زيورات او شاهي جامه و چنا ته ورکړه، چې دا او بګۍ بېرته ورسوه. هغه وفادار چنا (ټانګه وال) دی ډېر پوهه کړی، ډېر کوشش يې وکړی چې دا مۀ کوه. لاکن دۀ تر زړۀ تېره کړې وه، هغه چېري د چا او رېدلی شو. چنا ورته وويل چې نو بيا ما خپل لومړی مريد جوړ کړه. لاکن دۀ نۀ ومنله. مور، پلار خبرول ضروري ؤ او هغه د چنا په وجه کېدای شو. نو بيا مجبوراً د حکم منلو لوظ وشو. دۀ خپل اوږده وېښتان پرې کړل. د يوه لاروي نه يې خپلې جامې بدلي کړې، چنا يې پرېښودی او خپله د راج ګړهـ د لويو لويو کندو په خوا روان شو.

شعر:

نۀ يې د سود بود ومنله او نۀ د منګل
ووتی له کوره په لوري د ځنګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياضت (پر ځان سختي تېرول)

راج ګړهـ[57] هغـه وخـت د مګدهــ دارالسـلطنت ؤ. دا پـه داسي نـاوه (وادی) کـي ابـاد ؤ چي څلـور خـوا تـه يـې غونـډۍ وې. پـه دې غونـډيو کـي هغـه وخـت لـوی لـوی درويشـان او راهبـان اوسـېدل. او ددوی د علـم و فضـل شـهرت تـر لېـري لېـري خـور ؤ. ګـوتم هم پـه دغـو بزرګـانو کـي و يـوه بـزرګ چي نـوم يـې "نـامي الاره" ؤ پـه خـدمت کـي حاضـر شـو، او د هغـه نـه يـې تعليم حاصـلول پيـل کـړو. لکـه چي د نـامي الاره نظريـې دی مطمـئن نـه کـړو نـو دی دويـم فلسـفي "ادرک" نـه يـې درس اخسـتو او هنـدي يـا هنـدو، د ژونـد فلسـفه زده کولـه يـا يـې ځـان پـه پوهولـو. هغـه وخـت د دې فلسـفې درې مدرسـې وې او پـه دوی کـي تـر ټولـو زيـات رياضـت او وجـود تـه ضـرر رسـول يـا پـر وجـود سـختۍ راوسـتل ډېـر مقبـول ؤ. نـو پـه دې تو ګـه ګـوتم حلقـه درس او د اروڵـه ځنګـل چـي د "بدهـ هو ګيـا" نـزدې دی تـر شـپږو کلـو پـوري د پنځـه پلويـانو (بهکشـو، چېلـې) سـره پـه بېلا بېلـو قسـم رياضـتو نـو او وجـود تـه ضـرر رسـول يـې وکـړ. نوبـت تـر دې راورسـېدی چـي لـه ډېـره جسـماني کمـزورۍ دوی د ډ کـي پـه شـان شـول. کلـه چـي دوی يـوه ورځ د مابعـد الطبيعات(الهايات، فـوق الفطـرت) پـر مسـائلو غور کـوی او ورو ورو روان وو نـو د کمـزورۍ او ډنګر والي په وجه ګوتم وغورځېدی او بې سوده شو.

کلـه چـي شـاګردانو دی يعنـي ګـوتم پـه سـود کـي راوسـتو نـو بدهـ د جسـماني رياضـت اراده پرېښـودله او هـم د هغـې ورځـي نـه يـې خـوړل، څښـل پيـل کـړل او دا اعـلان يـې وکـړو چـي لـوږه او

[57] راج ګړهـ دا وخت راج ګيند بلل کېږي. بمبسار(۸۹۸ق،م څخه تر ۲۷۳ق،م پوري) چي کوم ښار دلته اباد کړی ؤ اوس يې هم اثار ليدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياضـت د دې مسـائلو حـل نـهٔ دی. پنځـه واړه شـاګردان د دهٔ پـه دې خبـره ډېـر خفـه شـول او دی یـې د لارې چـپ وبـولی او دوی بېرتـه ځيني بنارس ته راغلل.

دماغي انتشار

د شـاګردانو د تللـو نـه وروسـته ګـوتم تـر ډېـره حـده د دمـاغي، روحـاني او پـه جـذباتي بـې اطمینـانۍ کـې راګېـر شـو. دغـه حالـت تـه د بدهـ مـذهب کتابونـه د رڼـا او د تیـارې د قوتـو د مقـابلې نـوم ورکـوي. د هغـو بیـان دی چـې کلـه د نجـات دهنـده عـالم او د خبائـث شـهزاده پـه مـنځ کـې جنـګ وځېـړل شـو نـو پـه زرګونـو سـتورې را وغورځېدل، وریځـې راغلـې او تیـارې خـورې شـوې، سـمندر د زلزلـو پـه وجـه پورتـه شـو. د دریـابونو مخـه بېرتـه پـه شـا وګرځېده. د غرونـو هغـهٔ څـوکې چـې د زرونـو کلونـو راهیسـې پـر هغـه بانـدې بـې شمېره ونـې ولاړې وې پـر ځمکـه را وغورځېدې. یـو طوفـان عظیم پـه ټـول عـالم کـې تباهي جوړه کړه، د تصادم پـه وجـه یـو آفت خیزه شور جوړ شـو، لمر ځان پـه تیـاره کـې پټ کـړی، او د بـې سُرو بهتنو (ساز) د کثرت په وجه ټوله فضا خرابه شوه.[58]

د دې مبـالغې نـه د سترګو پـه پټـولـو کـې هـم بایـد چـې داومنـو چـې کلـه ګـوتم د ریاضـت او وجـود ازارۍ نـه څـهٔ تـر لاسـه نـهٔ کـړل او د دهٔ تـه هغـهٔ د زړهٔ سـکون پـه نصیب نـهٔ شـو د کـوم پـه لټـون کـې چـې دهٔ تخـت و تـاج، ښـځه او زوی یـې پرېښـې وو نـو تـر ډېره حده مایوسه او زړهٔ یـې مـات شـو او پـه فطـري توګـه بـه یـې زړهٔ غوښـتی وي چـې د رواقیـت Epicurianism پـر ځـای لـذتیت Stokism بانـدې عمـل وکـړي. او د دهٔ پـه زړهٔ او دمـاغ کـې بـه یـوه هنګامـه جـوړه شـوې وي. د دې کیفیـت د زیـاتوب یـوه وجـه د دهٔ وفـاداره شـاګردان، چې دی یې پرېښی ؤ هم کېدای شي.

[58] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرحال دی تر ډېره حده مضطرب او پرېشان شو. په هغه ورځ یا دوو ورځو وروسته د رنجارا د دریاب د غاړي خوا ته روان شو. د ورځي ډوډی د نژدې کلي یوې جینۍ چي نوم یې "سنجاتا" ؤ ورا وړله[59]. هغه د پیپل (بړ) د ونې لاندي کښېنستی، د ډوډی خوړلو وروسته هم هلته ناست غورېږي کوی.

بدهـ جوړېدل

ذهني هیجان او روحاني کشمکش برابر روان ؤ، تر دا چي ورځ په تمامېدو شوه او لمر په پرېوتو شو. نا بېره د لمر د پای د وړانګو سره د ګوتم په ذهن کي یوه رڼا خوره شوه او دهٔ په باطن کي د دې رڼا نه هغه حل تر لاسه کړی چي دهٔ د څو ورځو راهیسې د هغه د پاره دومره ریاضتونه او سختی پر ځان تېري کړي وې. دهٔ معلومه کړه لکه چي دهٔ ته څوک وایي چي صرف د باطن په پاکوالي او د خلګو په مینه کي د فلاح ابدي راز پټ دی، او د انساني تکلیفونو نه د خلاصون هم دا دوې ذریعې دي.

د دې نوري کېفیت او ارتقاء یا انکشاف نه وروسته هغه بدهـ یا روښانه ضمیر لرونکی وبلل شو او دا ونه بودهي ونه وبلل شوه.

د دې نه د وروستو حالت د ګوتم په الفاظو کي داسي بیان شوی دی. "کله چي ما دا ولیدو نو زما روح د خواهش د بدو نه د دنیاوي ژوند نه د غلطۍ او د ناپوهي د مسائلو نه ازاده شو. نو دې ازاد ته د خپلي ازادۍ علم وشو، د بیا ژوندي کېدو نه خلاصون پیدا شو.

[59] د دې واقعې سره مربوطه یوه بله واقعه هم شته په کوم کي چي حضور بنت شعیب و حضرت موسیؑ ته دعوت ورکړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـزرګ دور پـای تـه ورسـېدی او فـرض پـر خپـل ځـای شـو. زهٔ به بیا دې نړۍ ته نهٔ راځم، دا ما معلومه کړه.[60]

اوس د ګـوتم و مـخ تـه دا سـوال پیـدا شـو چـي دی دا حـل تـر ځـان پـوري محـدوده وسـاتي، کـه دا د پیغـام پـه شـکل کـي تـر ټـول عالم پوري ورسوي؟

هغـهٔ پـه دې پوهـېدی چـي پـه "آریـه ورت" کـي د برهمنـو ډېـر اثـر دی او د هغـوی نظریـات پـه اولـس کـي عـام او مقبـول دي. هغـهٔ پـه دې پوهـېدی چـي د وجـود ازاري او سـختی پـه مـنځ کـي پرېښـودلو، دی پـه اولـس کـي ډېـر بدنام شوی دی او پـه دې ډېـر ښـه پوهـېدی چـي دی پـه خپـل هـدف کـي پـه اسـانۍ نـهٔ شـي بریـالی کېـدی، د دهٔ پـه زړهٔ کـي چـي د ټـول عـالم مینـي پـټ ځـای مونـدلی ؤ دهٔ د هغـې سـخته غندنـه وکـړه او پـه دې اراده راپورتـه شـو چـي دی بـه خپـل دا حـل "خپلـه نظریـه" د نـړۍ د فائـدې د پـاره ضـرور وړانـدي کـوي، چـي د دهٔ رنګـه هـر څـوک د بیـا پیـدا کېـدو نـه خلاصون ومومي، او هر یو ابدي سکون او راحت تر لاسه کړي.

غــرض د دهٔ دې هــدف دی متحــرک کــړو، او دی د دې د اشـاعت د پـاره روان شـو. د دهٔ اراده وه چـي تـر ټولـو لـه مخـه بـه دی خپـل پیغـام خپلـو اسـتادانو (الاره، او ادرک) تـه رسـوي[61]. لاکـن کلـه چـي دی د هغـو و دېـرو تـه ورسـېدو نـو معلومـه شـوه چـي هغـوی لـه دې دنیـا سـترګي پټـې کـړي دي. اوس نـو هغــه د خپـل بـې وفـا پلویـانو خوا تـه مخـه کـړه کـوم چـي پـه بنـارس کـي وو. پـه تلـو تلـو کـي ورتـه پـه لاره کـي د یـو پېژنـدګلو بـرهمن "اوپـک" سـره ملاقـات

[60] اسټوري آف بدهـ دهرم. کې، جې سونډرس مخ ۲۳

[61] جګیسو جي د دهٔ نوم "ارز کلم" ښودلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشو. کله چې دې برهمن د بدهـ ځلېدلی مخ ولید و نو یې پوښتنه ځیني وکړه " خوشحاله خوشحاله چېري روان یې "؟

بدهـ ورته وویل چې زهٔ د اعلی ترین قانون د "پیّې" د چلولو د پاره روان یم[62]. برهمن د بدهـ په ځواب نهٔ شو خوشحاله. هغه په دې چې هغهٔ د جپ تپ منونکی ؤ نو بدهـ یې په دې خیال بد مذهب بللی. لاکن پر ګوتم باندې د دهٔ د خبري هیڅ اثر نهٔ واخستو او مخته روان شو.

نو د روښان ضمیري دوه میاشتي وروسته یوه ورځ د لمر د لوېدو پر وخت د بنارس نه درې میله په شمال کي د مګاویه مقام[63] ته ورسېدی دلته یوه دشت غزالا وه او د دهٔ بې وفا پلویان هم دلته دېره وو.

کمزوره عقیده لرونکي شاګردان[64] د استاد د راتلو په تعظیم کي نهٔ ودرېدل، او په خپلو کي یې سره وویل چې کهدا بد مذهب فقیر زموږ خواته راغی نو باید چې دی موږ په خپل

[62] چرخ حیات: دلته د چرخ یا پیّې څه مراد د داسي شهنشاه سوارلي یا پیّه ده کوم چي به د ټولي نړۍ فاتح وي. د بدهـ مطلب دا ؤ چي ما یو داسي رواج یا مذهب ته د ودهٔ ورکولو تاییا کړې ده چي په ټوله نړۍ کي به خور شي. د بدهـ د دې ویلو پر بنا پیّه د بدهـ مذهب هم داسي نخښنه جوړه شوه څرنګه چي صلیب د عیسائیانو او هلال (میاشته) د مسلمانانو (د تفصیل د پاره وګورئ ضمیمه ۱)

[63] دا مقام وروسته بیا د "دهمک" په نوم ونومول شو. اشوک دلته په دریمه صدۍ ق،م کي یو یادګار جوړ کړی ؤ چي بیا چیني سیلانیانو لیدلی ؤ. د دې اثار اوس هم موجود دي. د دې مقام معلومات په ۱۸۶۲ عیسوي کي معلوم شول. او د دې سنه د اثارقدیمه په راپورټ کي د دې ډېرراپورونه موجود دي. دا هغهٔ مقام دی کوم چي په اوسني وختونو کي د بدهـ مذهب پوهنتون درجه ترلاسه کوي.

[64] د دوی نومان دا وو. کونډینه، دپ، بهدري، مهانام او اشوجت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحبت کي شریک نهٔ کړو، بلکې دهٔ ته به د ناستي هم نهٔ وایو. ګوتم دا محسوسه کړه چي دی د دوی په نظر کي د سختی پرېښولو په وجه قابل احترام نهٔ دی، په دې یې دوی مخاطب کړل چي تاسو تر او سه د مرګ د دام نه نهٔ یاست خلاص شوي؟ غم، ستونزو او تکلیفونو تر او سه تاسو نهٔ یاست پرېښي؟ لاکن ما داسي لاره موندلې ده چي د ټول عالم خلاصون په کي کولای شم.

دې خام عقیده لرونکو په دې یقین نهٔ کولو، ګوتم هغه وخت دوی ته ټوله نظریه پوهه کړل. څرنګه چي بدهـ په دا خپل نوي مذهب باندي شاګردان پوهه کړي وو هغه په "دهم کرتي پوتن سوت" کي موجود دي. او د هغې انګرېزي ژباړه رائس ډېوډس د Buddist Suttras په نامه کړې ده. د دې تفصیل بحث به د بدها په تعلیماتو کي راځي. لاکن د داستان د تسلسل د پاره د منشي امیر احمد علوي صاحب بې مثاله لیک واورئ.

د وعظ خلاصه (تشریح)

کوم څیز چي وجود لري هغه د مادې نه جوړ شوی دی. ماده غیر مستقله او فاني ده. په دې په هر وجود لرونکي څیز کي د فنا جراثیم (میکروب، چینجی) موجود وي. انسان حیات وجودي لري او دهٔ ته د فنا نه چاره نشته. غم، کمزورتیا، ناروغي او مرګ د فنا مدارج (رتبه، درجه) دي. تر څو چي ناپاکه خواهشات پاته دي، حرص، فکر او آرزو به ورسره وي. یعني غم او کمزوري به یې نصیب وي. وجود ته ضرر رسول او د خواهش د ختمولو کوشش خطرناک دی. که په دې کار کي ژوند ختم شو نو دا مرګ به ډېر ناقراره وي او د آواګون نه به نجات نهٔ مومي. په کوم څیز چي انسان د مادي نړۍ سره تعلق لري هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړۀ بـد والي دی. تـر څـو چـې زړه مقـدار بـد پاتـه وي، نـړۍ نـه بـه تـړون پـاتي وي. د زړۀ د بـدو سـره د نېکـو اعمـالو هـيڅ فائـده نشـته. پـه دې چې د نېکۍ مېوه خو بـه ترلاسـه شـي لاکـن د بدۍ پـه وجـه بـه د دويـم ځـل زېږېدنـه او د مـرګ مصـيبت پـر ځـان تېـروي. او پـه دې دوزخ کـي هـيڅ نـۀ ده معلومـه چـې د نېکـۍ توفيـق بـه وي او کـه نـۀ؟ پـه دې، بغيـر د وجـود دي سـختۍ خپـل خواهشـات لېـري کـول، زړۀ د تمـامو عيبـو څخـه پـاکول د خلاصـون د پـاره ضـروري دی. د عـدم وجـود خـواهش هـم دومـره خطرنـاک دی لکـه د وجـود. لهـذا نېکـه عقيـده، نېـک نيـت، نېکـه خبـره، نېـک فعـل، نېـک ژونـد، نېکـه هڅـه، نېـک خيـال او د نېکـي مراقبـې نـه نـروان (فنـا) تـر لاسـه کـول دي. يعنـي ټـول اعضـا د وجـود دي بـې حسـه کـړل شـي. او ځـان دي د مړي په شان جوړ کړل شي.

مندرجـه بـالا دا اتـۀ نېکـۍ پـه عمـل کـي راوسـتل او د نروان و بام ته د ختلو د پاره څلور پايې دي.

لـومړۍ پايـه د زړۀ بيـداري ده، يعنـي د غـم او د بنـادۍ د راز طلب، کله چې په لټون کي د حق، مرشـد کامـل تـه رسـېدل پـوره شي نو دا درجه تر سره شوه.

دويمـه پايـه د ناپـاکو، غليظـو شـهوتو پرېښـودل او د خپلولـو خيـال د زړۀ څخـه ايسـتل دي. کلـه چـې پـر دې عمـل ثابـت قدمه شوې نو دا درجه هم تر سره شوه.

درېيمـه پايـه جهالـت، شـک، غصـه، حـرص او ټـول کمينـه خصلتونه لېـري کـول دي. کلـه چـې د دې نقائصـو نـه پـاک شـوې نـو د زړۀ لوح به پاک شي او درېيمه درجه تر سره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخري پايه عشق و محبت په سينه کي چي کينه نهٔ وي نقش کول دي. لکه څرنګه چي مور خپل ځان په خطر کي واچوي او د خپل يوازني زوی پالنه او څارنه کوي، هم داسي د خلاصون طالب دي د هر جاندار د پاره ځان قرباني ته تيار ساتي. کوم دښمن باندي چي لوړی غلبه تر لاسه کول ده هغه د نفس خواهشات دي او اخري مهم د عالمګير عشق و الفت په ويښه او په خوب کي دهيان ساتل دي. نهٔ د قرباني ضرورت شته او نهٔ د برهمنو د کومک. د هر انسان خلاصون د دهٔ په خپل لاس کي دی.

تر پنځو ورځو پوري دا بيان جاري ؤ. د شاګردانو شک لېري شو. هغو پر ګوتم ايمان راوړو او هغوی په حلقه عقيدت کي د ګډون باقاعده خواهش ظاهر کړی. بدھ ګهوش د دوی خواهش يا درخواست ومنلی، يو ورکوټی رسم ادا شو او باقاعده هغوی په سنګهـ (انجمن) کي داخل کړل شو. او په دې کي د داخلېدو پر وخت هر يو کس به دا وايي چي " زهٔ په بدھ کي پناه اخلم ، زهٔ په شريعت کي پناه اخلم، زهٔ په سنګھ کي پناه اخلم.

ګوتم په دې دشت غزالا کي درې مياشتي قيام وکړ او دهٔ د هري ورځي ژوند په خپل تفسير کي داسي بيان کړی دی.

د هري ورځي ژوند

" ګوتم سحار وختي (تقريباً پنځه بجې) پاڅېدو، او خپل ذاتي خدمت ګارانو ته به يې تکليف نهٔ ورکوو. خپله به يې لاس ، مخ مينځلو او جامې به يې بدلولې. د خير غوښتني د دورې له مخه به هغهٔ يو ځای په تنهائي کي کښېنستی او مراقبه به يې کوله. کله چي به بيا هغه وخت راغی نو بيا به درو سرو خپلي مخصوصي جامې (کومي چي به په اولس کي د سنګهـ هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فـرد اغوسـتې) واغوسـتې. او د خیـر غوښـتو کاسـه (د کچکـول پـه شـان) کلـه یـوائې او کلـه د شـاګردانو سـره د نـږدې کلـي تـه د خیـر غوښتلو یـا کرامـات ښکاره کولـو د پـاره یـا دغسـي بـه تلـی. پـه لاره کـي بـه یـخ یـخ شـمال د دهٔ لاره صـفا کولـه، د اوبـو څـاڅکي بـه د اسـمان نـه د دهٔ څخـه د ګـرد د لیـري کیـدو د پـاره وریـدل، وریځـو بـه د دهٔ پـر سـر سـوری جـوړ کـړی وٌ، ګـوا دی بـه یـې د لمـر د ګرمـۍ څخـه د کیـږدی پـه څیـر بـچ کـوی. نـورو بـادونو بـه د اسـمان نـه د دهٔ پـه لار کـي ګـلان شـیندل چـي قـدم پـر نـرم ځـای کښـېږدي او دی پـر نـازکو ګلانـو قـدم روان وي او کلـه چـي بـه هغـه د کورونـو ور تـه ودرېـدی نـو بـه یـې د وجـود نـه شـپږ قسـمه رنګـین "نـور" خارجیدو. د کـوم نـه چـي بـه یـو زریـن او شـوخ رنـګ د کورونـو، دالانونـه او چهجـې بـه روښـانه شـول. مرغیـو او نـورو حیوانـاتو بـه پـر خپلـو خپلـو ځـایو پـه نـرم او شـیرین غـږ کـي د دهٔ هـر کلـی کولـو. اسـماني نغمـه بـه پـه فضـا کـي خـوره شـوه او د انسـانانو پـه وجـود چـي بـه کـوم زیـورات وو خپلـه شـړنګیدو. کلـه چـي بـه دا علامتونـه ظاهرېـدو نـو خلـګ بـه پوهـه شـول چـي نـن مبـارک او بـزرګ بدهـ خپلـه د خیـر غوښـتو د پـاره راغلـی دی. نـو بیـا بـه هغـوی خپلـي شـوخي، بهترینـي، رنګینـي جـامې واغوسـتې او پـه لاسـو کـي بـه یـې ګلدسـتې او هارونـه اخستې پـه کوڅـو کـي راووتـل. هغـه بـه یـې و بدهـ تـه پېښ کـړل او د یوبـل نـه بـه یـې سبقت وړلـو کـي داسـي ویـل چـي "سـرکار! نـن لـه مـوږ سـره ډوډۍ وخـوره، مـوږ سـتا د لسـو ملګـرو یـا شـلو ملګـرو یـا سـلو ملګـرو د ډوډۍ بندوبسـت بـه وکـړو." د دې ویلـو سـره بـه یـې د دهٔ د خیـر غوښـتلو کاسـه ځینـي واخسـته، د دهٔ او د دهٔ د ملګـرو د پـاره بـه یـې د مـزرو چتایـاني اواري کـړې او تـر هغـو بـه ورتـه ولاړ وو چـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی بـه ډوډۍ نـهٔ وه ختمـه کـړې. د ډوډۍ خوړلـو وروسـته بدهـ بـه د دوی د پـوهې او عقـل د لحـاظ پـه خـاطر داسـې بیـان وکـړی چـې بعضـې خلګـو تـه بـه د بدهـ مـذهب اختیـارولو ماسـوا بلـه لار نـهٔ وه.لاکـن ډېـرو بـه پـرسـیدها لاري د تللـو صـلاحیت پیـدا کـړو او لـوړو مرتبـو تـه بـه ورسـېدو. او هغـهٔ بـه پـه دالان کـې تـر هغـه وختـه ناسـتۀ تـر څـو چـې د دهٔ ملګـري ډوډۍ نـهٔ کـړې ختمـه. نـو کلـه چـې بـه دوی ډوډۍ ختمـه کـړه نـو بـه یـو حاشیه بـردار غـږ کـړو چـې ، ټولـو ډوډۍ وخـوړه. نـو دی بـه یـوې خاصـې کـوټې تـه ولاړی. د دې وخـت نـه د غرمـې تـر ډوډۍ پـورې بدهـ پـه تنهـائې کـې وخـت تېـروو. د دې نـه وروسـته هغـه بـه د کـوټې پـه ورکـې ودرېـدی او خپلو اخوانو (د سنګهـ ممبرانو) ته به یې داسې نصیحت کاوه.

"زمـا ورونـو ! پـه عمـل کـې هلـې ځلـې او خلـوص ښـکاره کـړئ.د هـیڅ یـوه بدهـ سـره پـه دې دنیـا کـې ملاقـات مشـکل دی، انسـان جوړیـدل هـم مشـکل دی. یـو خـاص صـحیح وخـت مونـدل هـم مشـکل دی. د دنیـا پرېښـول (تـرک دنیـا) هـم مشـکل دی او د رښتیا اوریدو موقع موندل هم ډېر مشکل دی."

بیـا د شـاګردانو لـه خـوا بـه دا خواسـت وشـو چـې داسـې موضـوع دې راوښـودل شـې چـې د دوی د غـورو فکـر د پـاره مـوزو وي او هغـهٔ بـه د هـر یـوه صـلاحیت مطـابق هغـه تـه موضـوع ورښـودله او د مراقبـې د پـاره بـه ګوشـه نشـین کېـدو ځـایو تـه ولاړل او پـر موضـوع بـه یـې غـور او فکـر کـاوه. ګـوتم بـه لـه دې وروسـته خپلـې خاصـې کـوټې تـه چـې پـه کـې ګـلان او ارول پـه اطمینـان او سـکون بـه د لمـر او د لمـر د تـپش نـه د بـچ کېـدو د پـاره لـږ سـات ارام کـوی. نـو چـې کلـه بـه د دهٔ ارام پـوره شـو نـو د خپـل کـټ نـه بـه را پورتـه شـو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګېرچاپېره خلکو پر حالاتو به يې غور کاوه چې دوی په کومه توګه د دهٔ سره ښهٔ کوی شي. د زوال پر وخت به د شاوخوا کليو ډېر خلک به د نـزر د پاره په لاسو کې ګلان نيولي ورته راغلل او جمع کېدل به. هغه به د بيان کولو والا هال (لويه کوټه، جرګه هال) کې د موقع په مناسبت او د خلکو د مجمع په حساب د اعتقاد حق تبليغ کولو، بيا چې به دهٔ وکتل چې اوس مناسب وخت دی نو به يې دا خلک رخصت کړل او هغوی به دهٔ ته د سلام کولو وروسته بېرته خپلو خپلو کورو ته ستېندل. په دې توګه به دهٔ د ماسپښين وخت تېرولو.

د ورځې په پای کې چې به يې محسوس کړو نو به يې ولامبل او په دې منځ کې به کرئي سنګهي (خدمت ګار) به د دهٔ د کوټې پر کټ د ګلونو سيج اوار کړو [65] او د ورځې په پای کې به يې د لږ ساعت د پاره جامې اغوستې او مراقبه به يې پيل کړه. تر دې انده چې ټولو شاګردانو به خپله خپله مراقبه پای ته ورسوله او بېرته به راستون شول. نو بيا به په دوی کې يو کس داسې پوښتنې کولې چې د دهٔ په ذهن کې به هغه نهٔ راتلل. چا به د مراقبې حال بيانولو، چا به د شريعت د احکام د تلقين په هکله فرمائش کولو. په دې توګه به د شپې اوله برخه تېره شو. نو چې ګوتم به د هر يوه ځواب ورکړو نو شاګردان به يو يو رخصتېدل. بيا به د شپې پاته برخه دهٔ به د کوټې و مختـه په ورو ورو تګ او

---

[65] دا يقيني غلط دی چې د دهٔ د پاره د ګلونو سيج جوړ کړل شوی ؤ. کله چې هغه د سنګهـ د خلګو د پاره خوشبو، لاړ (هار) او تيل استعمالول ښه نهٔ بلل نو خپله به يې ولې استعمالولو؟ د بدهـ غوندې د قدر وړ شخصيت نه د داسې قول او فعل اميد نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غور او فکر کولو تېروله. يوه حصه به يې په اطمينان ، سکون او په پرېوتو تېروله. څنګه چې به سحار نزدې کېدو، دی به په کټ کې بيداره کښېنستی. خپل په ذهن کې به يې د ټول عالم د خلګو تصور کاوه، کوم چې د هغوی په تېر ژوند (جنم[66]) کې وو. او دۀ به دا سوچ کاوه چې هغه څنګه د دوی د ارزوګانو د پوره کولو مدد کولای شي."

د ګوتم د حقانيت او تبليغ دا اثر وشو چې په لږو ورځو کې د دې علاقې علاوه په دې ځنګله کې د معتقيدنو تعداد شپېتو ته ورسېدی. يوه ورځ ګوتم دا ټول خلګ را جمع کړل او دا حکم يې ورکړو چې د شش[67] ماسوا ټول شاګردان دې نورو سيمو ته ولاړ شي او د دې مذهب تبليغ دې وکړي. ظاهره ده چې د ګوتم د دې حکم سره دی بېرته د "ګيا" خوا ته وګرځېدی.

اوس چې د کوم کرامت ذکر په ګوته کېږي هغه د " اراول" د ځنګله واقعه ده. په دې ځنګله کې د "سينا" په نوم يو کلی ؤ چېري چې درو وروڼو[68] د علم او فضل شهرت درلود او مذهباً آتش پرست وو. ګوتم د دوی د آتش کدې په عمارت کې د يوې شپې تېرولو اجازه وغوښتله، لاکن "کشپ" چې په دې وروڼو کې مشر ؤ ته دا خبره ښه نۀ واېسېدله. هغۀ وويل چې د آتش کدې سره يو زهريلا

---

[66] جنم: د هندو مت په عقيده چې انسان اووه واره زېږېدنه کوي. يعني دی پيدا کېږي او مري ، پيدا کېږي او مري، دا رنګه دی اووه واره پوره کوي. که په تېرو جنمو کې يې ښه کارونه کړي وو نو به په راحت کې به وي او که يې بد کارونه کړي وو نو به په ډېر تکليف او پرېشانۍ کې به دا خپل اووم يعني اخري ژوند تېروي.

[67] کوم څوک چې د يوې شتمني کورنۍ نۀ ؤ او د ګوتم په خوا راتښتېدلی ؤ.

[68] امير احمد علوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مار اوسي کوم چي د شپې راوځي او ویده خلک چیچي. پر ګوتم باندي د عشق حقیقي زار خوربدلي وو هغهٔ چېري د مار نه ډاربدو. خپل په خبره ټینګ ولاړۀ ، اخر کشپ هم د دې مسافر مېلمه خاطر پر ځای کړو او اجازت يې ورکړو.

شپه شوه، مار د هري شپې په څېر د خپلي خوړي راووت ،لاکن ګوتم ته يې هيڅ نهٔ وويل. کله چي سحار شو او ګوتم ژوندی ژاندی په آتش کده کي موجود ؤ نو يې د کرامت شور جوړ شو. اتفاقاً په دې ورځي په دې کلي کي يوه غټه مېله کېدونکې وه، په کوم کي چي د شاو خوا مريدان راتلل او د کشپ تقرير به يې اورېدو. اوس کشپ ته دا وېره ورپېښه شوه چي که چېري دې مجموعې ګوتم ولیدو نو د آتش پرستۍ بازار به ټپ ودرېږي، لاکن مېلمه د کوره ایستل داسي اخلاقي جرم ګڼل کېدو چي دی د دې جوګه نهٔ شو کېدای.

ګوتم ته د دې خطرې احوال وشو او هغهٔ چا ته د اطلاع ورکولو بغير په دې ورځ د دې کلي نه دباندي ووتو او د مېلې خوا ته نهٔ راغی. کله چي ماښام بېرته راستون شو نو کشپ تپوس ځيني وکړو چي ټوله ورځ چېري وې؟

ځواب يې ورکړو چي ستا د فکر د لېري کولو د پاره پټ شوی وم. کشپ د دهٔ په پښو کي وغورځېدی او د ټول جماعت سره يې ايمان راوړی.

یو بل بیان

هم په دغه ځای کي د قيام پر وخت یوه ورځ ګوتم د خپلو نوو شاګردانو سره ناست ؤ چي مخامخ د غونډۍ په څوکي اور ولګېدی. ګوتم دغه اور موضوع جوړ کړو او يو لوی بيان يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو. کوم چې په پټک د "روت پري پائ سوت" کي موجود دی. د دې خلاصه دا ده چي ګوتم وويل چي! ترکومه چي په خلګو کي جهالت موجود وي تر هغه وخته پوري به داسي اورونه لګېږي. دا هغه اوردی چي د انسان دننه لګېدلی دی او کوم چي د دباندي ثيزونه په بطن کي روښانه کوي. دا خارجي ثيزونه د حواس خمسه او زړۀ په ذريعه اثر کوي لګيا وي. د مثال په توګه ستركه مشاهده کوي او د دې نه دننه يو رنګه حس پيدا کېږي د کوم نه چي غم يا خوشحالي جوړيږي او دا غم يا خوشحالي شهوت، غصه، جهالت، زوکړه، فکر او اضمحلال (سستي، کمزوري) قوي او د مرګ اورته وده ورکوي. دغه حالت د هغه ټولو احساساتو دی کوم چي د دويم حواس په ذريعه پيدا کېږي. لاکن هغه خلګ چي ثوک د بدهـ د ضبط نفس په اصول عمل کونکي دي يعني د سيدها لاري ثلور سره منزل يې تر سره کړي دي د کوم ابتداء چي د پاکۍ نه کېږي او انتها يې پر مينه باندي ده نو په دۀ کي عقل راغلی وي. خارجي احساسات د دۀ دننني او رنۀ شي تېزولای، په دې چي د دوی سره د شهوت اور پاتي نۀ وي. رښتوني شاګردان د دې نۀ مړيدونکي اور نه خلاصون تر لاسه کړي، کوم چي د بدو بېخ دی. هغه پوهه يا زدکړه کومه چي دۀ تر لاسه کړې ده يوه ورځ دی و کمال ته ورسوي. دی د هغه تکليفونو نه هم ازاد وي کوم چي د تېر ژوند نتيجه وي. او په دې ژوند کي دی د قوم قربانۍ او نورو مراسمو او قوانينو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راهنمائي ضرورت نور ورته پاتي نهٔ شي، هغه په دې چې د دهٔ ذات تر هر څه بالاتر شي.[69]

د بمبسار راجا بدهـ مذهب خپلول

دی ځای نه بدهـ د خپل نوي شاګرد کشپ سره راج ګړهـ ته ولاړی. دا هغه ځای دی چې د وولس کاله د مخه دی د کوره د حق په لټون کي راتښتېدلی ؤ. دا ښار د مګدهـ راج سلطنت ؤ او بمبسار د دې ځای راجا ؤ. دا راجا د خپل رعب، دبدبه او ویر سلطنت په هکله ډېر مشهور ؤ. کله چې دهٔ دا واورېدل چې کشپ او ګوتم دواړه راروان دي نو د ښه راغلي د پاره مخته ورا ووتی، او ټول ښار د دواړو بزرګانو د دید د پاره را مات شو. په عام طور دا خیال ؤ چې ګوتم هم آتش پرسته شوی دی او د کشپ شاګرد جوړ شوی دی، نو چې کله نیازمن شاګرد (کشپ) د ګوتم مخي ته خپل سر په تعظیم کي ښکته کړو نو د راج ګړهـ د خلګو حیراني د کتلو وړ وه. راجا په ډېر درب د دې درویشانو دعوت وکړ. او د "ویلوانا" نومي د بانسو په باغ کي یې د دهٔ د استوګني بندوبست وکړ او هغه یې ودهٔ ته وقف کړ. په دې تاریخي باغ کي ګوتم د ژوند ډېر سپرلیان تېر کړل. او دا قائده یې جوړه کړه چې په اوړي او د مني په موسم کي به یې د نورو سیمو دورې کولې او د پشکال د اوړي په بارانو کي به یې په دې باغ کي استوګنه کوله. د لېري لېري نه به خلک راتلل او د دې بزرګ باني (بدهي) مذهب نه به یې د خپلو مسائلو د حل د پاره خبري اتري کولې.

---

[69] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لـومړي سـپرلي نـه وروسـته د کپـل وسـتو (د ګـوتم آبـائي کلـی) نـه هـم خلـک راغلـل او د ځـان سـره یـې د شـدودهن پیغـام هـم راوړی، چـې د سـپین ږیـري پـلار د مـرګ نـه مـخ کـې یـو وار خپلـه څهره ښکاره کړي.

د شدودهن سره ملاقات

"د مـور پـلار د حکـم[70] اطاعـت د نېکـو خلکـو فـرض وي. ګـوتم سـم د لاسـه د سـفر تیـاري ونیولـه. د پلویـانو یـو لـوی لښـکر ورسـره روان شـو او دا کـاروان پـر هرمنـزل د هـدایت طالبـان یـې فـیض یـاب کـول او کپـل وسـتو تـه نـزدې ورسـېدی. د ډېـري مـودې وروسـته د همالیـه د غـرۀ لمنـه، د نیپـال خونـک بـاد، زړۀ ښـکونکي غونـډیاني او د راج محـل ښائسـته منظـره چـې یـې پـه سـترګو شـوه نـو د ګـوتم پـر زړۀ بـه څـه تېـر شـوي وي[71]. د دې کېفیـت دي هغـه څـوک بیـان کـړي چـې د بـوډۍ دټـال(د بـاران نـه وروسـتو پـه اسـمان کـې شـین، زېـړ او سـرۀ ښـکلي رنګونـه) صـحیح عکاسـي کـولای شي. د وطـن ځـوزان (اغـزي) د پـردي وطـن د ګـلاب نـه هـم بهتـر وي او د کنعـان ملنګـي د مصـر پـر بـاچهي ښـه بلـل کېـږي. لاکـن ګـوتم خپـل جـوړ کـړی اصـول پـه دې وخـت کـې هـم نـۀ مـاتولو. و ښـار تـه د ننوتـو پـر ځـای نـزدې د یـوه کلـي پـه بـاغ کـې یـې واړولـه. پـه دغـه ځـای یـې شـپه تېـره کـړه او پـه دا بلـه ورځ یـې د خیرغوښـتني کچکـول پـه لاس کـې پـه کپـل وسـتو کـې یـې قـدم کښېښـودی. دسـتور دا ؤ چـې د

[70] امیر احمد علوي

[71] زۀ د مهاتمه لفظ د ګوتم د پاره په استعمالولو کي په دې ډډه کوم، ولي چي بقول دکني بودهیانو چي دی د روح قائل نۀ ؤ. دلته خو د علوي صاحب قول، منقول دی او نقل راچه عقل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرغوښتونکو دا مجموعه د امراء څخه به خیر نهٔ غواړي بلکې د غریبانو پر دروازهٔ به لاهم چپه خُله ولاړ وو، او په ژبه به یې سوال نهٔ کولو. که څه هم ورته ورکړل شو نو ښه، ګنې مخته به روان شول. د دې رسم د پاره په کپل وستو کې هم دهٔ راج محل پرېښودو او د غریبانو و کیږدیو ته یې د ګدائي د پاره مخه وکړه. کله چې راجا ته خبر وشو نو د حکومت دبدبه یې پرېښوده او په بې تابۍ یې ځان و خپل زوی ته ورساوه او ګیله یې ورته وکړه چې د رعایا نه خیر غوښتلو پر وخت دا نهٔ شو درپه یاد چې د پلار په تندي دي د بدنامۍ ټیکه ولګوله. ګوتم په ځواب کې ورته وویل چې "مهارج! تاسو او ستاسو کورنۍ د سلطنت سره تعلق لري او د راجاګانو اولاد یاست، او زهٔ د راتلونکي وخت رشیانو (هندي عالمانو) او دانش مندانو وارث یم. ستا د پاره په محلونو کې اوسېدل زیبا دی او ما ته هغه مناسب دی چې انبیاء سلف یې له وخته کوي را روان دي. د راج د نعمتونو سره زما څهٔ کار؟ زما مورثي پیشه خو خیر غوښتنه ده، او هغهٔ خوړل دي."

پلار دا منطق نهٔ ومنلو او زوی یې په زوره د شاهي محل خوا ته روان کړو. څنګه چې یې په کور کې قدم کېښښودو د خپلوانو یوه مجموعه باندې راټوله شوه، او ټوله کلا په دې کوټه کې راجمع شوه چېرې چې د ګوتم ښځې راغلې وې.

د دیدار جمال او د خیریت د پوښتنې د پاره ټول راغلل لاکن غم نصیبه یشودهرا د خپل ځای نه هم نهٔ وخوځېده. هغهٔ د قیامت شپه او هغهٔ د خوشحالۍ ورځې کله چې پر دې د مصیبت غر ونړېدی او تر ځانه تېر خاوند بغیر د څه خطا ښوولي یوې خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ځیني ولاړی، دې ته نن هم په یاد ؤ. کله چې چنا بګی وان دا خبر راوړه چې څښتن جوګ (ترک دنیا) اختیار کړو نو د دنیا عیش و عشرت د دې د پاره ختم شول. سینګار ځیني پاته شو، ژوند یې بې له خاونده (سهاګه) اوږد شو، دا د لېونی غوندې پر ځمکه پرېوته، د پاڼو ګري غوندې به یې کفن اغوستو، او د کونډې غوندې به یې یوه یوه ګوله ډوډۍ خوړله. د ګلاب ګل مړاوی شوی ؤ، سرهٔ زر، مس شوي ؤ او پر بلور[72] زنګ پرېوتی ؤ. نن خپل او پردي د شهزاده د پاره منډې راوهلې. لاکن د فراق درد خوړلې په خپله کوټه کې سر په ځنګون ناسته وه، او خپل ناقرار زړهٔ یې داسي قرارولو چې "زما خوږ خاوند زهٔ په ځوانۍ کې پرېښودم او نن د دوولس، دیارلسو کلو وروسته خپل ګډ وډ شکل رابښکاره کول او د هغهٔ په مخ کې ذلیله کېدل ضروري دی؟"

د بې کسو فریاد یې په یاد شو او په مات زړهٔ یې د رحم او به توی شوې. و ګوتم ته یشودهرا په یاد راغله او د خپلوانو په مجموعه کې یې سترګو یو ځوک لټول. چې کله یې په سترګو نهٔ شوه برابره نو یې تپوس وکړو چې یشودهرا ژوندۍ ده؟ ځواب ورته ورکړل شو چې ژوندۍ خو ده لاکن د مړي نه بد تره ده. په زړهٔ یې وخوړله او د حال د پوښتنې د پاره خپله د هغې و کوټې ته ورغی. د ځان او ایمان خاوند یې نابیره مخې ته راغی، یشودهرا بې قابو شوه او سم د لاسه یې پښو ته ولوېده او د خاوند پر پښو یې خپلې سترګې کښېښودې او په چیغو چیغو په ژړا شوه. بیا یې سوچ وکړو چې خاوند خو مې ترک دنیا شوی دی او دهٔ ته د ښځې و وجود ته لمس (لاس وروړل) ورکول جائز نهٔ دی.

---

[72] بلور: د اوسپنې یا استېل په شان یوه تیږه ده چې زنګ یې نهٔ وهي. یوه څرګېدلې معدني تیږه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان يې په وېره وېره کې سره راټول کړو او بلي خوا ته ودرېده. راجا د نېږور سفارش وکړی او د هغې د نفس کشۍ حال يې بيان کړی. ګوتم دا خبري پر زړه وخوړې خو د خپل عهد وپيمان څخه مجبور ؤ، بس که څۀ يې ورته وويل نو هغه دا چې د صبر کولو تلقين يې ورته وکړو. معشوقي په وېره وېره دا آرزو وکړه چې هغۀ هم پخپلو پلويانو کې شامله کړي، لاکن عرض قبول نۀ شو، او ورته وويل شو چې د فقيرانو په لښکر کې ښځه د ځان سره کول خطرناک دی. ستم وهلې ښځه مايوسه شوه او ګوتم د محل نه رخصت شو.

دويمه ورځ د ګوتم د ناسکه وړور د وادۀ ورځ وه، د عيش نشاط مجلس جوړ ؤ، چې ګوتم دې محفل ته تشريف راوړی او هيڅ نۀ شو معلوم چې انند ته يې په غوږ کې په کراره څۀ وويل چې هغۀ د وادۀ جامې ثري کړې او کچکول يې په لاس کې واخست او د نګروده باغ په خوا روان شو کوم چې د دې جوګيانو (فقيرانو) استوګن ځای ؤ. اوس د ګوتم د هري ورځې دا معمول جوړ شو او دی به محل ته د خوراک د پاره راتلی او لېري په محل کې د خپلو پلويانو سره به يې خوراک کاوه او بيا به بېرته د خرود ګاه (د محل نه دباندې د ګوتم استوګن ځای) ته ستنېدی. يوه ورځ حسب دستور دوه دی يې خوړله، د ديد تږې يشودهرا د لېري نه د جمالِ جهان د ديد زيارت کوی چې د دې زوی "راهل" مخې ته راغی. مور دۀ ته ښکلي جامې ورپه غاړه کړې چې ورشه د پلار مخې ته او د خپل ميراث دعوه وکړه. هلک د څو ساعتو وو چې پلار پرېښودو، نيکه يې پالنه وکړه او دۀ هغۀ خپل پلار ګڼي. مور په اشاره دۀ ته ور وښودل چې ستا بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفا پلار هغه جوګي دی کوم چې د فقیرانو په ټولۍ کې د لمر غوندي ځلیږي.[73]

ساده هلک په خوشحالۍ خوشحالۍ پلار ته ورغی او ګوتم ته یې عرض وکړ چې! زهٔ ستا زوی یم او خپل میراث غوښتلو ته راغلی یم. ګوتم دهٔ ته په کراره دعا وکړه خو ځواب یې نهٔ کړو ور. هغه میراث میراث چیغې وهلې او د پلار سره د نګرو ده باغ ته ورسېدی. هلته دولت ورکړل شو یعنې دی یې په سنګهه کې شامل کړو.

کله چې د راجا شدودهن نابالغه لمسی هم تارک الدنیا شو نو دهٔ ته ډېره صدمه ورسېده. لاکن غشی د لېندۍ نه وتی وُ، او د دهٔ بېرته راتلل محال وُ. خو د ګوتم نه دا لوظ واخستل شو چې په ائینده کې به یو نابالغه هلک به هم د موریا پلار د اجازت بغیر د ترک الدنیا خوا ته نهٔ شي مائل کولای. ګوتم دا شرط ټول عمر تر سره ورساوه او د کپل وستو نه راج ګرهـ ته ستون شو. سوانح نګاران لیکي چې دا وخت د ګوتم د حصولِ کمال اتلس میاشتې وتې وې.

څه مخصوصه پلویان

څو ورځې وروسته ګوتم د دې ځای نه روان شو او د دریائې انوما د غاړې په باغ کې یې استوګنځای جوړ کړو چېرې چې دی په وړومبي ځل د محل نه دلته د دمې د پاره ودرېدلی وُ او چنا یې بېرته محل ته لېږلی وُ. دلته په دې مقام د دهٔ ډېر عزیزان

---

[73] رائس ډیوډس دا واقعه غلطه ګڼي. د دهٔ په نزد د دې واقعې منل د یشودهرا سپکاوی دی. لاکن دا ولې نهٔ منل کېږي چې یشودهرا هم دغه غوښتل چې راهل ته د پلار د دولت، بصیرت میراث ورسېږي. او دهٔ ته هم د نروان (فنا) ریاست تر لاسه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلل او په سنګهـ کې شامل شول. په دې خلګو کې انند، دیودت، اپالي او انو رادها په خاصه توګه قابل ذکر دي.

انند د دهٔ د ماما زوی ؤ، او د دهٔ تر ټولو زړهٔ ته نږدې مرید جوړ شو. دیودت د دهٔ تربور ؤ، لاکن وروسته بیا دهٔ د ګوتم بدهـ نه بغاوت وکړو او په مقابل کې یې ودرېدی. اپالي بیا له ذاته نایي ؤ لاکن د خپل محنت او اخلاص په وجه په سنګهـ کې یې ځانګړی حېثیت وموندلو. انو رادها د بدهـ مذهب تر ټولو لوی فلسفي د مابعد الطبیعاتي (الهیات، فوق الفطرت) ستونزو د حل کولو والا جوړ شو.

د دې ځای نه ګوتم بېرته راج ګړهـ ته ستون شو او هلته یې د پشکال[74] په بارانو کې د قیام وروسته سراوستي ته[75] ولاړی، کوم چې د بنارس دغومره لېرې په قطب کې دی، څومره چې راج ګړهـ په ختیځ کې دی.

دا هغه وخت د کوشل راج دارالحکومت ؤ، او د دې ځای راجا پرسناجیت ؤ. د سراوستي یو تاجر ګوتم مېلمه کړی ؤ، او د دهٔ د استوګنې د پاره یې د ښار تر څنګه یو باغ نظر کړی ؤ. هغه به ټول عمر د تبلیغ په سلسله کې دلته راتلی او ارام به یې کولو.

---

[74] د بدهـ مت کال د پشکال د باراني موسم(برسات) نهٔ پیل کېږي. وجه یې دا ده چې ګوتم به په کال کې اتهٔ میاشتې تبلیغ کاوه او د پشکال په باراني موسم (څلور میاشتې) به یې په یو مقام تېرولې. د پشکال باراني موسم ته په پالي ژبه کې "داس" ویل کېږي. کوم چې غالباً د سنسکرت لفظ "ورشا" خراب شکل څرګندېږي. په لنکا کې نن هم د بدهـ مذهب منونکي د پشکال د باراني موسم د پاره د "داس" لفظ کاروي او د کال پیل هم د دې موسم نه کوي.

[75] د جنرل کنکهم خیال دی چې دا هغه مقام دی چې په اوسني وخت کې د ساهت ماهت په نامه په اودهـ کې موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړومبي درې کاله: د حصول کمال د درو کالو حالات چې تر اوسه بيان شول دا په جاتک تفسيراتو او چيني تصنيفاتو کې ليدل کېږي. وروسته د درو کالو حالاتو تفصيلات هيڅ يو ځای نشته. د متفرق او منتشر کرامتو ذکر په "دهم پارا" کې شته. يا په هغه کتابونو کې کوم چې بګينډت او سپنس هارډي راټول کړي دي. د غو دوو مؤرخينو کلني واقعات بيان کړي دي کوم چې په زيل کې ليکل شوي دي. دلته دا د ياد وړ خبره ده چې لومړی د پشکال باراني موسم دهٔ د بنارس نږدې په دشت غزالا کې تېر کړو. دويم او درېيم يې په راج ګړهـ کښې، په دې توګه اوس د څلورم پشکال باراني موسم حال پيل کېږي.

څلورم کال: ګوتم اګاسين نټ په سنګهـ کې شامل کړو، او د ګنګا درياب نه واوښتو د وسالي سلطنت په مهاون باغ کې يې استوګنه وکړه او هلته يې د پشکال باراني موسم تېر کړو. هم د دې ځای نه دی په هوا کې والوت او ساکهيه او کولين قبايلو ته ورسېدو، او د هغوی د منځنۍ دښمنۍ په ودرولو کې بريالی شو.

پنځم کال: د پشکال په باراني موسم کې دهٔ ته د خپل پلار شدودهن د ناروغۍ حال ورسېدو نو يې زرتر زره د کپل وستو لاره خپله کړه. د پلار آخري ديدار ،د هغه کريا کرم (سوځولو) او خپلو خپلوانو ته د صبر تلقين کولو وروسته بېرته کل ګړهـ دهار کوم چې په مهاوت باغ کې ؤ راغی. هم دلته د دهٔ خاله (ترور) ميره پراجپتي او کور ودانه يشودهرا او نوري ښځي راغلې. د هغو په اصرار ګوتم بدهـ د ښځينه سنګهـ و خلاصولو ته مجبور شو او د هغو د پاره يې قائده او قوانين جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل. دې کار نه وروستو دی اله اباد سره متصل سمبهي ته نږدې یوې غونډۍ ته ولاړی.

شپږم کال: د پشکال باراني موسم یې هلته په غره کې تېر کړو او بېرته راج ګرهـ ته راغی، او د بمبسار کورودانه "چهما" ته یې په ښځینه سنګهـ کې د داخلېدو اجازه ورکړه. دلته د یوه مرید د کرامت نمائي نه خفه شو او د کرامت نهٔ ښودلو پرېکړه یې وکړه. لاکن خلګو چې کله لغازونه وویل نو بېرته مجبور شو او کرامتونه ښکاره کول یې پیل کړل او د هغه ځای نه و اسمان ته والوتو او د مور سره یې ملاقات په دې وکړو چې هغې ته د مذهب تلقین وکړي دا په دې چې هغهٔ د دهٔ د زوکړې په اوومه مړهٔ شوې وه او د دې نعمت نه محرومه وه.

اووم کال: په سراوستي کې جتاون وهار ته ولاړی. دلته د دهٔ مخالفینو د "چنچا" په نامه ښځه یې د دهٔ خلاف په دې خبره راضي کړه چې دا دي ووایي چې بدهـ زما عصمت دري کړې دهٔ[76]. لاکن د دې دا تور داسې معلوم شو او داسې مخې ته راغی چې بدهـ بې قصوره ثابت شو. هغه داسې چې دې ښځې چې کوم لرګی پر خپل نس د قمیض لاندې پټ کړی ؤ، هغه لاندې وغورځېدو. او د دې پړسېدلی نس بېرته پر خپل حالت برابر شو.

اتم کال: د پشکال باراني موسم یې کپل وستو ته نږدې د غرهٔ په یوه فرشه (تیږه) تېر کړو. دلته یې د "نکل" او "مګالي" مور او پلار نه هم بدهـ جوړ کړو. بیا کوسمبهي اله اباد ته نږدې ستون شو.

[76] دا واقعه د یوسفؑ او د زلیخا د واقعې سره ورته والی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم کال: مګالي خلګ د بدهـ په خلاف کړل او په سنګهـ کې انتشار جوړ شو. چې کله د ګوتم په پوهولو هم د جګړې خاتمه ونهٔ شوه نو دی خفه شو او پاري لیاک ته نژدې ځنګله ته ولاړی.

لسم کال: دلته کلیوالو د دهٔ د پاره سم د لاسه یوه کېږدۍ تیاره کړه او هغهٔ د پشکال باراني موسم دلته تېر کړو. پښېمان پلویان دلته پسې راغلل او د دهٔ په خدمت کې حاضر شول. ګوتم د دوی قصورور معاف کړو او هغوی یې د ځان سره کړل. اول سراوستي ته ولاړی او بیا مګدهـ ته ورسېدی.

یوولسم کال: راج ګرهـ ته نژدې په یوه کلي کې "بهاردواج" نومي برهمن نه یې بدهـ جوړ کړو او د پشکال د باران نه وروستو په کوسل کې سیتابیا نومي یو کلي ته ولاړی.

دوولسم کال: د دې ځای نه ویرنج ته ستون شو او د پشکال باران یې هلته تېر کړو. بیا د هغه ځای نه یې د خپل عمر تر ټولو اوږد سفر اوکړو، د دکن نه تر سنتال پوري ولاړی، بیا بنارس، وسالي او د وسالي نه بېرته سراوستي ته راغی. دلته د رارسېدو وروسته دهٔ خپل زوی راهل ته هغه نصیحتونه وکړل چې وروسته د "مها راهل سوت" په نامه ونومول شو.

دیارلسم کال: ګوتم په چالیه کې د پشکال باراني موسم تېر کړو، او بېرته سراوستي ته ستون شو.

څوارلسم کال: د سراوستي په جتاون وهار کې یې راهل باقاعده خپل خاص بهکشو (مرید خاص) جوړ کړو او هغه وعظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ورته ورکړو چې ورته "راهل سوت"[77] ویل کېږي. د دې واقعې نه وروسته کپل وستو ته ستون شو.

پنځلسم کال: دا پشکالي باراني موسم یې په نګرودهـ کې تېر کړو. هم دلته ګوتم خپل تربور ته خپل خیالات بیان کړل، څوک چې دا وخت د دهٔ د پلار پر ځای د ساکهیه راج راجا ؤ. د هغهٔ نوم "مهانام" ؤ او هغهٔ د ګوتم په معتقدینو کې ؤ. د کولي راجا سپرا بدهـ د یشودهرا پلار په عامه مجموعه کې د خپل لور د پرېښولو په هکله و ګوتم ته بد رد وویل، ځمکه وچاوده او هغهٔ په کې غرق شو.[78]

ګوتم د هغه ځایه بېرته جتاون وهار ته راغی او هلته یې دا خبره وکړه چې پر مذهب تلل د خیر ورکولو نه ډېر بهتر دی.

شپاړسم کال: هغهٔ د دې ځای نه الاوي ته ولاړی او هلته یې یو داسي دیو[79] (دېب) نه بدهـ جوړ کړو کوم چې به ماشومان خوړل.

اوولسم کال: د اوولسم پشکال باراني موسم یې په راج ګړهـ کې تېر کړ. هم دلته یې د یوې فاحشې ښځې "سرستي" پر مرګ وعظ وکړ. بیا د هغه ځای نه سراوستي او بیا پسې الاوي ته ولاړی. هلته یې په دې خبره اصرار وکړو چې تر څو یو انسان و یو وږي سړي ته ډوډۍ نهٔ وي ورکړې زهٔ تر هغو وعظ نهٔ ورته کوم.[80]

---

[77] د دې د یوې حصې ژباړه په انګرېزي ژبه کي سرکانوسوامي د "سوت تپات" په نامه کړې ده.

[78] د قارون د واقعې سره ورته والی لري.

[79] غالباً په وحشي قومونو کي یو آدم خوربه ؤ.

[80] د دې نه د لوږې احساس ظاهرېږي، او د فاقې نه ممانعت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم کال: په چالیه کې یې د پشکال باراني موسم تېر کړو او هلته یې ویوې کوري (قاتلي مور) ته د تسکین وعظ وکړو. چا چې په غلطۍ کې خپله لور وژلې وه. بیا راج ګړهـ ته ستون شو.

نولسم کال: په دیودنا ویهار کې د پشکال د باراني موسم تېرولو وروسته د مګدهـ راج په کلي کې یې تبلیغ وکړو او بیا بېرته سراوستي ته روان شو.

شلم کال: د پشکال باراني موسم یې هم هلته تېر کړو، انند ته یې د فقر تهوکرۍ په لاس ورکړه او د ځان سره یې د تګ د پاره روان کړو او ځنګله ته ولاړی. هلته یې د یوه غلهٔ (ډاکو) "رنګو مال" سره ملاقات وکړو او هغه یې په خپلې خوږې ژبې داسې قانع کړو چې هغه هم بدهـ جوړ شو.

ځیني مهم واقعات

د دې څه وروسته هیڅ متوقع واقعه نهٔ تر لاسه کېږي. په دې د کال پسې کال واقعات نهٔ شي بیانېدلای. البته څه مهم واقعات د بیانېدلو شته. هغه به په نمبر سره بیان کړل شي. لاکن په نمبر کې پس و پېش کېدای شي، دا دې نهٔ ګڼې چې دا واقعات د یو د بل پسې، پسې دي. په دې کې خو ځیني داسې شته چې د هغې زمانې دي او ځیني د هغې نه وروستو زمانې دي. د یوه تاریخي ثبوت له کبله دې واقعاتو ته ترتیب نهٔ شي ورکول کېدای، صرف دا په وثوق سره ویل کېدای شي چې دا واقعات داسې دي چې د دې په وجه د دې مذهب او د دې مذهب په منونکو یې ډېر اثر وکړ، دا واقعات حسب ذیل دي.

(1) په سراوستي کې یوه مالداره ښځه "ویسیا کها" نومې بدهـ جوړه شوه او دې د سنګهـ د پاره یو باغ وقف کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلتـه یـې یـو ویهـار جـوړ کړو کـوم چـي پوبـا رام (پـوربي (ختیځ) بـاغ) ونومـول شـو. د دې بـاغ او ویهـار نـه بدهـ مـذهب تـه په پېل کي ډېـره ګټـه رسـېده. لاکـن وروسـته د دې بـاغونو پـه وجـه بهکشـو (پلویان) آرام پسنده شول.

(2) د ګـوتم زړۀ تـه نـزدې ملګـری "دیـودت" د کوسـمبهي د خلګـو خفـه شـو او راج ګړهـ تـه ولاړی. او هلتـه د بمبسـار زوی "اجـات سـترو" د هغـه د پـاره یـو بـاغ ولګـوی، پـه کـوم کـي چـي بـه هغـۀ اسـتوګن وُ. څـو ورځـي وروسـته ګـوتم د خپـل معمـول پـه دوره راج ګړهـ تـه راغـی نـو دیـودت دا خـواهش وکـړو چـي د دۀ پـه مشـرۍ کـي دي دلتـه د یـوه نـوي سنګهـ بنسـټ د ایښـولو دۀ تـه اجـازه ورکـړي. بدهـ دا خـواهش مسـترد کـړو. دیـودت پـه دې خبـره خفـه شـو او د بدهـ د سنګهـ نـه بېـل شـو. پـه دې زمانـه کـي دۀ د بمبسـار زوی اجـات سـترو د خپـل پـلار خـلاف کـړو او هغـه یـې پـه مـړ کـړو.[81] هـم پـه دې سـازش دۀ د نـورو خلګـو پـه ذریعـه د ګـوتم د قتـل درې واره هڅـه وکـړه. لاکـن څـوک چـي خـدای سـاتي هغـۀ څـوک وژلای شـي؟ هغـه خلـګ ناکامـه شـول او بیـا دیـودت د ګـوتم و مختـه د سنګهـ په هکله داسي شرطونه کښېښول.

(۱) بهکشـو دي پـه میـداني علاقـو کـي اسـتوګنه کـوي او ښار ته دي نۀ داخلېږي.

(۲) د نورو خلګو غورځولي څري جامې دي اغوندي.

---

[81] دا واقعه بقول مهاونس بیګنډت او هارډي د بدهد تبلیغ د مشن په ۳۷م کال کي وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) همېشــــه دې پـــــر دروازې ، دروازې بانـــــدې خیـــر غــواړي او خــوري دې او داسـي خـوراک دې نـهٔ خـوري چـي د دوی و آرام ګاه ته راستول شوی وي.

(۴) د غوښو خوړل دې قطعي منع کړل شي.

ګـوتم پـه ځـواب کـي ورتـه وویـل چـي دا رنګـه سـخت قـانون بـلا وجـه او بـلا سـبب نـهٔ شـي جوړېـدای. کـه بهکشـو پـه دې خبـرو خپلـه عمـل کـوي نـو ښـه خبـره ده ګنـې نـو د شـریعت لـه خـوا هـیڅ سـختي نشـته. غوښـه وي کـه نـور د خـوراک څیـز، بهکشـو تـه د هغـه د خوړولـو اجـازت دی کـوم چـي پـه دې هېـواد کـي پـه عامـه توګـه خــوړل کېـږي. صـرف دو مـره شـرط دی چـي کـوم څیـز دې د خونـدوري ذائقـې پـه وجـه نـهٔ خـوري. هغـهٔ وویـل چـي "د ونـي لانـدې هـم، پـه کـور کـي دننـه هـم، غوښـه خـوړل هـم او د غوښـو خوړلـو ماسـوا هـم. پـاک صـفا اوسېدل او د شـریعت پابنـدي ممکنـه ده". د یــو قســم قــانون جــوړول د دې خلګوپــه لاره کــي خنــډ اچــول دی. څـوک چـي روحـاني علـوم تـر لاسـه کـول غـواړي زمـا پـه نـزد بایـد چـي زهٔ و هغو ته دا لاره وښایم.[82]

دیــودت پــه دې خفــه شــو او ځینــي ولاړی. هغــه د اجــادت سـترو پـه مرسـته یـو نـوی سنګهـ جـوړ کـړی، لاکـن دیـودت تـر ډېـرو ورځـو ژونـدی نـهٔ شـو پاتـه. د دیـودت د مـرګ نـه وروسـته اجـادت سـترو بظـاهره د بدهـ پېرو کـار شـو، لاکـن هغـه د ګـوتم پـه ژونـد کـي د خپـل سـلطنت د وسـعت پـه نیـت کپـل وسـتو بربـاده او لـوټي لـوټي کړه او د بدهـ مذهب پر مرکز سرا وستي باندي یې قبضه وکړه.

[82] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

(3) د سراوستي ښارته نږدې د اناتهپنډ په باغ کې ګوتم استوګن و. د ده زړه ته نږدې ملګری انند ښار ته د خیر غوښتنې د پاره تللی و. کله چې هغه تندې پرسر واخستو نو د اوبو و یوه ښځې ته ورغی. یوې چنډلي (د لاندې ذات) پېغلې چې نوم یې "پراکرتي" و د ښځې اوبه را ایستلې. انند د هغې نه اوبه وغوښتې، جینۍ ځواب ورکړو چې هغه چنډاله ده. د دې د لاس اوبه هیڅوک نه څښي. انند ورته وویل چې خوري! زه له تا ستا ذات نه پوښتم، که اوبه راکولای شې نو را یې کړه. جینۍ په دې ځواب مئینه شوه، دې انند ته اوبه ورکړې او په دې هڅه شوه چې څرنګه به د ده سره استوګنه په نصیب شي. دې انند په خپل دام کې د راګېرولو ډېره هڅه وکړه خو ناکامه شوه. یوه ورځ دې د انند پسې ښار وکړو او ورپسې روانه شوه، په تلو تلو کې تر ګوتم پورې ورسېده، په خبرو خبرو کې یې زړه له دنیا مات شو او دا هم په ښځینه سنګهه کې شامله شوه.[8]

د چنډالې جینۍ په سنګهه کې د شاملېدو په وجه برهمنو ته ډېره بده وایسېده. ولې چې د دې حکم نه د ذات په هکله قید پای ته ورسېدی، او هغوی و ګوتم ته د ضرر رسولو په هکله فکر پیل کړی، لاکن د خدای کول و د دوی هره بده پر ښه بدلېده او کوم راجا چې دوی د ګوتم خلاف کولو هغه به د ګوتم مرید جوړ شو.

آخرنۍ درې میاشتې

---

[83] په دې واقعې د لوړ ذات بهکشو (پلویانو) ډېره خوا بده کړه. لاکن بدهـ دوی ته هیڅ اهمیت نه دی ورکړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګــوتم ړومبــي ځــل کپــل وســتو تــه تلــل او د دې ښــار د بربـادۍ حـالات چـي کـوم بیـان شـول دا ټـولي پـر کیسـو بانـدي ولاړې دي، لاکـن د دهٔ د مـرګ نـه درې میاشـتي مـخ کـي واقعـات د پټـک پـه هغه حصه کي چي "مها پري بنان" بلل کېږي ترلاسه کېدای شي.

د دې مطـابق ګـوتم ځلـور ځلوېښـتم د پشـکال بـاراني موسـم پـه جتـاون ویهـار سراوسـتي کـي تېـر کـړو. او د هغـه ځـای نـه د راج ګړهـ پـه نـاوه کـي د ګدهـ څـوکي تـه راغـی. اجـادت سـترو دا وخـت پـر وجـین قبیلــې بانــدي د حملــه کولــو تیــاري نیــولې وه. ګــوتم د ګنګـا دریـاب نـه پـه هغـه ځـای واوښتو کومـه چـي دا وخـت "پټنـه" بلـل کېږي او هغـه وخـت اجـات سـترو هلتـه یـوه کـلا جـوړوله. دغـه کـلا وروسـته بیا د مګدهـ د باچاهانو درالسلطنت پاټلي پتر جوړه شوه.

ګـوتم د هغـه ځـای نـه امبا پـالي[84] تـه سـتون شـو. د هغـه ځـای مشــهوري جســم فروشــي چــي نــوم یــې " وجــین روســا " ؤ ، دهٔ تــه دعـوت وکـړو. وجـین روسـا تـه خیـال هـم نـهٔ ؤ چـي ګـوتم بـه د هغـې دعـوت قبـول کـړي. لهـذا یـارانو د دې کـوچنۍ ځُلـه غټـه خبـره وکـړه، ډېـر څـه یـې ورتـه وویـل. هغـهٔ ډېـره غمـزده او پـه زړهٔ ماتـه شـوه او چُـپ ځُلـه پـه ژړا کښېنسـته. نـابیره ګـوتم د دې کورتـه راغـی او بغیـر د څـه عـزر نـه یـې ډوډۍ وخـوړه. نتیجـه دا شـوه چـي هغـهٔ پـه هغـه وخـت تائبـه شـوه او پـه ښځینه سنګهـ کـي یـې شـمولیت اختیـار کـړ. ګـوتم تــر دې ځــای نــه تــر پیلوګــا پــوري ولاړی او تــر پشــکال د بــاراني موسـم پـوري هلتـه اسـتوګن شـو. پـه دې ځـای هغـهٔ دومـره ناروغـه شـو چـي د ژونـده مایوسـه شـو. او دا ویـل یـې پیـل کـړو چـي زهٔ زیاتـه

---

[84] امیر احمد علوي صاحب په غلطۍ سره امبا پالي د "جسم فروشي ښځي" په نوم بللې وه. دا د مقام نوم ؤ، دا کلی پټنه ته نږدې اوس هم موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځي نور ژوند نهٔ شم کولای، لاکن د پشکال د باراني موسم د ختمېدو سره دی په دغهٔ حالت کي ولاړ شو او په بېلوبېلو کليو کي يې وعظ پيل کړو او هم دغسي يې خپل پلويان او راهبان راټول کړل او هغو ته يې د اتفاق، استقلال او د پاکۍ هدايت وکړو او د هغه ځای نه يې د کوسي نګر خوا ته مخه وکړه. دا مقام هغهٔ وخت په "کسيا" نامه مشهور ؤ، او د ګورکهپور په ضلع کي د يوه تحصيل صدر مقام دی. په هغه زمانه کي دلته د "ملا" قام راج ؤ او د دوی د يو ښاخ دارالسلطنت کوسي نګر او دويم پاوا ؤ.[85]

دې مقام ته ګوتم د پنځه سوه پلويانو سره ورسېدو، او د چندا سنار په باغ کي يې دېرې واچولې. د دې ځای مشرانو دلته يو نوی سنت کور "سنت ګهر" يا اولسي جرګه هال جوړ کړی ؤ. د دوی په وېنا ګوتم په خپلو لاسو د دې پرانسته وکړه. دې نه وروسته ګوتم ښه پُراثر وعظ وکړو. په دويمه ورځ چندا سنار دعوت ورته وکړو او پلويانو ته يې وريځي او کمبهي[86] د جرړي ترکاري وربانده ي وخوړه[87]. د دوډۍ خوړلو وروستو ګوتم د لږ

---

[85] د پاوا متعلق دا خيال دی چي هغه په اوسني دور کي پاوا پوري دی. لاکن پاوا پوري د پټنه په ضلع کي و بهار شريف ته نزدې دی او د هغه ځای نه کيسا تقريباً ۶۰ ميله لېري دی. په دې ناممکنه دی چي ګوتم دومره اوږد سفر په يوه ورځ کي هغه هم ناروغه تر سره کړو. عقل دا وايي چي هغهٔ پاوا د کوم چي په دې سلسله کي ذکر راغلی دی او چېري چي ګوتم د چندا دعوت وخوړو هغه کيسا ته نزدې يو مقام کېدای شي.

[86] کمبهي: خرېړي ته ويل کېږي.

[87] په اصل پالي کي "سکر مرود" لفظ راځي. لوېديځ ژباړونکي د دې ژباړه د خنځير (سور) د غوښي کړې ده، لاکن دا صحيح نهٔ ده. سکر مرود معنا ده کمبهي، نهٔ چي د خنځير (سور) غوښه. (وګورئ ضميمه ،۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساات د پاره ارام وکړ او ماسپښین یې د کوسي نګر (کسیا) په خوا مخه وکړه. لږ لېري تللی ؤ چي په نس کي یې مروړ پیدا شو او د پېچش اثار ښکاره شو. نږدې د کوکشتا ویاله بهېدله، هلته دمه شو او په انند یې اوبه راوغوښتې او هغه یې وڅښلې، ولامبېدی او په دغه ورځ په ډېر مشکله کوسي نګر نه دباندي یوه باغ ته ورسېدی. دغه یې اخري ارام ګاه وه. د کوکشتا ویالې غاړي ته ګوتم په دې پوهه شو چي دی اوس د څو ساعتو مېلمه دی. هر وخت دا فکر ورسره ؤ چي داسي نۀ چي خلک چندا ته دا الزام ورنۀ کړي، ولي چي هغۀ ګوتم ته داسي څیز په خوراک کي ورکړو چي د ګوتم و ژوند ته خطره شوه یا تمام شو. په دې د خپل زړۀ ته نږدې خاص مرید انند ته وویل چي "چندا ته ووایه چي په دویم جنم (ژوند) کي به هغۀ ته ډېر انعامات ورکړل شي په دې چي د دۀ راکړي خوراک په وجه زۀ د دې دنیا نه رخصتېږم". او هغۀ ته ووایه چي تا دا خبره زما د خُلې اورېدلې ده. دوه هدیې به تر ټولو زیاته مبارکي وي، یوه هغۀ چي ماته د بودهي ونې لاندي د بدهـ جوړېدو نه مخ کي تر لاسه شو او دویمه د چندا دا تحفه کومه چي زما د مرګ نه مخ کي ماته راکړل شوه.

د دې وروسته یې انند ته د خپل تجهیز و تکفین په هکله وویل او د بدهـ مذهب د شریعت په هکله یې اخري هدایات ورکول پیل کړل. نو چي کله انند ته دا یقین شو چي د شفیق مشر اخري وخت دی نو په چیغو شو، ګوتم دۀ ته داسي تسلي ورکړه. "انند ! مۀ پرېشانه کېږه، ژړا مۀ کوه، آیا ماتاته دا نۀ ؤ ویلي چي موږ به دا هر څه پرېږدو، د کومو سره چي موږ مینه کوو، یا د کومو په وجه چي موږ خوشحاله کېږو. هیڅ یو شی که هغه هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګـه پيـدا شـوی يـا جـوړ شـوی وي د زوال نـه نـۀ شـي بـچ کېـدی. کوم چي د دۀ په ترکيب او ترتيب کي شامل دی.

اننـد ! تـۀ خپـل نېـک کـردار ، اقـوال او د خيـالاتو پـه وجـه د يـوې اوږدې مـودې نـه راسـره ملګـری يـې، او تـۀ همېشـه کاميابـه او سېدلی يـې. د استقلال نـه کـار واخلـه نـو بيـا بـه تـۀ هـم د ژونـد د تندي او د جهالت د ځنځيرونو نه به ځان ازاد کړې".

دې نصـيحت نـه وروسـته يـې پـر پلويـانو بانـدې د اننـد فضـيلت ښـکاره کـړو او تاکيـد يـې ورتـه وکـړو چـي هغـوی دې د دۀ هر وخت قدر و منزلت کوي.

اخري وعظ (بيان)

د شـپې سـوبهدرا بـرهمن د څـو پوښـتنو د پـاره راغـی. ګـوتم دا وخـت د نـيم بـې هوشـۍ پـه حالـت کـي ؤ. اننـد هغـۀ منع کـړو خـو ګـوتم د هغـۀ غـږ واوريـدو نـو يـې سـترګي خلاصـي کـړې او ځنـګ تـه يـې را وغوښـتو. هغـۀ څـه د مابعـد الطبيعـاتي مسـئلو پـه هکلـه پوښـتنه ځينـي کولـه. ګـوتم بدهـ ورتـه وويـل چـي پـه مـا کـي دومـره طاقـت نشـته چـي سـتا د پوښـتنو ځواب درکړمـه، البتـه پـه خپـل مسـلک دې پوهـولی شـم. نـو پـه دې عـالم نـزع کـي يـې خپـل اصـول داسي ورته بيان کړل چي سوبهدرا ايمان راوړو او بدهـ جوړ شو.

بيـا يـې بهکشـوان خپـل ځـان تـه نـزدې راوغوښـتل او هغـو ته يې نصيحتونه او هدايتونه وکړل. د دۀ اخري الفاظ دا وو.

بهکشـوانو (پلويـانو) ! زۀ تاسـوته پـه پـوره قـوت سـره وايـم پـه هـر مرکـب څيـز کـي زوال پزيـري پـه خلقـي (فطـري) توګـه موجـوده وي. د خپـل خلاصـون د پـاره هـر وخـت تيـار اوسـئ. د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري سره دی بې هوشه شو. او هم په دې حالت کې یې له دې دنیا سترګې پټې کړې.

دا واقعه په ۴۸۸ ق، م کې پېښه شوه.[88]

تجهيز و تکفين

د پلویانو تر منځ تر ډېره پر دې خبره بحث روان ؤ چې تجهیز و تکفین څرنګه او په کوم عنوان تر سره شي. بالاخر د انند فېصله ومنل شوه او مړی یې په بنهٔ ساز وهلو د "مکتا بندهن" و مندر ته یوړ او د چکروتي راجاګانو په څېر یې وسوځوی او د دهٔ پر چتا[89] یې د کیوړې (کېړې) او ګلاب هوار کړي وو. "یا یې د دهٔ سوځلي هډونه را جمع کړو او د کسیا سنت ګهر[90] ته یې راوړو، چېرې چې یې د سیخانو د جالۍ او غشو په حصار کې کېښېښودو. ډېر راجاګانو[91] په دې مقدسه کار کې برخه غوښتله لاکن هغهٔ متبرک هډونه صرف راجګان پاوا او کوسي نګلا ته تقسیم[92] کړل شول کوم چې عالیشاني ګنبدي (ستوپونه) په خپلو خپلو حصو تعمیري

---

[88] د سونډرس او امیر احمد علوي صاحب دا خیال دی چي بدهـ په ۳۸۰ق،م کي مړ شو. او رائس ډیوډس بیا ۳۱۲ق،م لیکلی دی. شیونارائن شمیم بیا ۵۲۴ق،م لیکلی. لاکن په اوسني دور کي د اشوک د دوریوه کتبه موندل شوې ده په کوم کي چي لیکلي دي چي د ۲۵۶ کلونو وروسته د ګوتم د مرګ او ۳۸ کاله وروسته د تخت نشینۍ د اشوک لګول شوی دی.
پروفېسر مکرجي دا ثابته کړې ده چي د اشوک د تخت نشینۍ ۲۷۰ق،م په عمل کي راوړل شو، په دې توګه د ګوتم مرګ 38- 270+256 کي وشو یعني ۴۸۸ ق،م.
د اشوک د تاج پوشۍ کال لیدلو د پاره وګورئ " اشوک " مصنفه ر،ک، مکرجي

[89] چتا: د لرګو ورکوټی امبار یا پېرۍ چي مړی پرې سوځوي.

[90] ټاؤن هال

[91] امیر احمد علوي

[92] صحیح لفظ کوسي نګر دی. د چیني مؤرخینو چپه تلفظ دا کوسي لنګا جوړ کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. پـه دې کـې يـوه ګنبـده (سـتوپ) پـه اوسـني وخـت کـې د کسـيا سـره نـږدې دريافـت کـړل شـوه او هغـهٔ سـنګينه کتبـه تـر لاس کـړل شـوه د کـوم نـه چـې دا ثـابتيږي چې کوسي نګـلا (کوسـي نګـر) دی. لاکـن د پـا وا پـه هکلـه د هنـوز تحقيق غير مکمل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۳

د بده تعلیمات

لکـه چې مـوږ مـخ کـي وویـل چې د ګـوتم بدهـ پـه دور کـي کتابونـه نـهٔ لیکـل کېـدل، مهـم مـذهبي تعلیمـات د جـامع و مـانع لفظونـو کـي د نظـم پـه شـکل کـي پـه یـاد بـه ور ایـزده کـول کېـدل، او هغـو تـه بـه " سـوتر "ویـل کېـدو. د دې حفـظ کـول بـه ډېـر مقـدس فـرض ګڼـل کېـدی. هـم پـه دې تو ګـه تـر درې سـوه کـالو پـوري د بدهـ تعلیمـات پـه ضـبط تحریـر کـي راوسـتل ضـروري نـهٔ ګڼـل کېـدل. د شهنشـاه اشـوک د حکمرانـۍ پـه اتلسـم کـال کـي یـو کـانفرنس ۲۵۲ق،م وشـو. دهٔ لـو مړي ځـل دې معتقـدا تو تـه کتـابي شـکل ورکولـو پرېکـړه وکـړه. دا کتابونـه د تـري پټـک (درې ټـوکرۍ) پـه نامـه ونومـول شـول او هغـه د هغـهٔ وخـت پـه اولسـي ژبـه بهـاري ، پـالي کـي ولیکـل شـول. هغـه درې پټـک چې پـه پټنـه کـي تیـار کـړل شـول دا وخـت معـدوم دي. لاکـن د دې یـو نقـل "مېهنـد" لـه ځـان سـره لنکـا تـه یـوړو. پـه دې وجـه د هغـې ژبـاړه د هغـه ځـای پـه سـنګالي ژبـه کـي وشـوه. بیـا تـر پنځمـه صدۍ عیسـوي پـوري یعنـي اووه سـوه کالـه دا مقـدس کتابونـه پـه سـنګالي ژبـه کـي وو او د پـالي تـري پټـک معـدوم شـول. پـه ۲۴۰ هـ کـي بدهـ ګـوش نـومي د "ګیـا" اوسېدونکی راهـب لنکـا تـه ولاړی او دهٔ د سـنګالي ژبـي نـه بېرتـه دا مقدسـه کتابونـه پـه پـالي ژبـه کـي وژبـاړل. یعنـي د بدهـ ګـوش ژبـاړل شـوی تـري پټـک تـر ټولـو زیـات لرغـونی او مسـتند ګڼـل کېـږي. هـم پـه دې بانـدي د دکنـي بودهیـانو یعنـي هنیـان فرقـې خلـګ عقیـده لـري. او دا د دې مـذهب تـر ټولـو زاړه کتابونـه دي. د حـافظې د کمـزورۍ پـه وجـه او د ژبـاړې د تېـر راتېـر نـه وروسـته د ګـوتم بدهـ تعلیمـات تـر کومـه ځایـه صحیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر مـوږ رارسېدلي دي د دې پـه هکلـه هـیڅ نـهٔ شـو ویـلای. بیـا مـوږ پـر دې هــم یقــین نــهٔ شــو کــولای چــي لوېــدیځ ژبــاړونکو (یــورپي مؤرخینـو) چـي کومـه ژبـاړه د پـالي نـه انګرېـزي تـه کـړې ده هغـهٔ دي بالکل صحیح او درسته وي.

خدای او روح

بهرحـال د اوسني تحقیـق لـه رویـه چـي د ګـوتم د تعلیمـاتو پـه هکلـه پـه اتفـاق سـره منـل کېـږي هغـه پـه دې بـاب کـي پـه تفصـیل سـره بـه بیـانېږي. لاکـن د هغـو د بیـان نـه مـخ کـي د دې امـر واضـح کـول ضـروري دی چـي د دې تعلیمـاتو نـه دا ظـاهرېږي چـي ګـوتم چي هر څه پېش کـړل هغـه یـې د یـوه مـذهبي[93] بـاني پـه حیث نـهٔ بلکـې د یـو مصـلح اخـلاق یـا د یـو فلسـفي پـه حېث پېش کـړه. د ده ټـول زور پــر اخلاقــو او عمــل بانــدي دی. هغــهٔ انســان پــه مابعــد الطبیعــاتي جګـړو او سـتونزو کـي را ګېـرول او هغـو تـه پـه ګوتـه کشــمیرنهٔ جــوړوو ، بلکــې د دوی ژونــد یــې ځمکنــی جنــت جــوړول غوښـت. هغـهٔ د خـدای پـه هکلـه هـیڅ واضـح او صـفا خبـره نـهٔ ده کـړې. د دهٔ خیـال ؤ چـي د هغـهٔ پـه هکلـه غـور او فکـر د دهٔ د ژونـد د پـاره ګټـور نـهٔ دی. هغـهٔ د دې دنیـا نـه عـلاوه د ډېـرو دنیـاؤ منـونکی ؤ. لاکــن هغــه د یــو بــل عــالم منــونکی نــهٔ ؤ. هغــه د دې دنیــا د جوړښت او علـل پـه هکلـه هـم څـه خـاص رڼـا نـهٔ ده اچـولې. د دهٔ ټولـه فلسـفه هـم د دې ژونـد او د هغـه اخلاقـي نتـائجو پـه هکلـه ده. ولـي چـي دهٔ پـه داسـي مـاحول کـي سـترګي غـوړولي وې کومـه چـي پـر تناسخ[94] سخته ولاړ ؤ. هـم پـه دې سـوب دهٔ پـه خپلـي فلسـفې کـي دې

[93] رائس ډیوډس

[94] تناسخ: د یو صورت نه بل صورت اختیارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظريې ته ځای ورکړی او هغه يې د اخلاقي اصلاح د اهميت په هکله خاص آله جوړه کړه. هغهٔ د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ يې د وجود نه بېل څيز بلله.

فلسفه

هغه په دې خبره ډېر ټينګار کاوه چي په کائنات کي چي څومره څيزونه دي هغه ټول د اسباب و علل ماتحت راځي او هر څيز په هره ګړۍ کي په غير محسوس او نامعلومه طريقه باندي بدلېږي را بدلېږي. يعني هر څيز د قانون تغير و تبدل او د علت (سبب، عيب) تابع دی.

هغه زمونږ غوندي د جنت او دوزخ منونکی نهٔ ؤ، لاکن دا به يې هم تسليمول چي داسي دنياوي شته چېري چي ديوتاګان (فرشتې، بزرګان) اوسېږي. لاکن د هغه په خيال چي د دې ديوتاګانو ژوند هم تر دې حده مادي يا غير مادي کېدلای شي تر کومه حده چي هغوی په تېر ژوند (جنم) کي څومره نېکياني کړي وې. هغه به ويل چي ديوتاګان هم د انسانانو په شان مرهٔ شي او د هغوی دنياوي هم د هغوی په شان ختمي شي. هغه به ويل چي داسي تکليف رسونکي ځايونه هم شته چېري چي د انسانانو او ديوتاګانو په بد عمليو په هغه ځای کي مفهوم (ارادتاً) او مهجور (جدا، بېل) ذاتونه پيدا شي. لاکن کله چي د لومړي ژوند (جنم) د بديو اثر ځي نو هغه دنياوي هم غائبي شي. په دې ټولو دنياؤ کي برابر تبديلياني کېږي، بدلونونه پکښي راځي، او د دې د جوړېدو او ورانېدو دور مسلسل روان وي. د کوم د ابتداء او انتها د انسان د علم نه بهر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترکیب او تحلیل[95] قانون عام دی. د دې نه که انسان دی که دیوتا هیڅوک خلاصون نهٔ لري. هغه عناصر د کوم په ترکیب سره چې یو زيِ مس وجود جوړ شوی دی د دې تحلیل به یوه نه یوه ورځ ضرور کېږي او د ا د انسان جهالت او خود فریبي ده او هغهٔ دا خیال کوي چې هغهٔ په ټول عالم کې د هر څیز نه بېل دی او هغهٔ موجود بالذات[96] دی.

ماشوم چې کله ورو ورو غټېږي نو د دهٔ په دماغ کې یوه په ګرد لړلې آئینه کې د شاوخوا دنیا عکس لوېږي او هغه په یو غیر شعوري توګه ځان د دې ګرد لړلې دنیا مرکز بولي. بیا په کراره کراره دا دائره غټېږي. لاکن تر ځواني پوري د رسېدو پر وخت هم انسان د ځان په هکله په دهوکه کې وي. هغه خپل ژوند په خواهشاتو او فکرو کې تېروي او د داسې څیزونو د حاصلېدو هڅه کوي چې هغه تر لاسه هم کړي نو خوشحال نهٔ وي، بلکې د دویم او نوي خواهشاتو سبب جوړ شي او په دې توګه هغه د یوه نه یوه خواهش په پوره کولو پسې لګیاوي هڅې کوي. د اکثرو خلګو دا خواهشات ډېر مردار او ذلیل وي. لاکن دا اقلیت چې ارزوګاني یې په هوا وي خود نمائش او خود غرضه وي او په نتیجه کې ځان غمزده او په رنځ کې مبتلا کړي.

د څیزونو عناصري ترکیب

موږ د دې وجې نه مجبور یو چې پر خود نمائش او نورو اسبابو نظر وکړو. د ګوتم د نظریې مطابق انسان د بېلا بېلو اغراضو او صفاتو مرکب دی او دا ټول څیزونه مادي دي یا خود

---

[95] Composition and de composition

[96] Self existen

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـادي نتيجـه. پـه دې توګـه دهٔ د انسـاني مرکـب د اجـزاؤ ترکيـب داسي بيان کړی دی.

(1) مادي صفات و خصوصيات يا شکل ۲۸ دي.

(الـف) عناصـر اربعـه (ځلـور عناصـره): خـاوره، اور، اوبه او هوا

(ب) حـواس خمسـه (پنځـه حواسـه): سـترګي، پـزه، غوږونه، ژبه او وجود.

(د لمس د پاره)

(ج) د مادي پنځه خواصه: کږوړه، غږ، بوی، خوند او جوهر

(د) جنس: نر او ښځه.

(ر) درې مهـم حالتونـه: خيـال، قـوت حيـات[97]، مکـان و زمان[98]

(س) د اطلاع دوې زرائع: خبري اتري او اشاره.

(ش) د ژونـدي وجـود اووه صـفات: د بحالېـدو صـلاحيت، د مجتمع (جمـع کـړل شـوي) کېـدلو صـلاحيت، د تصـرف صـلاحيت، اسـتداد (بېرته اخسـتل)، انحطاط (کمېـدل، تنزل)، تغير او لچک.

(2) احساسـات (ايمـان) پـه شپږ قسـمه دي. پنځـه خـو هغـه چـي د پنځـو حصـو پـه ذريعـه پيدا کېږي او شپږم هغـه چـي د حـافظې، د ذهـن پـه ذريعـه پيـدا کېږي. پـه دوی کـي د هـر يـوه درې قسمه دي.

---

[97] Vitolity
[98] Space

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، مقبول. ۲، غیر مقبول. ۳، معتدل، یعني هغه چي نهٔ مقبول وي او نهٔ غیر مقبول.

(3) تصورات مجرد و مشزع[99] (سینا) شپږ قسمونه دي. دا ټول د احساساتو سره تعلق لري. د بېلګي په توګه رنګ، مرغۍ، ونه وغیره د تصور باصره سره تعلق لري. د خوړوالي تعلق د څک سره او د خوشبو تعلق د شامه (بوی) سره وغیره وغیره.

(4) قوت او د رجحان (سنګهارا)[100]، ۵۲ قسمونه دي. دا قسمونه یو د بل مانع (منع کول) نهٔ دي، او په دوی کي بعضي مذکور الصدر مدات هم وي. لاکن د دې (سنګهارا) تر منځه به دا فرق وي چي تر اوسه څومره شیان ذکر شوي دي د هغې تعلق د خارجیت سره دی. لاکن اوس چي کوم بیانېږي هغه ټول داخلي دي.

(۱) پهاسا: التصال

(۲) دوان: یعني د التصال په وخت احساس

(۳) د سامان احساسات نتیجه، متنزع خیالات یا تصورات

(۴) چشنا: خیالات یعني د تصوراتو جوړښت

(۵) مناسیکار: غور او فکر کول، د خیالاتو راګرځول، اخوا دې خوا کول

(۶) ستي: حافظه،

(۷) جیونندریه: قوت حیات

(۸) اکاګانا: شخصیت

---

[99] شیو نرائن شمیم د دې ژباړه تفهیم کړې ده.

[100] ډېر خلګ د دې ژباړه تحت الشعور کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۹)ونک: توجه
(۱۰) ویکار: تفتیش، پلټنه
(۱۱) ویریه: سعي
(۱۲) ادهیموکه: استواري
(۱۳) پتي: خوشحالي
(۱۴) چند: تشویش و تحریک
(۱۵) مجهتنا: بې اعتنائي
(۱۶،۱۷) تهین او بدهـ: نوم او بې حسي
(۱۸،۱۹) موه او پنا: ذهانت او کند ذهني
(۲۰،۲۱) اوبهـ او الوبهـ: حرص او قناعت
(۲۲،۲۳) اتپ او انوتپ: وېره او غصه
(۲۴،۲۵) هري او اهریک: حیا او بې حیائي
(۲۶،۲۷) دس او ادوس: نفرت او مینه
(۲۸،۲۹،۳۰) وسیکچا، سدها، وتهي: شک، اعتقاد او توهم.
(۳۱،۳۲) پسدهي: سکون وجودي یا دماغي.
(۳۳،۳۴) لهونا: دماغي یا وجودي چستي و بیداري
(۳۵،۳۶) مدونا: وجودي یا دماغي لچک یا نرمي
(۳۷،۳۸) کمتنا: وجودي یا دماغي تصرف[101]، پزیري و اثر پزیري[102].
(۳۹،۴۰) پګوناتا: چالاکي یا مهارت وجودي یا دماغي

[101] Pliany
[102] Adoplablity

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴۱،۴۲) احلوکاتا : استقامت، وجودي یا دماغي
(۴۳ ، ۴۵) ستما : تقریر، عمل یا د ژوند په مناسبت و معقولیت
(۴۶) کرونا : د پردو د غم د پاره غم کول، دردمندي
(۴۷) مورنا : د پردو په خوشحالو کي خوشحال اوسېدل، مسرت ، اخوت
(۴۸) افتا : د پردو په خوشحالو غمزده کېدل، رشک
(۴۹) مچاریه: په خپلو خوشحالو کي د نورو خلګو ګډون نهٔ خوښول، خودغرضي
(۵۰) کوککه: تریو تندی
(۵۱) اودهکه: خودبیني
(۵۲) مانو : غرور.
(5) ونان : خیال و شعور، دا اخري سکندهـ دی، د دې ځای زړهٔ دی او د دې نهه اتیا ۸۹ قسمونه دي. او د دې تقسیم پر ښو او بدو شوی دی.[103]

د انسان وجود او دماغ هم د دې پنځو مرکباتو دی، لهذا بدهـ د یو تمثیل په ذریعه دا مسئله داسي را ښودلې ده. "لومړی، د ګروه (استاد) د مادي صفاتو مثال د یو ځګ غوندي دی کوم چي په کراره سره یو ځای کېږي او بیا بېرته ورک شي. د نورو ګروګانو (استادانو) د احساساتو مثال د اوبو د کوبۍ په شان دی کوم چي د اوبو پر سر اتڼ کوي. د درېیم ګرو

[103] ګوګرلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثال د سراب[104] دی، کوم چې د لمر په ګرمۍ کې ښکاري. د څلورم ګرو د دماغي او اخلاقي رجحاناتو مثال د ونې د ډډ غوندې دی، کوم چې نهٔ سخت دی او نهٔ وچ. او د آخري ګرو د خیالاتو مثال د بهترین خیال یا جادو (سحر، کوډي) په شان وي، په دې کې و یوه ته هم روح نهٔ شو ویلای. وجود همېشه بدلېږي، په دې توګه د دهٔ کارونه او صلاحیتونه هم بدلېږي. انسان په هره دویمه لمحه کې هغهٔ انسان نهٔ پاتې کېږي کوم چې د دې له مخه وي. دا د دهٔ جهالت دی چې دی ځان غیر متغیر وګڼي او په ځان کې دننه یوه روح ګڼي. لهذا د بدهـ مذهب د منونکو دا خاص فرض جوړېږي چې هغوی دې د شخصیت او روح د خیال څخه پرهېز وکړي. په دې چې پر روح اعتقاد (ایمان) منجمله او د اسبابو یو خاص سبب دی. زوکړه او زوال، مرګ او غم او افسوس و رنځ. د بدهـ د خُلې نه د روح پر مسئله حسب ذیل[105] بیان منقول دی.

عدم روح

"بهکشوانو (پلویانو)! د روح په هکله بېلابېل معلمین او برهمن چې کومه نظریه وړاندې کوي هغه هم دغه ده یا خو د پنځه واړو سکندهو (صفاتو) مجموعه ده یا له دې نه یو سکندهـ (صفت) دی. په دې بهکشوانو! جاهل او غیرمتشرع (پابند مذهب بدهـ) هغهٔ دې څوک چې نهٔ خو د متشرع خلګو په صحبت کې اوسي او نهٔ د دوی پر شریعت (بدهـ مذهب) پوهېږي، او نهٔ د هغه په څېر ژوند تېروي. د اسې سړی د

[104] سراب: په صحرا کې پر ځمکه د اوبو په شان د لېرې نه ښکاري، خو چې څومره ورنزدې کېږې هغومره لېرې کېږي.

[105] اسپنس هارډي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روح پــه هکلــه دا خيــال کــوي چــي يــا خــو هغــه روپ (مــادي خصوصيت) دی يا پـه روپ کـي شـامل دی يـا پـه روپ کـي اوسـي. يـا هغـۀ دا خيـال کـوي چـي ويـدان (احسـاسـات) شـتـه، يـا پـه ويـدان کـي اوسي يـا ويـدان لـري يـا پـه ويـدان کـي شـامل دي. هـم پـه دا توګـه نـور دريِ واړه سـکندهو (تصـورات، رجحانـات او عقـل) پـه هکلـه هـم داسـي سـوچ کـوي. نـو هـم پـه دې توګـه د روح پـه هکلـه پـه دې ټولـو طريقـو کـي پـه يـوه يقـين کـول داسـي دی لکـه دۀ تـه چـي " زۀ " پـه خيـال کـي پيـدا شـي. پـه دې کـي پنځـه واړه حواسـه، ذهنـي صـفات او جهالــت ســره ګــډ شــي. د دې احساســاتو نــه چــي د جهالــت او اتصـال کومـه وجـه پيـدا کېـږي حسـياتي (پابنـد مـذهب بدهـ) غيـر متشـرع سـړی پـه دې مغـالطې کـي راګيـر شـي چـي" زۀ يـم، زمـا وجـود شـته، زۀ بـه يـم، زۀ بـه نـۀ يـم،زۀ بـه د مـادي صـفاتو لرونکـی يـم، يـا نـۀ يـم. لاکـن بهکشـو ! متشـرع مريـد بـاوجود د حـواس خمسـه لرلـو د دې جهالـت نـه ازادي تـر لاسـه کـړه، او هغـۀ تـه پوهـه راغلـه. هــم پــه دې وجــه دۀ تــه د " زۀ " ســوچونه اوس نــۀ راځــي". غــرض د روح نـه انکـار د بدهـ مـذهب يـو مهـم جـز (هنيـان يـا دکنـي بودهيـانو مطابق) دی.

اوس بــه دد ې مســئلې حــل ډېــر ضــروري وۀ چــي روح يــو ثيـز نـۀ دی او تناسـخ (د يـو صـورت نـه بـل صـورت تـه تلـل)[106] يعنـي هـر واره پيـدا کېـدل هـم صـحيح دی نـو هغـه کـوم انسـاني ثيـز پـاتي شـي چي دی هروار هروار پيدا کېږي؟

---

[106] برنوف.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تناسخ او کرم

ګوتم چونکې په هندوستان کې زوکړی ؤ او د دې ځای د فلسفې مطالعه یې کړې وه، په دې دهٔ د تناسخ نه انکار نهٔ شو کولای. هغهٔ د انسان هر وار پیدا کېدل او جنم اخستل ومنل، لاکن هغهٔ د روح قائل نهٔ ؤ او هغه یې د وجود نه بېل څیز ګڼلو څخه انکار کړی ؤ. په دې دهٔ ته د مذکور الصدر سوال تسکین بخشه ځواب ورکول ؤ. هغهٔ د دې حل د "کرم" د نظریې په صورت کې را مخته کړو، او هغه ته یې راز او معمه وویلو او سائل یې د نورو پوښتنو څخه را وګرځوو.

د نظریه کرم مطابق څنګه چې یو ځناور (انسان، حېوان، دیوتا) مړ شي د دهٔ د پاره یو نوی ژوند کم و بیش په ارام سره پیل شي. دا ژوند خوشحاله یا غمجن په دا حېثیت کېدای شي په کوم تناسب چې دهٔ ښه یا بد افعال او اعمال کړي وي. هغه سبب چې د نوي ژوند باعث جوړیږي هغه "ترشنا" (تشنګي) ده یا "اپاوان" (د نیولو هڅه) ده، بیا د حواس د ظاهري دنیا سره اتصال وشي او احساسات پیل شي. د دې احساساتو نه بیا د ضروریاتو تنده یعنې خواهشات پوره کول پیدا شي. د دې تندې نتیجه دا شي چې د دې خواهشات په قابو کې راوستلو فکر (اپاوان) کې شدت راشي. دا فکر د هغه نوي فرد په وجود کې راوستلو، د هغه نوي فرد ماحول، فطرت، مستقبل هغه "کرم" تر سره کوي کوم چې د دهٔ د لومړي ژوند (جنم) مېوه وي.

د "کرم" د دغې نظریې د دوو حدودو په منځ کې یو اعتدال پیدا کړی دی. پر یو حد خو هغهٔ خلک دي چې د روح منونکي دي، او هغهٔ یو غیر فاني څیز ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر دویـم حـد هغـۀ خلـګ دي څـوک چـي اخلاقـي انصـاف او د حسـاب اخـرت منکـر دي. د بدهـ مـذهب منـونکي د روح منـونکي نـۀ دي، لاکـن هغـوی پـه دې بانـدي ټینګـار کـوي چـي د اعمالو نتیجـه بـه ضـرور رسـي. نـو پـه دې توګـه دا د انسـان اخلاقـي فرض دی چي هغه دي نیک کارونه او عمل صالح وکړي.

لاکـن سـوال دا پیـدا کېـږي چـي کـه روح نشـته نـو د اعمـالو نتیجـه د څـۀ؟ بدهـ مـذهب وایـي چـي روح نشـته لاکـن کـرم پاتـه وي. یعنـي د هـر وګـړي اعمـال، وینـاوي او د خیـالاتو نتـائج پاتـه وي او دا کـرم نـۀ فنـا کېـږي. دغـه کـرم د یـوه مـړي شخصـیت اجـزا یوځـای سره راټـول کړي او د یـوه نـوي وجـود او یـو نـوي فـرد صـورت اختیـار کـړي. لکـه څرنګـه چـي یـو ختمېـدونکی نسـل خپـل ټـول ښـۀ او بـد راتلـونکي نسـل تـه پـه میـراث کـي پرېـږدي، هـم دغسـي هـر وګـړی چـي کلـه فنـا کېـږي نـو هغـه خپـل ټول ښۀ او بـد و دې نـوي وګـړي تـه ورکـړي. پـه دې توګـه کـه د دې دور د تسلسـل نـه خلاصـون غـواړئ او د هـر واره زېږېـدو (جـنم اخسـتو) د مصـیبت نـه ځـان خلاصـول غـواړئ نـو انسـان تـه پکـار دی چـي د ګـوتم پـه ښـودلي لار روان شـي. کومـه چـي خوشـحالي، اطمینـان، عقـل، نېکـي، راحـت، سکون او د نروان (فنا) پوري یې رسوي.

سیدهالار

دا سـیدهالار پـر څلـورو حقـائقو بانـدي منحصـره ده. غـم، سبب د غم، انسداد غم او فنائې غم. د دې اجمالو تفصیل دا سي دی.

۱) د سـړي پـه ژونـد کـي هغـه واقعـات کـوم چـي د زوکـړي احساسـات انحطـاط (کمېـدل، تنـزل) و علالـت (نـاروغي) او د مـرګ متعلق دي، او هغـه چـي د څیزونـو نـه یـې جدا کـوي یـا یـې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا بدیا سره اشنا کوي یا د ملکیت د ناشکره خواهش سره تعلق لري، په دې ټولو صورتونو کې هغه حالات پیښ راځي کوم چې د غم و الم نه ډک وي.

۲) د احساساتو نه وروسته چې کومه تنده یا خواهش پیدا کېږي، د کوم نه چې د خپل شخصیت بېلوالی یا د ځانګړي فکر غلط فهمي پیدا کېږي چې بیا د زیاتوب په وجه په هوس بدلېږي کوم چې د راتلونکي سباوون غوښتونکی یا د موجوده دنیا سره د تړون(میني) باعث وي د ټولو غمو جرړ دی.

۳) په دې که موږ دا تنده، دا خواهش او دا هوس ووژنو نو به موږ له هره غمه خلاصون و مومو.

۴) د دې مقصد د ترلاسه کولو یوازنۍ لاره "سیدها لاره" (صراط مستقیم) یا د بدھ ښودلې تګلار ده. دا لاره څه کړکېچنه نهٔ ده. دا یې د پیمائش پر بنیاد په اتهٔ برخو تقسیم کړې ده، هغه اتهٔ برخې دا دي.(۱) صحیح نظریه (۲) صحیح مقصد (۳) صحیح الفاظ (۴) صحیح کردار (۵) صحیح طریقه معاش (۶) صحیح هڅه (کوشش) (۷) صحیح احتیاط (۸) صحیح فکر و سکون.

څلور منازله حسب زیل دي.

۱) د مذهب تبدیلي. دا پر څلورو شیانو اړه لري.

(الف) د نېکو خلګو سره ناسته.

(ب) د بدھ مذهب شریعت.

(ج) پر دې شریعت غور او فکر.

(د) نیک اعمال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر دې لـومړي منزل د بدهـ منـونکی نـهٔ خـود روح منـونکی وي او نـهٔ د رسـم و رواج. او بیـا هغـه د ګـوتم بدهـ پـر تعلیماتو د شک پرته کامل یقین لرونکی شي.

(۲) صـرف یـو وار پـه دې دنیـا کـې زېږېـدل، کـوم څـوک چـې خپـل مـذهب تبـدیل کـړی وي نـو هغـه د شـک، وهـم او د انفرادیـت څخـه ازادي تـر لاسـه کـړي. نفـرت او وهـم د کـم نـه هـم کـم کـړي، نـو پـه دې توګـه بـه دی یـو وار لا بیا ژونـدی کېـږي چـې دا ټـول څیزونـه فنـا کـړي. پـه دې توګـه د دهٔ یـو کـرم بـه هـم پاتـه نـهٔ شـي (سالک دویم منزل ته ورسېدی)

(۳) دې دنیـا تـه بـه بیـا نـهٔ راګرځـي. کلـه چـې هـوس او نفـرت دا سـي ختـم کـړل شـي چـې خپـل یـو خـواهش یـا د نـورو دپـاره څـه بـده جذبـه یـا خیـال نـهٔ شـي پیـدا نـو بیـا د دویـم وار زېږېـدنې ضـرورت نـهٔ پاتې کېږي. (سالک درېیم منزل پای ته ورسوو)

(۴) ارهـت: دا هغـه منـزل دی چېـري چـې د علـم او بصـیرت چینـې بهېـږي، د جهالـت خـودبیني او غـرور نـوم نـهٔ پـاتي کېـږي او د مـادي او غیـر مـادي هـیڅ یـو ژونـد خـواهش نـهٔ پـاتي کېږي (دا اخر منزل دی)

ځنځیرونه

د دې منـازلو تـر سـره کولـو وروسـته سـالک دغـه لـس ځنځیرونـه ښـکوي چـې هغـه دادي. (۱) د شخصـیت وهـم (۲) پـر بدهـ شـک (۳) پـر رسـمونو یقـین (۴) نفـس پرسـتي او هـوس پرسـتي (۵) نفـرت (۶) پـه دې دنیـا کـې د ژونـد خـواهش (۷) د جنـت خـواهش (۸) غـرور (۹) ځـان ښـهٔ او ربنـتوني بلـل (۱۰) جهالت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدهـ مذهب پابند چي کله لومړي پنځه ځنځيرونه وښكوي نو بـه هغه "ارهت" شي. چي كله لس سره ځنځيرونه وښكوي نو دۀ ته به د دۀ مرتبه تر لاسه شي او د دې مرتبې تر لاسه كولو نوم "نروان" دی. د لفظ نروان لفظي معنا "فنا" كېده ده، لاكن دا فنا د روح مفروضه نۀ ده، بلكې دا هغه ذهني او وجودي رجحان دی كوم چي د كرم د نظريې مطابق ځانګړې زېږېدنه (جنم) په وار وار منځ ته راوړي. دا رجحان هغه وخت فنا كېدای شي چي كله موږ د دې خلاف (متضاد) رجحانات خپل كړو. چي كله دا خلاف رجحانات خپل حد كمال ته ورسي يعني چي مكمله نېكي، عقل او اطمينان حاصل شي نو دا نروان (فنا كېده) دی.

د نروان تر لاسه كولو وروسته نۀ خو به فكر وي او نۀ غم، نۀ خواهش نۀ ځانګړتيا، نۀ كرم او نۀ دويم ځل زېږېدنه. انسان به له دې ټولو ستونزو نه خلاصون تر لاسه كړي او د دې ژوند په ختمېدو به بيا په وجود كي نۀ راځي[107]. لاكن د بدهـ مذهب

---

[107] مفكرين دې سوال ته له ډېره وخته فكرمند دي چي بېلابېل خلګ له عېبو سره ولي پيدا شي، او په ژوند كي داسي اختلاف ولي دی چي يو راجا دی او بل پرجا (رعايا) څوك امير دی څوك غريب، څوك په محلونو كي اوسي او څوك په كېږديو كښي. د دې سوال ځواب په دوو قسمونو دی.

يوه ډله د اهل مذاهب د قسمت يا نصيب (تقدير) منونكې ده. د دوی په خيال چي د خلګو څه نا څه احوال مخ كي هم تېر شوي دي. هم دغه د دۀ قسمت يا نصيب دی. اوس چي هر څه په علم الهي كي راغلي دي هغه غلط نۀ شي كېدای. په دې هر سړی به هغه ژوند تېروي چي د دۀ په قسمت كي وي. په دې توګه په قسمت باندي يقين لرونكي خلګ د خپلي ناكامۍ ټول الزام پر قسمت واچوي او خپله ځان د افعالو او كردارو د ذمه وارۍ نه بچ كړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروي صرف د کرم او جنم د لانجو څخه خلاصون نهٔ دی بلکې په ژوند کي نروان[108] تر لاسه کولو په ذریعه اطمینان، نېکي، عقل، د نفس پاکوالی تر لاسه کول دي کوم چې دا دنیا د انسان د پاره جنت جوړولای شي.

اخلاقي احکام

د دې اصولي تعلیماتو ماسوا اخلاقي احکام هم شته. او دا احکام صرف د مذهبي ژوند د تېرولو یا بهکشو (پلویانو)

دویمه ډله په کوم کي چي هند فلسفي او څه یوناني حکماء لکه فیثا غورث او افلاطون وغیره د تناسخ قائل دي، د دوی په فکر انسان په وار وار زیږدي. کله د انسان په شکل کښي، کله د ځناور (حیوان) په شکل کي او کله یيا د نباتاتو په شکل کښي. هم دې ته زیږېدنه وایي.

هر موجوده ژوند د تېر ژوند پر اعمالو روان وي. که تېر ژوند څومره خوړ یا بد تېر شوی وي هم هغسي به روان ژوند خوشحاله په راحت یا په رنځ او تکلیف کي تېرېږي. که موړ نېک کردار وو نو زموږ روح به د ژوندانه د بېلابېلو ادوارو نه تېرېږي او هغه به په لويي روح کي جذب کېږي. کوم ته چي خدای یا برهما ویل کېږي.

که موږ مسلسل بد عملونه کوو نو موږ ته به اوږده اوږده ژوندونه په نصیب کېږي. تر دې انده چي د ژوند د ستونزو په تېرولو کي موږ و ښو کارو ته مجبوره شو او په دا طریقه پاک او سپېڅلي تر برهما پوري به بېرته رسو. د دواړو نظریو منونکي روح د وجود نه بېل څیز بولي او دې ته غیر فاني وایي.

[108] پروفېسر میکس ملر، پروفېسر چلډرس او رائس ډیوډس په ټول پټکو او بېلابېلو بودهي کتابونو کي د لفظ "نروان" پسې ګرځېدلي دي او په هر مقام یې د دې د استعمال په نتیجه کي دا څرګنده کړې ده چي د دې معنا مرګ نهٔ دی کوم چي د کرم او جنم نه خالي وي. د دې خاص مفهوم د پاره "پارلي نروان" او "انوپارلي سیشها" استعمالېدل. د نروان صحیح معنا د دنیاوي جنت ده، یعني داسي ژوند چي له فکره او خواهشه څخه خالي وي او د اطمینان او عقل څخه ډکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره نهٔ دي بلکې عام دي. او د هر رنګه خلکو د پاره د دې حکم ورکول شوی دی.

۱) غصه، شراب څښل، ضد، تعصب، دهوکا، حسد، پر ځان سختي تېرول، د نورو بد ویل، غرور او بد ګفتاري غلیزه دي، د غوښو خوړل (غلیزه) نهٔ دی.

د ماهي (کب) او غوښو نه پرهېز، لغ او سېدل، وېښته خرول، د ځان نه ځيږ جوړول، پنډ رخت اغوستل، د اور دیوي (اګني دیوي) ته قرباني ورکول، هيڅوک هم له توهماتو نه نهٔ شي پاکولای.

د ویدونو تلاوت، برهمنو ته خیر ورکول، د دیوتاګانو مخ ته قرباني ورکول، پر ځان په یخ یا ګرمی کي سختۍ تېرول، هم دغسي نور عبادات کوم چي د بقائې دوام د پاره کېږي، دا خبري هيڅوک هم نهٔ شي پاکولای او نهٔ دا توهمات لېري کولای شي.

۲) مستقل مزاج او سه، کټ کټ خندا پرېږده، د باچاهانو بې هوده کیسې مهٔ بیانوئ، ژړل او دهوکا ورکول پرېږدئ، او بغیر د څه لالچ، حسد، تشدد او جهالت نه بغیر ژوند تېر کړئ.

۳) اتهٔ احکامه ورکړل شوي دي چي اتهٔ علوم یا اپوستهـ بلل کېږي.

ژوند مهٔ ازاروی، چي تاسو ته نهٔ درکول کېږي هغه مهٔ اخلئ، درواغ مهٔ وایاست، نشه لرونکي څیز مهٔ څښئ، ناجائز جنسي تعلق مهٔ جوړوئ ولي چي دا بې انتها ټیټ حرکت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخوستن ډېره مهٔ خورئ، ګلونو مهٔ اچوئ او خوشبو (عطر) مهٔ لګوئ، پر ځمکه صرف یوه پوزۍ (چټائي، نرۍ درۍ) اچوئ او پرېپوزئ.

په دې اتو احکاماتو کې لومړي پنځه فرض او وروستني درې مستحب دي.

۴) د دین دارانو د پاره دا هم ښه ده چې هغهٔ دې د قمري میاشتې اوله، اتمه، څوارلسمه او پنځلسمي ورځې روژه (اپوسعتو) نیسي.

۵) په درېیم زیل کې د اتو احکاماتو علاوه دوه نور دي (۱) اتڼ، سندري، ساز (موسیقي) او تمثیل نګاري (ډرامه ښودنه، نمائش کول) نه پرهېز کول. (۲) د سپینو او سرو زرو نه ډډه کول.

دا لس اخلاقي قانون " دس سیلا " بلل کېږي.

۶) لس ګناهوي یې هم راښودلي دي. درې وجودي (جسماني) دي لکه، مړی کول، غلا کول، او ناجائز جنسي تعلق جوړول. څلور د وینا سره تعلق لري. یعني درواغ ویل، شیطانت کول، بدنامول، شکنځل کول، او فضول خبري کول. درې دماغي دي. لالچ، حسد او شک (یعني د بدهـ په تعلیماتو کې شک کول)

۷) ګوتم په یوه بیان کې د دنیا شپږ اطرافه ښودلي دي. لوېدیځ (مغرب)، ختیځ (مشرق)، سهېل (جنوب)، قطب (شمال) ځمکه او اسمان. هغهٔ ویلي دي چې "هر سړي ته پکار دی چې د شپږو اطرافو، د نېکیو په ذریعه حفاظت وکړي. خپل مور او پلار ختیځ وبولي. ښځه او ماشومان لوېدیځ وبولي. استادان سهېل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ملګري او خپلوان دي قطب. مذهبي خلګ (که هغه برهمن وي که بدھ) اسمان. غلامان او مینځې دي ځمکه وبولي. دغه حکم يې په نور تفصيل سره داسې بيان کړی دی.

(۱) **مور او پلار او اولاد:** پر مور او پلار فرض دی چې

(الف) خپل ماشومان له بدو را وګرځوي.

(ب) هغو ته د نېکۍ تعليم ورکړي.

(ج) هغو ته د علوم فنون تعليم ورکړي.

(د) د هغو د پاره مناسب خاوند يا ښځه دي وګوري.

(س) د هغو د پاره دي ميراث پرېږدي.

پر اولاد فرض دی چې

(الف) زهٔ به د هغو خلګو پالنه کوم څوک چې زما پالونکي وو (يعني مور او پلار)

(ب) زهٔ به د هغه کورنۍ چارې تر سره کوم کومې چې پر دوی وې.

(ج) زهٔ به د هغو د ملکيت حفاظت کوم، زهٔ به د هغو د جانشين جوړېدو هڅه کوم.

(د) د دوی د مړهٔ کېدو وروسته به زهٔ دوی په عزت سره يادوم.

(۲) **شاګرد او استاد:** شاګرد دي د استاد عزت داسې وکړي.

(الف) په ولاړې دي د استاد تعظيم وکړي.

(ب) د هغه خدمت دي وکړي.

(ج) د هغه حکم دي مني.

(د) د هغه ضرورتونه دي ورپوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ر) د هغه وینا دي په غور سره اوري.
استاد دي پر خپلو شاګردانو داسي مینه کوي.
(الف) هغو ته دي هغۀ خبري وروښودلي شي چي هغه ښې دي.
(ب) هغو ته دي دا ور ایزده کړي چي کله علم حاصل کړي نو نۀ دي یې هېروي.
(ج) هغو ته دي مذهبي کیسې او سائنس وروښودل شي.
(ه) د دۀ و ملګرو ته دي د دۀ تعریف کوي.
(ر) هغوی دي له خطرو بچ کړي.
(۳) **خاوند او ښځه:** خاوند باید له خپلي ښځي سره داسي مینه وکړي.
(الف) د هغې دي عزت وکړي.
(ب) د هغې سره دي نېکي کوي.
(ج) د هغې سره دي وفاداري کوي، یعني د خپلي ښځي ماسوا بلي ښځي سره دي تعلق نۀ جوړوي.
(د) په نورو کي دي د دې عزت وکړي.
(ر) هغې ته دي مناسبي جامې او زېور ورکړي.
ښځه دي د خپل خاوند سره داسي تعلق وساتي.
(الف) هغۀ دي د دۀ د کور ښه نظم جوړ کړي.
(ب) د دۀ د خپلوانو او ملګرو دي خدمت وکړي.
(ج) په پرده (عزت) سره دي اوسي.
(ه) فضول خرڅه دي نۀ کوي.
(ر) کار دي ښۀ په هنرمندۍ او بیدارۍ سره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴) **د ملګـــرو ســـره:** باعزتـــه ســـړی دي د ملګـــرو ســـره داســـي رویه وکړي.

(۱) ســـوغات دي ورکـــړي (۲) خبـــري دي پـــه اخـــلاق ســـره ورســـره کـــوي (۳) د هغـــه د فائـــدې د پـــاره دي هڅـــه کـــوي (۴) د هغـــه ســـره دي پـــه انصـــاف ســـره ســـلوک ســـاتي، یعنـــي داســـي ســـلوک چـــي هغـــه یـــې د ځـــان د پـــاره ښـــهٔ وګڼـــي (۵) پـــه خپـــل دولـــت او امـــارت کـــي دي شریک کړي.

هغهٔ خلګ دي خپل اخلاص له دهٔ سره داسي وکړي.

(۱) هغـــهٔ وخـــت دي د دهٔ ســـاتنه وکـــړي چـــي دی نـــهٔ وي خبـــر. (۲) د هغـــهٔ د ملکیـــت دي هغـــه وخـــت ســـاتنه وکـــړي چـــي دی بـــې پـــرواه وي (۳) د خطـــرې پـــر وخـــت دي هغـــه تـــه پنـــاه ورکـــړي (۴) پـــه بدقســـمتۍ کـــي دي د هغـــه ملګـــری شـــي (۵) د هغـــه د خانـــدان ســـره دي ښه په نېکۍ سره تعلق وساتي.

(۵) **ښښـــــتن او غلام (مریـــــی):** ښښـــــتن دي د خپلـــــو غلامانو (مریانو) سره داسي سلوک وکړي.

(۱) د هغـــه د طاقـــت مطـــابق دي د هغـــو نـــه کـــار اخلـــي (۲) هغـــو تـــه دي ښـــهٔ مناســـب خـــوراک او معـــاش (تنخـــواه) ورکـــوي (۳) پـــه نـــاروغۍ کـــي دي د دوی حـــال پوښـــتي (۴) پـــه عامـــه توګـــه نـــهٔ پخیـــدونکي خوراکـــو کـــي دي دوی شـــریک کـــړل شـــي، کلـــه کلـــه دي دوی ته ناغه ورکوي.

بیا دي غلام (مریی) داسي د اخلاص اظهار وکړي.

(۱) د هغـــه تعظـــیم دي کـــوي (۲) د هغـــې نـــه وروســـته دي خـــوب او ارام تـــه ځـــي (۳) څـــه چـــي ورکـــول کیـــږي پـــر هغـــه دي قناعـــت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي(۴) کار دي ښهٔ په اخلاص سره کوي (۵) د هغه سره دي په ادب سره خبري کوي او پشایې دي د هغه تعریف کوي.

(۶) **عام (معمولي) بدهـ او مذهبي بدهـ :** نر دین دار بهکشو او د برهمنو دي داسي خدمت وکړي.

(۱) د زړهٔ نه دي مینه ورسره وکړي (۲) په ژبه دي مینه ورسره وکړي (۳) په خیال کي دي مینه ورسره وکړي (۴) د هغو دي په خوشحالۍ سره هر کلی وکړي (۵) او د هغوی دنیاوي ضرورتونه دي ورپوره کړي.

مذهبي خلګ دي له خپل کوربه سره داسي تعلق وساتي.

(۱) هغوی دي له بدو راوګرځوي (۲) د نېکۍ خوا ته دي یې وبولي (۳) هغو ته دي د مذهب تعلیم ورکړي (۴) د هغو شک دي لېري کړي او هغو ته دي د نروان لاره وروښایي.

منع کړل شوي کارونه

(۱) وسله خرڅول (۲) مینځه خرڅول (۳) غوښه خرڅول (۴) شراب جوړول او خرڅول (۵) زار خرڅول.

په دغو احکامو او هدایاتو باندي عمل کولو والا سړی رښتونې خوشحالي تر لاسه کولای شي او که بدهـ په دې عمل وکړي نو هغه به د " ارهت " و درجې ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب،۴

سنګهـ یا د خیر غوښتونکو جماعت

د دې مــذهب ابتــداء د ګــوتم د تــارک الــدنیا د ورځــې نــه وشـوه. څنګـه څنګـه چې د منونکـو او معتقـدینو پـه بدهـ کـې زیـاتوب کېـدی، هغسـې دا ډلـې هـم وده کولـه. لاکـن مـذهب تـر دې خیـر غوښـتونکو پـورې محـدوده نـهٔ وُ ، دا مـذهب هغـه خلګـو هـم منلـو یـا یـې منـونکي وو چـا چـې کـورنی ژونـد کـاوه. او هغـه چـا هـم چې تجـارت ، کښـت او پـه نـورو بیلـو کـارونو بوخـت وو. داسـې خلـګ هـم وو چـې هـر څـه یـې پرېښـې وو او راهبانـه (عابدانـه) ژونـد یـې خپـل کـړی وُ. داسـې هـم وو چـې صـرف عقیـدتاً د شـریعت بدهـ منـونکي وو، او د دنیـا نـور کسب او روزګار به یې هم ورسره کاوه.

پـه فطـري تو ګـه هغـه خلـګ چې بـه یـې هـر څـه ورتـه پرېښـې وو ډېـر قابـل احتـرام وو. د ګـوتم پـه دور کـې د داسـې خلګـو یـو انجمـن غونـدي جـوړ شـو، هـم دې تـه یـې سنګهـ ویلـو. تـر ټولـو وړومبي پـه دې سنګهـ کـي هغـه خلـګ داخـل شـول کـوم چـا چـې ګـوتم پرېښـې وُ او "د شـت غـزالا" تـه راغلـي وو. کـرار کـرار نـور خلـګ هـم پـه دې کـې داخـل شـول. پـه پېـل کـې پـر داخلـې هیڅ قسـم رسـم نـهٔ وُ او نـهٔ قـوانین ورتـه جـوړ کـړل شـوي وو. وروسـتو بیـا د دې د پـاره قواعد جوړ کړل شول او منظم حېثیت یې اختیار کړو.

ولـي چـې صـرف رومـن کیتهولـک مـذهب نـه عـلاوه د دنیـا پـه یـوه مـذهب کـي هـم د سنګهـ غونـدي پـر مـذهبي پیشـواؤ مشـتمل مـنظم جماعـت نـهٔ وُ. هـم پـه دې تو ګـه پـه دې کـې د داخلـې اصـول او پـه دې کـې شـامل د راهبـانو ورځنـی ژونـد او د دې علـم د دلچسـپی نـه نـهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي خالي کېدای. په دې لړ تفصیل وړاندې کوو کوم څوک چې په سنګهه کې داخلېږي هغهٔ تر ټولو له مخه داسې اقرار کوي.

شرائط و طریقه داخله

(۱) دی د[109]، چهوت[110] په ناروغۍ کې نهٔ دی اخته، نهٔ نری رنځ (دق) نهٔ توره غاړه او نهٔ د میرګي ناروغي لري.

(۲) هغه نهٔ مریی[111] دی، نهٔ قرض دار او نهٔ عسکر.

(۳) هغه خپل ذمه وار خپله دی، هغه په خوښه داخله غواړي.

(۴) دهٔ د خپل مور او پلار[112] نه اجازه اخستې ده.

کله چې درخواست کننده د دې خبرو اقرار وکړي نو به د هغه سر وخرول شي. هغه به پنډې جامې په غاړه کړي، او یو خوا به ګوشه نشین شي او بیا به د تعلیم او عمل په ذریعه دی دا هڅه کوي چې دی به د "ارهت" درجې ته رسېږي.

په پیل کې به د سنګهه ټول غړي برابر ګڼل کېدل، هیڅ مشر کشر نهٔ وُ، د هیچا هم څه خاص عهده نهٔ وه. لاکن په وروستني زمانه کې په کراره په دې کې بېلابېل منزلونه

---

[109] لومړۍ قاعده د صحت د روغتیا اصول ده.

[110] چهوت: هغه جلدي ناروغي چې د بل انسان د لاس وروړلو سره پر هغه هم لګېږي، د طاعون په شان جلدي ناروغي

[111] د دویمي ضابطې نه څرګندېږي چې (الف) په هغه دور کي مریۍ توب وُ، او مریی د څښتن ملکیت ګڼل کېدو.(ب) دا ویدي قانون جاري وُ چې قرض خوا ، قرض دار خرڅولی شي، په دې توګه هغه مریی د دهٔ ملکیت وُ.(ج) دا هم څرګندېږي چې بدهـ مذهب د حکومت سره تصادم ته نهٔ وُ تیار.

[112] دا قاعده ګوتم بدهـ د راهل په سنګهه کي د شاملېدو پر وخت د شدودهن پر احتجاج جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتاکل شول او بېلابېلي عهدې جوړي کړل شوې. تر دې انده چي په تبت کي دا وخت یوه منظمه سلسله کومه چي د "دالائي لاما" پوري رسېږي. په لنکا 4 کي چي کومه طریقه رائج ده غالباً تر ټولو لرغوني ده. په دې چي په تري پټک کي هم داسي ذکر شوی دی، د دې خلاصه دا ده.

کوم د مالدار سړی چي په سنګهـ کي داخلېدل غواړي نو هغه وخت باید چي د هغهٔ عمر کم از کم اتهٔ کاله وي. لاکن باقاعده داخله به هغه وخت ورکول کېږي چي دی د شلو کلو شي. د داخلې پر وخت به تقریباً د لسو راهبانو کومېټه کښېني. د دې کومېټې صدارت (مشرتابه) به داسي سړی کوي چي تقریباً د لسو کلو نه د سنګهـ غړی وي. د دې کومېټې د غونډې د پاره به دوې پوزی (چټایاني) یو بل ته مخامخ اوارېږي، غړي به پر دې پوزو کښېني او صدر مجلس به د دې دواړو پوزو په سرکښي پر یوه پوزه کښېني. امیدوار به په ساده جامه کي "ګرداستر" (د پنډو جامو غوټه) په لاس کي داخلېږي. د دهٔ په مخ کي به یو داسي راهب وي چي د امیدوار نوم به په سنګهـ کي د داخلېدو د پاره اخلي. امیدوار چي څنګه صدر مجلس ووینې نو به سلام ورته کوي، او یو څه هدیه (شکرانه) به ورکوي. بیا به هغه درې واره د خپلې داخلې د پاره داسي الفاظ ادا کوي او درخواست به کوي چي

"محترمه! پر ما رحم وکړه، له ما څخه دا جامې واخله او ما په سنګهـ کي داخل کړه چي زهٔ د غم نه خلاصون ومومم او نروان (فنا) تر لاسه کړم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر مجلس به د امیدوارنه د پنډو جامو غوټه واخلي او څه خاص کلمات د انساني وجود د فنا کېدو د پاره پر خُله جاري کړي او هغه غوټه به د امیدوار په غاړه کي وروا چوي. امیدوار به یوې خوا ته ګوشه شي او خپلي جامې به وباسي او هغه پنډي جامې به په غاړه کړي. د جامو د اغوستلو پر وخت به هغهٔ څو مخصوصه فقرې تکراروي چي د هغه مطلب به دا وي چي هغه جامې صرف د حیا او د شرم د پاره اغوندي، په دې چي د یخ او ګرمي نه بچ شي. د پنډو جامو اغوستلو وروسته امیدوار بېرته د صدر مجلس مخ ته حاضر شي او "درې مامن[113] او "لس احکامه" درې درې واره تکراروي.

درې مامن دغه دي.

(۱) زهٔ په بدهـ کي پناه اخلم.

(۲) زهٔ په قانون (شریعت بدهـ) کي پناه اخلم.

(۳) زهٔ په سنګهـ کي پناه اخلم.

لس احکامه دادي.

(۱) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به هیڅ یو جاندار نهٔ وژنم.

(۲) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به غلا نهٔ کوم.

(۳) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به د ناپاکۍ نه پرهېز کوم.

(۴) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به نشه نهٔ کوم، هغهٔ د ترقۍ او د نېکۍ په لاره کي خنډ جوړېږي.

(۵) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به درواغ نهٔ وایم.

[113] مامن: (پناه اخستل) د پناه د اخستو هغه اجازیي اقرارونه چي په سنګهـ کي د داخلېدو پر وخت د کومېټې او صدر مجلس په مخ کي به ادا کېږي. مامن بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) زۀ قسم خورم چې زۀ به په ممنوع (منع کړل شوي) وختونو کې خوراک نۀ کوم.

(۷) زۀ قسم خورم چې زۀ به د اتڼ، سندري، ډرامه او ساز نه پرهېز کوم.

(۸) زۀ قسم خورم چې زۀ به لاړ (د ګلونو هار) تیل، او زېور به نۀ استعمالوم.

(۹) زۀ قسم خورم چې زۀ به بنګړي او جګ کټ نۀ استعمالوم.

(۱۰) زۀ قسم خورم چې زۀ به د هیچا نه سرۀ زر او سپین زر نۀ اخلم.

د دې سوګند سره امیدوار ودرېږي، دا به تسلیم کړي بیا به د کوټې نه دباندي ووزي نو به هغۀ باقاعده امیدوار جوړ شي. هغۀ د سنګهـ د غړو سره او سېداى شي لاکن هغۀ ته تر اوسه بهکشو نۀ شي ویل کېداى. د بهکشو د جوړېدو د پاره به هغۀ څو ورځې د تېرولو وروسته بیا درخواست کوي. بیا به هغۀ د یوې کومېټې مخې ته حاضرېږي. کله چې امیدوار د کومېټې مخې ته ورشي نو هغه خپلې پنډي جامې وباسي او په ساده جامو کې به بیا هغه ټول رسمونه تر سره کوي کوم چې دۀ له مخه ادا کړي وو. لاکن دې ځلې د مامن او د احکام د اقرار کولو وروسته دباندي نۀ شي وتلی او صدر مجلس ته به درخواست کوي چې هغه دي زما ګرو (استاد) جوړېدل قبول کړي. نو چې کله صدر مجلس اظهار د رضا مندۍ وکړي نو به امیدوار یوې ګوشې ته ولاړ شي، چېرې چې به د دۀ په غاړه کې د خیر غوښتني کچکول (د خاورو غټه پیاله) اچول کېږي. بیا یو راهب کوم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د داخلې وکیل وي دی د ځان سره کړي او د کومېټې مخې ته به یې حاضر کړي، او په ناستو راهبانو کي به یو دهٔ ته را پورته شي، اوس به درې سره داسي ولاړ وي چي امیدوار به د دواړو راهبانو په منځ کي وي او دواړه رهبان د دهٔ ښي او کیڼ اړخ ته. اوس به دا دواړه راهبان د دهٔ وکیلان بلل کېږي، هغوی به د دهٔ څخه دا پوښتني کوي.

ستا نوم څهٔ دی؟ ستا د ګرو (استاد) نوم څهٔ دی؟ ستا سره د خیر غوښتني کچکول او د بهکشوانو جامې شته؟ تا ته خو څه ممنوع ناروغي نهٔ ده؟ ستا مور او پلار تا ته د داخلې اجازه درکړې ده؟ تهٔ ازاد یې او په خپله خوښه په سنګهـ کي داخله غواړې؟[114]

کله چي د دې ټولو پوښتنو دوی ته ښه مطمئنه ځوابونه ورکول شي نو هغوی و کومېټې ته اطمینان ورکړي چي دی د دې قابل دی چي په سنګهـ کي داخل کړل شي. کومېټه دهٔ ته په سنګهـ کي د داخلېدو اجازه ورکړي، او امیدوار ورته په ګونډو شي او درې واره دا ووایي چي، بهکشوانو! زهٔ له تاسو نه د داخلې اجازه غواړم، پر ما رحم وکړئ او ما پورته کړئ. وکیلان بیا خپلي پوښتني درې واره په زوره تکرار کړي او درې واره د کومېټې نه پوښتنه کېږي چي د چا خو به د امیدوار پر شامیلېدو اعتراض نهٔ وي. نو چي کله د چا اعتراض مخې ته نهٔ شي را نو دوی د صدر مخې ته تعظیماً سر کښته کړي او ووایي چي "

---

[114] Sacread Book of ast,
Vol; 8.Page;230 to 236

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلانی یې په سنګهـ کې داخل کړو، فلانی د دهٔ ګرو دی، کومېټه د دې سره اتفاق کوي په دې خو خاموشه ده."

د دې مراسمو په پای کې یو غړی ولاړ شي او د سنګهـ قواعد او رول پېل کړي او و داخل شوي امیدوار ته هدایات ورکړي چې پر دهٔ د دغه قوانینو پابندي لازمي ده. نوی راهب د نوي ګرو سره اوسي، د هغهٔ د حکم تعمیل کوي، او د هغهٔ هر قسمه خدمت کوي. ګرو دهٔ ته د شریعت تعلیم ورکوي او پر دهٔ پوره حال احوال کوي.

دغسې مبتدي (نوی راهب) سمزه بلل کېږي. مکمل او اعلی ترین درجه د سمرن او بهکشو ده.

د سنګهـ د ټولو غړو په هکله ډېر تفصیلي احکام ورکړل شوي دي کوم چې په هره میاشت کې د دوی په غونډه کې وړاندي کېږي. د دې احکامو په هکله معلومات په پنځمه صدی، ق،م کې کېږي او د دې د صحیح یقین کولو ډېر اسباب دي چې دا ګوتم خپله مقرره کړي وو.

د دې مختصر تفصیل داسې دی.

(۱) **خوراک**: راهب وچ خوراک صرف تر غرمې خوړلی شي. د غرمې نه بیا تر بلې ورځې پورې صرف شودې څښلی شي یا د دې غوندې او به ایز خوراک. د نشې نه پرهېز واجب دی. هغه صرف هغه څیزونه خوړلی شي چې دهٔ ته په خیر غوښتنې کې تر لاسه شوی وي. د خیر غوښتنې طریقه به داسې وي چې دی به خپل د خاورو پیاله واخلي او د هر کور پر دروازه به چُپه خُله ودرېږي. که چا ولیدو او یو څه د خوراک څیزیې د دهٔ په پیاله کې وروا چوو نو دی به هغهٔ ته دعا کوي او مخ ته به روانېږي، یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

به چُپه خُله بلې دروازې ته ودرېږي، د دې خیال به نهٔ کوي چې د کور څښتن امیر دی که غریب، برهمن دی که بهنګي. دهٔ ته چې هر څه ترلاسه کېږي هغه به خپل استوګن ځای (کټي) ته وړي، هلته به کښېني او دا غوښتلی خوراک به خوري، او د ځان سره به دا سوچ کوي چې دا وجود (جسم) څومره ازیت ناک دی چې د دې د پاره خیر غوښتني ته انسان مجبور کېږي.

په راهبانو کې چې کوم خلګ پر لوړو مرتبو دي د هغوی د پاره غوښه خوړل، په مېلمستیا تلل او نور داسي خوراک کول ممنوع دی کوم چې بغیر د خیر غوښتني وي.

(۲) **استوګنه**: د استوګني د پاره یې ښه ځای ځنګل ښودلی دی. لاکن راهبان به په زیاته په باغونو کې اوسېدل. د ګوتم په دور کې دولت مندو او عقیدت مندو د دهٔ او د راهبانو د پاره داسي ځایونه(متهـ) جوړ کړي وو. داسي ځایونه وروسته بیا نور هم جوړ شول. د ګوتم په پېروي کې څلور میاشتي هم په داسي ځایونو کې د استوګني حکم ؤ، نوري اتهٔ میاشتي به په تبلیغ کې تېرول لازمي ؤ.

(۳) **جامه**: د دې په هکله داسي هدایات دي چې څومره چې کېدای شي د خلګو غورځولي، څري، زړې جامې دي اغوندي. لاکن د ګوتم په زمانه کې د راهبانو د پاره پنځې جامې متعین شوي وې. دا جامه پر درو کپړو مشتمله ده. لنګوټ(د چډۍ په شان)، تهبند (لنګ) او اوږد څادر چې د پښې سره داسي راچاپېره شي چې بیا هغه پر کینې وړې واچول شي او ښې ووږه لڅه ښکاره وي. دا درې سره کپړې په خاص طریقه پرېکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي او يا ګنډل کېږي چي وروسته يا دا په نور مصرف کي رانۀ شي او د زينت (ښائست) سبب ونۀ ګرځي.

(۴) پرهېزګاري او لوړه : د راهبانو د پاره جنسي تعلق قطعي منع دی. د دې د ګناه درجه د غلا او د قتل برابره ده. که په دې ګناهونو کي څوک د سنګهه غړی راغی نو هغه به د سنګهه نه ايستل کېږي. د لوړي په هکله هم ډېر سخت احکامات دي. راهب په يو وخت کي هيڅ کله هم د اتۀ څيزونو نه زيات نۀ شي ايښودلی. يعني درې سرا ؤ کپړو سره يعني، لنګوټ، تهبند، څادر، يو کمربند، يو د خير غوښتني پياله، يوه استرا، يوه ستنه او يو چاڼ. دا اخري الذکر په دې ايښوولی شي چي هر د څښلو څيز به په کي چڼي او بيا به يې څښي. داسي نۀ چي يو جاندار د دۀ په معده کي ولاړ شي او داسي نۀ چي يو راهب په ناخبری کي د يوه جاندار د هلاکت باعث جوړ شي.

(۵) فرمانبرداري (اطاعت) : اطاعت صرف د شريعت لازمي دی. د يوه بزرګ يا د ځان نه مشر به صرف تعليم او تکريم ورته کافي دی. هيڅ يو نوی اميدوار يو زوړ او لوی راهب خپل د حکم پابند نۀ شي جوړولای. ګني په هغۀ به په دې سلسله کي د حکم عدولي الزام ولګېږي. لکه څرنګه چي د افسر ماتحتي د ملازمانو له خوا کېږي په بدھ مذهب کي داسي هيڅ نشته.

د يو نوي راهب د ورځني ژوند بيان په " ونيا چريا ؤ " کي داسي راغلی دی.

" هغه به د لمر راختو نه مخ کي راپورته کېږي او لامبي به. بيا به په وهار (بدھ مندر، بدھ عبادت خانه) کي جارو لګوي. بيا به د بودهي وني (درختي) د بېخ خاوره (تهالا) صفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـوي او د ښښنـلو او بـه بـه ډکـوي، هغـه بـه چـڼـې او د اسـتعمال قابـل بـه یـې جـوړوي. بیـا بـه پـه یـو تـک تنهـا ځـای کـي کښـېني او پـر احکـام شـریعت بـه غـور کـوي. بیـا بـه د بـاغ نـه ګلونـه شـو کـوي او هغـه بـه پـر دې منـدر اچـوي چېـري چـي د بدهــ یادګـار ښـخ دي. کلـه چـي ګلونـه پـر پاشـي نـو بـه دا سـوچ کـوي چـي ګـوتم بدهـ څـومره جلیـل القـدر او عظـیم الامرتبـه انسـان ؤ او دی خپلـه څـومره بـې ایمانــه او ذلیــل دی. د هغــې نــه وروســته بــه دی د خیــر غوښــتني کچکـول اخلـي او د خپـل ګـرو سـره بـه خیـر غوښـتني تـه ځـي. د هغـه ځـي نـه چـي راشـي نـو بـه او بـه راوړي او د خپـل ګـرو پښـې بـه ورومینځـي او هغـهٔ تـه بـه ډوډۍ ورکـوي. د هغـهٔ د خوړلـو وروسـته بـه دی خپلـه ډوډۍ خـوري او دواړه کچکولونـه بـه مینځـي. بیـا بـه تـر یـو سـاعت پـوري یـو ځـای کښـېني، د بدهـ او د هغـه پـر تعلیمـاتو بـه غـور کـوي، بیـا بـه یـو مـذهبي کتـاب را واخلـي د خپـل ګـرو نـه بـه سبق واخلي یـا بـه د دې کتـاب نقـل کولـو تـه کښـېني او هـر وخـت بـه پـه دې کي لیکلي احکام، معنا او مطلب باندي غور کوي.

د دهیان قسمونه

د پلویـانو پـه وجـه بـه د ګـرو ډېـر وخـت بچـت شـي. دا ټـول وخـت به هغه په دهیان کي تېر کړي. د دې دهیان پنځه قسمونه دي.

(۱) پتـا بهاؤنـا (د مینـي دهیـان) : پـه دې دي غـور وکـړل شـي چـي د مصـیبت او سـتونزو څخـه ډک ژونـد نـه خلاصـون او خوشـحالي بـه څنګـه تـر لاسـه کېـدای شـي او کـه دا رنګـه خوشـحالي دنیـا تـه ورکـړل شـي نـو هغـه بـه څـومره ښـه وي، یعنـي د دهیـان کولـو والا دي خپـل زړهٔ د خلکـو د مینـي نـه دومـره ډک کـړي چـي وغـواړي نـو بـه ټـول جانـدار د مصـیبت او سـتونزو نـه خـلاص شـي او حسـرت او خوشـحالي بـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومـومي. مختصـر دا چـي هغـهٔ بـه د ټـول دنيـا دمينـي نـه خپـل زړهٔ ډک کړي او د ټولو به ښېګړه غواړي.

(۲) کرونـا بهاؤنـا (د همـدردی دهيـان): د دهيـان کولـو والا بـه دا سـوچ کـوي چـي دنيـا د غـم او وهـم نـه ډکـه ده، او د دې هڅـه بـه کـوي چـي د ټـول عـالم مجبـوره او مهجـوره خلګـو تکليـف محسـوس کـړي، او په دې توګه د هغوی د پاره په خپل زړهٔ کي همدردي پيدا کړي.

(۳) مـديتا بهاؤنـا (د خوشـحالی دهيـان): د نـورو خلګـو د خوشـحالی خيـال بـه سـاتي، او د هغـوی د خوشـحالی نـه بـه مسرت مومي.

(۴) اسوبهـ بهاؤنـا (د نجـات ،خلاصـون دهيـان): پـه دې بـه غـور کېـږي چـي وجـود څـومره خـراب څيـز دی، او هغـه څرنګـي د نـاروغی او مـرګ سـره مخـه کېـږي، او د دې د پابنـديو نـه خلاصـون څومري قدر ضروري دی.

(۵) اپکشـا بهاؤنـا (د دمـاغي اطمينـان دهيـان): پـه دې دهيـان کـي بـه درويـش يـا راهـب د ټـولي دنيـا ښـېګړي، بـدياني، رنـځ، خوشـحالی، روغتيـا، ناروغتيـا، دولـت، مسـکيني وغيـره بانـدي بـه غـور کـوي، او دا هڅـه بـه کـوي چـي د دې ټولـو خبـرو پـر دهٔ باندي څه اثر ونهٔ شي.

د راهبانو دسره د ګوتم اخري خطبه

پـه دې سلسـله کـي د ګـوتم اخـري خطبـه قابـل ذکـر ده کومـه چـي هغـهٔ د مـرګ نـه مـخ کـي پـه "کوټـا ګـاره هـال" کـي د راهبـانو د راجمـع کېـدو پـر وخـت کـړې وه. مـوږ د دې خطبـې تـه د سنګهــ د فرائضـو مغـز ويـلای شـو. پـه "بدهـ سـوتر" کـي چـي د کومـو الفـاظو نقل شوی دی هغه داسي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم وویل "اې درویشانو! دغه قانون (شریعت) کوم چې ما پر تاسو ظاهره کړی دی ښه یې په یاد کړئ. په دې عمل وکړئ، دا مکمل کړئ او د دې تبلیغ وکړئ چې زما مذهب په دنیا کې د همدردي، دیوتاګانو او د خلکو د پاره تر ډېرو ورځو پاته شي. دا قانون (شریعت) څهٔ دی؟ دا څلور مخلصه مراقبې دي، څلور غتې هڅې دي، تر بودهیت پورې څلور واټه (سړکونه) دي، پنځه اخلاقي طاقتونه دي او افضل و اشرف اتهٔ اړخیزه لارې دي."

په دې جامع فقرو کې چې څه ویل شوي دي هغه ډېر تفصیل طلب دي، او په دې مختصر کتاب کې د ومره ګنجائش نشته. په دې د دې معناوې په مختصره توګه بیانولو باندې اکتفا کوو.

(۱) اتهٔ اړخیزه لار: دا تعلیمات د بدهـ په سلسله کې بیان شوي دي.

(۲) څلور مخلصه مراقبې: (ستهي پتهانا) دا دي.

(الف) د وجود د کثافت (نجاست، پنډوالي) په هکله.

(ب) د هغه ګناهو په هکله چې د احساس په وجه پیدا کېږي.

(ج) د خیالاتو او تصوراتو غیر مستقل او غیر مستحکم کېدو په هکله.

(د) د ژوند د حالاتو او پابندیو په هکله.

(۳) څلور غتې هڅې: (سمبدهانا) دا دي.

(الف) د دې هڅه چې بد صفات نهٔ شي پیدا.

(ب) د پیدا شوو بدو صفاتو نه ډډه کولو هڅه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ج) غیر موجود ښېګړي بېرته په وجود کې د راوستلو هڅه.

(د) د دې ښېګړو زیاتوب او ترقي کومي چې موجودي دي.

(۴) د ولایت څلور لاري (ادهي پدا) یعني د ولایت څلور پایې (زینې، سېړۍ) دي.

(الف) د ولایت تر لاسه کولو مستحکمه اراده.

(ب) د دې تر لاسه کولو هڅه.

(ج) د دې د حصول د پاره د زړهٔ پاکي (طهارت).

(د) تلاش حق (د حق لټون).

(۵) پنځه اخلاقي طاقتونه: (پلاني) یا ذهني صلاحیتونه(اندرپالي) دا دي.

(۱) اعتقاد (ایمان، یقین، مذهب)

(۲) سرګرمي

(۳) یاد

(۴) غور

(۵) وجدان

د دې پنځه واړه اخلاقي طاقتونو نه د اعتقاد ماسوا څلور نور صفتونه شاملوو. یعني څېړنه (تحقیق) کتب مذهب، مسرت، اطمینان و سکون او وجدان په دې کې ګڼوو. دې ته اووه پوهي (بودهي رنګونه) ویل کېږي.

په دې اړه دوې طریقې د راهبانو د وجدان د پاره ښودلي شوي دي او دې ته "جهان" او "سمادهي" ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)**جهـان**: دا د پـالي ژبـي ټکـی دی، پـه سنسـکرت کـي د دې مترادف ټکـی دهیـان دی، پـه عربـي کـي دې تـه استغراق ویـل کېـږي او پـه پښـتو کـي یـې معنـا د "خدای پـه یـاد کـي ورکېـدل" دي. د دې جهـان څلور منزلونه دي.

۱، لـومړی منـزل د خوشـحالۍ او مسـرت هغـه حالـت دی کـوم چـي پـه دې تنهـائي کـي پیدا شوی دی، کـوم چـي بـه پـه غـور او فکـر کـي تېرېږي.

۲، دویـم منـزل هغـه کېفیـت او سـرور دی کـوم چـي د اطمینـان او عمیـق (ژور، کامـل) نـه پیـدا کېـږي، چېـري چـي د غـور او تامـل (برداشـت) واسطه نشـته. پـه داسي حالـت کـي پـه خیـال کـي اسـودګي او انکشاف وي.

۳، درېـیم منـزل هغـه اسـودګي ده کومـه چـي د نفـس د خواهشـاتو پـه وژلـو پیـدا کېـږي، پـه کـوم کـي چـي د مسـرت څپـې پـه ټـول وجـود کـي غورځنـګ وهـي، پـه کـوم کـي چـي قناعـت، یادونـه او خوشحالیاني دي.

۴، څلـورم منـزل هغـه دی پـه کـوم کـي چـي بـې اثـري لا تعلقـي تـر دې حـده وي چـي، نهٔ خـو د یـو امـر خوشـحالي وي او نـهٔ د کـومي خبـري غم. هلته د مسرت، رنځ د دواړو وجود نهٔ وي او نهٔ د دغو څه اثر.

پـه لـومړي جهـان کـي دروېـش پـه یـوه دقیـق مـذهبي نکتـې بانـدي غـور کـوي، فکـر کـوي او هـر اړخیـز نظـر پـرې اچـوي. پـه کـراره کـراره د دهٔ دمـاغي سـتونزي پـه تلـو شـي او انکشـافي کېفیـت پیـدا شـي. د دې کېفیـت د پیدا کېـدو سره دویـم منـزل پیـل شـي، پـه دې چـي موضـوع غـور او فکـر د دهٔ د ذهـن نـه غائـب شـي او د دې پـر ځـای یـوه لویـه خوشـحالي پـه ټـول وجـود کـي محسوسېـږي. یـوه بـې خـودي خـوره شـي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کېفیت نه دریېم منزل پیل شي. لړ سات وروسته دا احساس مسرت هم په تلو شي او صرف د هغه یادونه پاتي شي او پر سالک هغه کېفیت خور شي چي نهٔ خو یوه خوشحالي پاتي شي او نهٔ یو رنځ. بلکې پر دهٔ بې پروائي او استغنا (بې فکري) خوره شي، او دا تکمیل ریاضت دی. دې ته "ابها" ویل کېږي او دا د ارهت درجه ده.

(۲) **سماهي:** دا هم هغسي په یو رنګه د سمریزم (ورد) ریاضت دی. د کوم په ذریعه چي پر خپل ځان داسي کېفیت را ولي چي هر رنګه احساس په وختي توګه ورک شي او انسان د وجود او وجودیت نه ځان منزه (د عیبو نه پاک) محسوس وګڼي. د دې ریاضت په وجه هغه کېفیت پیدا کولای شي په کوم کي چي یو ژوندی انسان د مړي په څیر معلوم شي او د لږ سات د پاره په دهٔ او په مړي کي هیڅ فرق نهٔ محسوسېږي. د داسي مهارت د تر لاسه کولو په هکله په بدهـ مذهب کي پر وجود باندي تر ټولو لویه فتح بلل کېږي. او "تبت لاما"[115] په دې کي ید طولی (کمال مهارت) لري.

د دې ریاضتونو په هکله دومره ویل ضروري دي چي دا د ګوتم بدهـ نه مخ کي په هندوستان کي وو، او خپله هغهٔ د جپ تپ (پرستش، بندګي) په وخت کي دا ازمایلي وو او بیا یې پرېښي وو. نو یقیناً دا د ګوتم بدهـ نه وروستو د برهمنو په مقابله کي شامل کړل شوي دي، او دا د بدهـ مذهب اصل جز ګڼل غلطي به وي.

[115] لاما: د تبت د بدهـ مذهب پیشواؤ لقب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۵

تبدیلیاني او زیاتوب

په تېرو پاڼو کي د بدهـ د تعلیماتو په هکله بحث وشو چي د دې مذهب تر ټولو لرغونو کتابونو کي موندل کېږي. لکه څنګه چي لیکل شوي دي چي په خپله د ګوتم د زمانې هیڅ لیکلي اثار نشته، تر مو ږ چي رارسېدلي دي هغه د تري پټک ژباړه پسي ژباړه پسې ژباړه ده، کوم چي درې سوه کاله وروسته د اشوک په دور کي د نظم په شکل کي لیکل شوي ؤ. او د دې منبع (چینه) صرف حفظ ؤ. په دې کي شک نشته چي په آریا قوم او خصوصاً په دې هندوستاني ښاخ کي حفظ کول باقاعده د یو فن په حېث ګرځېدلی ؤ، او پوره پوره کتاب یادول دوی ته هیڅ خبره نهٔ وه. بیا هم د ژبي ، لهجې، تلفظ او د الفاظو د ردو بدل نه انکار نهٔ شي کېدای. او د ژباړي په وخت یوه ساده خبره تر کومه ځایه ورسېږي. د تحریف (بدلولو) او افسانې امکان هم شته، او د هنیان[116] او ماهنیان فرقو د تفسیرونو اختلافاتو ګنجائش هم شته.

موږ تر دې وخته د دې خبري هڅه کړې ده چي هغهٔ خبري بیان کړل شي پر کومو چي د ټولو اتفاق دی.

متفق علیه (د ټولو رائې او خوښه) امورو نتائج

(۱) د دې متفق علیه امورو د مطالعې نه چي کوم امور مخې ته راغلي هغه دا دي چي ګوتم بدهـ د خدای د وجود نه

[116] بدهـ مذهب سلګونو کلونو وروسته په اتلس فرقو کي تقسیم شو. لاکن په دې کي دوې غټې فرقې دي. یوه " هنیان (ورکوټې ګاډی) دویمه ماهنیان(لویه ګاډی)" . د لنکا او برما خلګ هنیان دي. د تبت، چین، جاپان او د شمالي بدهـ د ماهنیان منونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انکار نۀ دی کړی، لاکن هغۀ د دې په هکله څه واضح خبره هم نۀ ده کړې، د کوم په وجه چې د دۀ و منونکو ته هدایت شوی وای.

(۲) هغه د روح نه انکار خو کړی لاکن د تنائجو منونکی ؤ. دغه مسئله بغیر د روح د وجود د تسلیمولو یو ګام هم مخته نۀ شو تلی. په دې دۀ د دې د حل د پاره د کرم نظریه رامخته کړه او دا یې په یوه توګه غیر فاني وګرځوله او ورسره یې په وجود کې د راوستلو باعث وګڼله. لاکن هغۀ د دې سوال هیڅ ځواب نۀ وویلو چې انسان ورومبې ځل ولې په وجود کې راغی؟ هغه وخت خو هیڅ کرم نۀ ؤ، بیا نو هغه څۀ وجه وه چې بیا عناصر و صفات د رجحاناتو سره جمع کړل شول او یو ژوند یې وبخښی؟

(۳) هغۀ د دیوي او دیوتاګانو دنیا تسلیمه کړه، لاکن هغۀ دوی هم د کرم پابند، او د انسان غوندي فاني یې وګرځول. لاکن نۀ خو هغۀ د دیوي او دیوتاګانو پر ژوند څه رڼا واچوله او نۀ یې د انسانانو او د دوی تر منځ څه فرق ښودلو ضرورت محسوس کړو.

(۴) هغۀ د انسان تر ټولو لویه ترقي نروان (فنا) تر لاسه کول وښودل. یعني په اطمینان او سکون سره ژوند او د تل د پاره فنا. د دې څیز د انسان د ترقۍ، د ښۀ نه ښۀ جوړیدلو فطري خواهش واخستی. په هندوستان کې چې څومره مذاهب وو هغه د دې منونکي وو چې،

ژباړه

له دریاب نه ؤ راوتی دا ګوهر
بېرته ورک شو په دریاب کې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی د اسې نروان چې دوی د ابدي پر ځای خاک نشین کړي په هیڅ توګه د سکون جوګه نهٔ شي کېدای.

(۵) هغهٔ د رسم مخالفت وکړو. د ذات د فرق نه یې انکار وکړو، او په سنګهـ کې یې نائي او بهنګي دواړه داخل کړو. دا د آریائي روایاتو او مزاج خلاف ؤ. آریا همېشه د نسل د پاکۍ تر حده زیاته خیال ساتي. هغوی ځان تر نورو قومونو ښهٔ او لوړ ګڼي، او هغوی د دود، کلتور او نخښو ډېر زیات منونکي دي. په دې له سره په دې مذهب کې ډېري داسې نیمګړتیا وي وې چې په دې کې د تبدیلۍ او اضافې بغیر پاته نهٔ شو.

په پیل کې د جپ تپ (عبادت، بندګي، پرستش) نه ډېره کول او د وجود سختۍ خلاف ؤ، خو وروسته د دهٔ د بهکشوانو د ګوتم په ژوند کې چې کومه تنظیمي بڼه خپله کړه په دې کې جپ تپ، وجود آزاري ټول موجود دي. بهکشوان به راهبانه ژوند تېروي. د جنسي خوند نه به محروم وي. خیر به غواړي. زړې ځري جامې به اغوندي. پر نرمه بستره به نهٔ پرېوزي. خوشبو، عطر، غوړ به نهٔ استعمالوي. صرف تر غرمې به وچ خوراک کوي، او بیا به تر ډېره وږي اوسي. دا ټول د اسانۍ برعکس د وجود ازارۍ صورتونه دي. په دې توګه مختلف جهان جپ تپ دي. لاکن د ګوتم شخصیت، د دهٔ عامه همدردي، د راج کمار (شهزاده) اوسېدو باوجود د یوه بهکشو غوندي ژوند تېرول د دهٔ د وجاهت او علمي قابلیت یوه خاصه غوښتنه درلوده او د دهٔ په مخ او ژوند کې د دهٔ تعریف یا زیان را ایستل ډېر زړور کار ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختلافاتو پیل

بیا هم د دهٔ په ژوند کښې د اختلافاتو علامات موجود وو. د بهنګي په سنګهـ کي د داخلي پر وخت د لوړ ذات غړو ډېره بده وګڼله. "جګال" د دهٔ خلاف راهبان وپارول. دیودت خو مخامخ بغاوت کړی ؤ. کله چي ګوتم مړ شو نو په تجهیز او تکفین کي جګړه پیل شوه، تر دا انده چي د دهٔ مرګ سل کاله وروسته د "ویسالي" په مقام یو کونسل وشو نو په سنګهـ کي بېخي پر وړو وړو خبرو جګړې پیل شوې. د بېلګي په توګه چي د ښکر په لوښي کي مالګه ټولول جائز دي که نهٔ. د غرمې دا وخت خوړلی شي که نهٔ. کله چي لمر دوې ګوتي شاته ولاړ شي یعني د غرمې نه د ماسپښین خوا ته نو مستې (ماسته) خوړلی شي که نهٔ. د بهنګو استعمال جائز دی که ناجائز. چټائي یا ریلۍ که بې کناره (غاړه) وي نو د هغه د پاره مقرره اوږدوالی جائز دی که نهٔ. د سرهٔ زرو او سپینو زرو ایښودل جائز دی که نهٔ[117] وغیره.

غرض نوي نوي قوانین جوړ شول، د ګوتم الفاظو نوي جامې واغوستې. بدهـ مذهب هره ورځ یوه نوې چُغه بدلوله، او په لږو ورځو کي دومره اضافې وشوې چي د هر هېواد بدهـ مذهب د بل هېواد د بدهـ مذهب نه بېل شو.

د ګوتم نه مخ کي بدهیان

تر ټولو له مخه چي کومه خبره د ګوتم په هکله وویل شوه هغه دا وه چي ګوتم پخپله ویلي ؤ چي " زهٔ په خپلو پښو رو بدهیانو کي یو یم ". چي معنا یې دا شوه چي د دهٔ نه مخ کي ډېر بدهیان راغلي وو، او د دهٔ نه وروستو به هم راځي. نو په دې

[117] لاله لاجپت رائۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګـه دا وویـل شـو چـي یـو بدهـ پـه دنیـا کـي راشـي، د حقیقـت او رښـتونولۍ لاره وښـايي. لاکـن کلـه چـي دنیـا د دهٔ تعلیمـات هېـر کـړي نـو بیـا بـل بدهـ راشـي، بیـا هغـه راهنمـائي کـوي. پـه دې توګـه بـدهیان راځـي. د ګـوتم پـه هکلـه ویـل کېـږي چـي هغـهٔ ثلرویښـتم(۲۴) بدهـ دی. دهٔ نـه مـخ کـي درویښـت (۲۳) بـدهیان راغلـي دي. د ګـوتم نـه مـخ کـي چـي کـوم بدهـ راغلـی ؤ د هغـه نـوم " کسـیپ " ؤ او د هغـه تعلیمـات چـي پـه " سـوت پټـک "کـي دي د ګـوتم د تعلیمـاتو سـره ډېـر ورتـه والـی لـري. نـو پـه دې توګـه د کسـیپ او د دهٔ پـېش رو بـدهیان منـونکي پـه هندوسـتان کـي سراوسـتي تـه نـزدې تـر ثلـورمي صدۍ عیسـوي پـوري موجـود وو، او فاهیـان د دې خلګـو ذکـر کـړی دی. دا خلګـو ګـوتم بدهـ نـهٔ منلـو بلکـې مرتـد یـې ګڼلـو او د دې منـونکي وو چـي یـو بدهـ بـه راځي چي نوم به يې " ستر بدهـ یا د رحمت بدهـ[118] " وي.

د ګـوتم پـه هکلـه دا خبـره هـم مشـهوره وه چـي هغـهٔ اعلـم (لـوی عـالم، پـه ډېـرو ځـه خبـر) او معصـوم ؤ. د دهٔ د ژوکـړي پـه هکلـه داسـي کرامتونـه او د معجـزو یقـین خلګـو تـه وښـودل شـو کـوم چـي د برهمنـو د خپلـو دیوتاګـانو پـه هکلـه وو او کـوم چـي د هـر

[118] عیسـائیانو راتلـونکي " متریـه بدهـ " تـه د مسیحؑ نـوم ورکـړی دی او هغـوی بدهـ مـذهب خلګـو تـه وایـي چـي حضـرت عیسـیؑ متریـه بدهـ دی. مسلمانان د دې مـذهبي پیشـګوئي پـه هکلـه پـه ښـه انداز ویـلای شـي. ولـي چـي د قـرآن لـه رویـه د رسـول کـریمؐ تعریـف هـم رحمـت اللعـالمین دی، د متریـه بدهـ سره هـم معنـا دی. هسـي هـم د مسـلمانانو دا عقیـده ده چـي د نبـي کـریمؐ د راتللـو نـه مخ کي ټولو غټو مذهبي کتابونو کي د دهٔ ؐ د راتلو اطلاع موجوده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهب د بانیانو په هکله د هغوی په مذهبي کتابونو کي بیان شوي دي.

ګوتم د اولوهیت پر درجه

دا خبره هم کېدله چي ګوتم خپله د انسان زوی نهٔ ؤ. هغهٔ خپله د یو سپین فیل (هاتهي) په شکل د مور په نس (رحم) کي داخل شو. کله چي هغه وزوکېدی نو ځمکي او اسمان هغهٔ ته سجده وکړه، ونه خپله کږه شوه او د دهٔ پر موریې سوری جوړ کړو او دیوتاګانو د دایانو کار ترسره کړو. ولي چي د دهٔ د مور د نس نه د داسي جلیل القدر هستي د زوکړي نه وروسته د بل اولاد زوکړه مناسبه نهٔ وه. په دې هغهٔ د ګوتم د زوکړي پر اوومه اسمان ته پورته کړل شوه. کله چي هغهٔ د مور و نس (رحم مادر) ته راغی نو دودېرش (۳۲) علامتونه ظاهر شول. لس زره نړۍ (دنیاوي) د رڼاؤ نه ډکي شوې، ړندو سترګي وموندلې، ګونګیانو ژبې، او کڼو ته غوږونه، کاږه سیدها شول، ګوډ پر ګرځېدو شول او بندیان ازاد شول. ټول فطرت په مسکا شو، د ځمکي او اسمان ټول مخلوق خوشحاله شو. د دوزخ اور سوړ شو، د معصومینو په عذاب کي کمی راغی. هغهٔ لس میاشتي د مور په نس کي داسي چارزانو ناست ؤ چي د هغه نوري مجسمه صفا ښکاره کېدله او هغهٔ په دې حالت کي دیوتاګانو ته تعلیم ورکولو او د حق خبره یې ورته کوله.

معجزات

د زوکړي نه وروسته هغهٔ اووه ګامه روان شو او په لوړ غږ یې دا وویل چي " زهٔ د ټول عالم مختار او مالک یم او دا زما اخرنی ژوند دی". کله چي د زوکړي وروسته د مذهبي رسوماتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق وړومبي ځل مندرته د ديوتاګانو مخې ته يې يوړو نو تول بتان د دهٔ په تعظيم کې ولاړ شول او د دهٔ په پښو کې په سجدو پرېوتل. کله چې د دهٔ د تعليم د پاره د لېري لېري نه استادان را وغوښتل شول نو هغوی په وړومبي ورځ دا معلومه کړه چې هغهٔ په هر فن او علم کې د خپل استادانو نه ماهر او کامل دی. په ژوند کې يې هم داسې ډېري معجزې بيانېږي، د بېلګې په توګه هغهٔ څو واره د يو ځای نه تر بل ځای پوري په الوتو تللی ؤ. تخيل يې تر دا ځای پرواز وکړ چې د تبليغ په شپږم کال کې هغهٔ په الوتو تر اسمانه ورسېدی چېري چې هغهٔ په تشنه ديولک[119] کښې خپلې مړې مور ته د شريعت تعليم ورکړو.[120]

د ګوتم د مړ کېدو نه وروسته کله چې د دهٔ يو مريد "کاسيپ" دا خواهش وکړو چې کشکې دهٔ د ګوتم د پښو يو وار زيارت کړی وای په کوم چې د چکروتي راجاګانو علامات او نخښې موجودي وې نو د ګوتم پښې پخپله د کفن نه راووتې او چې کله هغهٔ خپلې سترګې پرولګولې نو بېرته داسې په کفن کې دننه شوې چې نهٔ خو يوه غوټه خلاصه شوه او نهٔ يو ځای کفن څيري شو.

د دې سره سره په هر ځای کې د بدهـ عقيدت مندانو د خپل هېواد برتري ښکاره کولو په خاطر د ګوتم په ژوند کې يې د داسې واقعاتو اضافه کړې ده چې نهٔ خو يې عقل مني او نهٔ څه

---

[119] تشنه ديولک: د بودهي مذهب مطابق په اسمان کي هغه ځای چېري چې د مړو ارواح اوسېږي

[120] بهګوان ګوتم بدهـ (هندي) مصنفه جناب بودها نندجي او پنډت چندر کاپرشاد جي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـاریخي ثبـوت لـري. د بېلګـي پـه توګـه د لنکـا خلګـو پخپلـو مـذهبي کتـابونو کـي دا ليکلـي دي چـي ګـوتم د رې ځلـي لنکـا تـه راغلـی دی او د هغـهٔ غـابن پـه لنکـا کـي ښـخ دی. دوی دا خبـره کـوي چـي د ګـوتم د سـوځولو وروسـته " ارهـات کـتم " د دهٔ غـابن د چتـا (د سـوځولو ځـای) نـه راواخسـتو او دا مقـدس يادګارونـه يـې لنکـا تـه راوړو. د برمـا او د سيام خلـګ هـم د خپلـو هېـوادو پـه هکلـه د داسـي واقعـاتو او يادګـارو مـدعي دي او ښـه مالګـه مصـالحه پـرې لګـوي او فرضي قصې د واقعاتو په حېث بيانوي.

د "ماهنيـان" فرقـې خلـګ کـوم چـي پـه تبت، نېپـال، چـين، جاپـان او پـه منګوليـا کـي اوسـېږي دې مـذهب تـه يـې داسـي جامـه ورپـه غـاړه کـړې ده کـوم چـي د "هنيـان" فرقـې خلـګ يعنـي د لنکـا او برما بدهيانو د اعتقاداتو نه بالکل بېل څيز جوړ کړی دی.

قطبي (شمالي) بدهيان اوګوتم

د دې شـمالي بـدهيانو پـه نـزد د دهيـان (اسـتغراق، د خـدای پـه يـاد کـي ورکېـدل) پنځـه منزلونـه دي، او د دې دنيـا پورتـه د ديوتاګـانو دنيـا ده. او د هغـې پورتـه د برهمـا شـپاړس دنيـاوي يـا بـرهم لـوک دی. د هـر دهيـان سـره درې بـرهم خلـګ تړلـي دي. کـوم سـړی چـي د استغراق منزلونـه پـه دې دنيـا کـي تـر سـره کـړي هغـه نهـم بـرهم لـوک (عـالم ارواح) تـه ورسـېږي. څـوک چـي څلـور دهيانـه پـوره کـړي هغـه لسـم يـا يوولسـم بـرهم لـوک تـه ورسـېږي. نـور لوکونـه هلتـه پـه دهيـان سـره تـر لاسـه کېـږي. د هـرو درو لوکـو سـردار يـو دهيـاني بدهـ دی او ټـول بـرهم لـوک هـم پـه دغـه پنځـو دهيـاني بـدهوانو بانـدې تقسـيم دي. د هـر دنيـاوي بدهـ يـو همـزاد دهيـاني بدهـ وي. هغـه دنيـاوي بدهـ فـاني دی، لاکـن سـماوي (ابـدي) بدهـ يعنـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیاني بدهـ پاتـه وي. پنځـه دنیـاوي بـدهیان هغـه دي پـه کـوم کـي چـي درېږ د ګـوتم نـهٔ مـخ کـي راغلـي دي، څلـورم ګـوتم خپلـه دی او پـنځم " متریـه بدهـ " راتلـونکی دی. ولـي چـي د دهیـاني بـدهیانو تعـداد غیـر محـدود دی. پـه دې دا سـوال پیـدا کېـږي چـي پـه پنځـه بـدهیانو کـي بـرهم لـوک ولـي تقسـیم دی؟ د دې ځـواب دا ورکـول کېـږي چـي دا دنیـا پـه وار وار ورانېـږي او جـوړېږي او تـر دې میعـاده ترڅـو چـي دا دنیـا ده. دې تـه کلـپ (د خـدای یـوه ورځ، چـي زر کالـه ده) ویـل کېـږي. پـه کلـپ کـي صـرف پنځـه دهیـاني بـدهیان او د هغـوی اوتـار (پیغمبـران) دنیـاوي بـدهیان وي. د دې موجـود کلـپ پنځـه بـدهیان دي. د تبـت او نېپـال د بـدهیانو د دې نظریـې نـه هـیڅ تسـکین ونـهٔ شـو. هغـوی پـه لسـمي صدۍ عیسـوي کـي پـه دې سلسـله کـي یـو واجب الوجـود بـل زیـات کـړو چـي ورتـه " ادي بدهـ " ویـل کېـږي. د دوی عقیـده دا ده چـي ادي بدهـ کـوم چـي همېشـه ؤ او همېشـه بـه یـي د پنځـه دهیـانو پـه ذریعـه پنځـه دهیـاني بـدهیان د ځـان نـه پیـدا کـړل (یعنـي د خپـل وجـود نـه). دې دهیـاني بـدهیانو د خپـل عقـل او قـوت فکـر پـه ذریعـه لـه خپـل ځـان نـه پنځـه بدهسـتو پیـدا کـړل. دې بدهسـتو بیـا خپـل د عقـل و دانـش نـه کـار واخسـتو او پـه یـو غیـر مـادي جـوهر کـي یـې یـوه مـادي دنیـا پیـدا کـړه. زمـوږ دا موجـوده دنیـا د څلـورم بدهسـتو تخلیـق کـرده ده. د کـوم نـوم چـي " اولـوکي تسـور " دی. او دغـه د تبـت دلائـي لامـا پـه صـورت کـي ظاهرېږي.

سـرحدي بدهـ: د سـرحدي بـدهیانو پـردې هـم تنـده ماتـه نـهٔ شـوه.هغوی د مـړي کـول (قتـل کـول) عادیـان ول او د "شـیوجي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

پجاريانو[121]. نو بيا چي کله "اسنګ راهب" هلته په شپږمه صدی عيسوي کي بدهـ مذهب خور کړو نو دۀ دې مذهب ته يو بل رنګ ورکړو. اسنګ د بدهو برهم لوک يو څه خاص لوک سرحدي ديوتاګانو ته ورکړل او سرحديانو ته يې وويل چي دا ديوتاګان هم د بدهـ پجاريان او د "لوکي تسور" منونکي دي. دې سړي کوډي (جادو) منتر زده کول هم د بدهـ مذهب په رياضت کي شامل کړو. د دې نتيجه دا وخته چي په بدهـ مندرونو کي د مختلفو ديوتاګانو و بتانو مخي ته عبادت کول يو رواج جوړ شو او صرف د غسي هغسي رسمونه د مذهب جز نۀ بلکي باقاعده منتر ويل او څه کوډي ووډي کول د بدهـ مذهب خاص عناصر جوړ شوې.

[121] په موهنجوداړو کي چي کوم اثار موندل شوي دي، دې نه ثابتېږي چي د شيو د آرياؤ نه مخ کي دراوړ منونکي وو او آريا چي راغلل نو يې خپل کړ.
وګورئ د ډاکټر ايشوري پرشاد (تاريخ هند) مخ ۱۴ او ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۶

د سنګهـ کونسلونه او اختلافات

په دې امورو ځان پوهول چې د دې مذهب خوربدنه څنګه وشوه، او په خپلو کې یې څهٔ څهٔ اختلافات وو او دې بېل بېل صورتونه ولې خپل کړل؟ د سنګهـ د تاریخ او د دې د کونسلونو د فېصلو په هکله هم علم ضروري دی. په دې باب کې په اختصار سره هم په دغه امورو بیان شوی دی.

لومړی کونسل

د ګوتم بدهـ د مړینې نه وروسته لومړی کونسل (غونډه) ۴۸۸ ق،م په راج ګهړي کې د راجا اجات سترو په مشرۍ کې وشو. د دې صدارت یو عالي مرتبه مواري " مها کشپ" کړی ؤ. دا کونسل د پشکال په باراني موسم کې پیل شو او برابر اووه میاشتې جاري ؤ. په دې کې پنځه سوه راهبان شریک وو. بقول د کني بدهیان چې په هم دې کونسل کې د بدهـ تعلیمات سوتر " مختصر و جامع نظم " په شکل کې واړول شول او د "ترداد" په نامه په زمزمه سره یاد (حفظ) کړل شول. د دوی دعوه ده چې هم دغه ترداد وروستو د تري پټک په نامه سره ونومول شو. یعني تري پټک په معنا لفظ به لفظ ترداد دی. لوبدیځ[122] مورخین دا دعوه صحیح نهٔ بولي. هغوی وایي په تري پټک کې داسې داخلي ثبوتونه شته چې دا خبره د منلو ده چې د دې ډېري برخې یقیناً د ګوتم بدهـ د مرګ نه وروستو تیار کړل شوي دي. په دې، دې ته خاص ترداد نهٔ شو ویلای. د دې د پاره دا امر قابل لحاظ دی چې په "دیپ ونس" کې چې کومې خبرې د

[122] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـرداد بیـان شـوي دي هغـه د دې برخـو نـه ډېـرې بېلـې دي کـوم چـې پـه تـري پټـک کـې يـې ورکـړي دي او د دواړو موضـوعات هـم يـو بـل تـه ورتـه نـهٔ دي. پـه دې معـدوم (نـابود کـړل شـوي) يـا مفروضـه تـرداد تري پټک ګڼل د عقل خلاف خبره ده.

بهرحـال دومـره خـو ټـول منـي چـې پـه لـومړي کونسـل کـې ډېـرې پرېکـړې شـوې وې، او مـنظم سـوترونو کـې چـې يـې څـه پـه يـاد کړل د هغه څه نا څه برخه په تري پټک کې ضرور شته.

دويم کونسل

د دې نـه وروسـتو تـر يـوه صـدۍ پـورې د هـيڅ يـو کونسـل معلومـات نشـته. البتـه تقريبـاً د يـوې صـدۍ وروسـتو د ويسـال پـر مقـام يـو سـتره جلسـه وشـوه. د دې کونسـل وجـه دا وه چـې څـه راهبـانو د سنګهـ د قاعـدې خـلاف ورزي پيـل کـړې وه. لهـذا يـوې ډلـې بـه پـر بلـې ډلـې دا تـور لګـوی چـې هغـه د شـريعت خـلاف ډېـر امـور ترسـره کـوي. نـو پـه دې دا سـوال پورتـه شـو چـې د دې ټولـو امـورو متعلـق يـو قطعـي پرېکـړه وشـي چـې آيـا د دې د کولـو اجـازه شته او که نهٔ.

د اختلافـاتو بنيـادي امـور هغـه وو چـې مـوږ د دې نـه مـخ کـې بيـان کـړل. يعنـي د غرمـې خـوراک د زوال تـر وختـه خـوړلی شـي کـه نـهٔ، پـه دې وخـت کـې مسـتې (ماسـتهٔ) يـا چکـه خـوړلی شـي کـه نـهٔ، سـرهٔ زر، سـپين زر راهـب اخسـتی شـي کـه نـهٔ وغيـره. د ډېـر بحـث نـه وروسـتو دا پرېکـړه وشـوه چـې دا ټـول امـور مثـل سـابق ممنـوع بـه ګڼـل کېـږي. لاکـن جـدت پسـندانو تـه دا خبـره بنـه نـهٔ ولګېـده، او د هغـه وخـت نـه دوې ډلـې (فرقـې) جـوړې شـوې. د دواړو بـه ځـان ځـان تـه کونسـلونه کېـدل، او هـر جماعـت بـه ځـان بنـهٔ او دويـم بـد ګڼلـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅه کوله. د منځني اختلاف په وجه قصه دا ځای ته را ورسیده چي بودهي راهبان په اتلسو ډلو کي سره وویشل شول. او هریو[123] د صداقت او حق پرستۍ دعویدار ؤ.

دریيم کونسل

دریيم کونسل د اشوک د باچا جوړیدو وروسته په اتلسم کال کي په پاټلي پتر (پټنه) ۲۵۲ ق،م کي وشو. په دې کونسل کي زر کسه بزرګ ترین راهبانو شرکت درلود او د دې صدارت تیسا[124] ولد موګلي وکړی. په دې کونسل کي د بدهـ ښودلي لومړي ځل سوتري او لیکلي بڼه "تري پټک" په نامه سره اختیار کړ. دا احکام، هدایات، قوانین او قاعدې د نظم په شکل کي ولیکل شول، او په وار وار په تکرار یې ور حفظ کړل. دا کونسل تر نهه میاشتو پوري جاري ؤ او هم د دې په نامه اشوک هغه پیغامونه ولیږل چي پر غرو باندي کنده[125] (ډبرلیکونه) دي. د مګدهـ باچا "پیاداسي" (رحم دل) د سنګهـ په هرکلي کي د هغه د خیر دعا کوي.

محترمو بزرګانو! تاسو خبر یاست چي زهٔ د سنګهـ او د بدهـ شریعت څومره عزت کوم او دا څومره محترم ګڼم. محترمو بزرګانو! بزرګ بدهـ چي څه فرمایلي وو هغه ډیر مناسب وو. که موږ د دهٔ شریعت خپل ماخذ جوړ کړو نو به رښتونی قانون (شریعت) تر ډیرو ورځو پوري قائم شي. محترمو بزرګانو! زهٔ

---

[123] مهاونس

[124] tissa

[125] ګیا ته نزدې یوه غونډۍ ده، پروفیسر مکرجي دې ځي ته "بهیرو" او رائس ډیوډس "ببر" وایي. لاکن ډاکټر ایشوري پرشاد دې ته "بارابار" ویلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسب زیل کتابونه د شریعت کوم چې د مقدس بدهـ د خُلې نه الفاظ راوتي دي دغسي ګڼم.

ونې سموکس (د ونې جوهر) الیه وسالي (دنیا د حق پرستان) اناګیت بهیاني (د مستقل وېره) منې ګاتها (د تهلا سندري) مهنه سوت (د عقلا سیرت) اپتسه (د ټول پتر سوالونه) مها راهل سوت (د راهل کو نصائح)

محترمو بزرګانو! زهٔ هیله لرم چې مکرمه راهبه او مکرم راهب بهٔ دا د شریعت کتابونه لولي او پر دې به غور کوي او هم دغسي د دواړو وجود معمولي بدهیان به هم دغسي کوي. په دې غرض ما دا کنده (لیک) وکړو، او د خپل خواهش اظهار مي وکړو.[126]

د اشوک لېږلي مبلغین

دې کونسل د اشوک په وېنا دغه زیل سیمو ته مبلغین لېږلو پرېکړه وکړه. د دې لړ لیک "دیپ ونس" او "مهاونس" سره د مبلغینو نومونو لیکو.

[126] د اشوک د دې کتبې نه دا خبره ثرګندېږي چې هغه وخت دا کتابونه موجود وو او هم دغه قابل اعتبار ګڼل کېږي. لاکن په تري پټک کي چې کوم کتابونه شامل دي په هغو کي د دې نوم نشته. ممکنه ده چې دغه کونسل د دې کتابونو نومونه بدل کړي وي. بیا هم د دکني بدهیانو دعوه صحیح نهٔ ګڼل کېږي، چې په تري پټک کي هغه ټولي خبري دي چې د اشوک نه مخ کي راروانې وې. په دې چې د تري پټک په لړ لیک کي د اشوک د دوره ډېر کتابونه شامل دي.

د ډیوډس دا خیال دی چې په تري پټک کي " پالي موکهـ "هغه دی کوم ته چي اشوک "سموکس" ویلي ؤ او "تره ګاتها" هغه دی کوم ته چي "سني ګاتها" ویلي ؤ. په دغه توګه د "اناګنابیاني" د موضوع لږ معلومات په "بتوتو" کي شته. د نورو کتابونو هیڅ معلومات نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

	سیمه	مبلغ
۱	کشمیر او ګاندهار (کندهار)	"مجهتک" ولیږل شو
۲	هس (د سلطنت نظام د کني برخه)	"مها دیو" ولیږل شو
۳	ونواس (د راجپوتانه صحرا)	"اکهیت" ولیږل شو
۴	اپرننک (سرحد)	"باختري" دهم رکهت ولیږل شو
۵	مهراستهه (د بمبئ ولایت شمال ختیځ برخه)	"مهادهم رکهت" ولیږل شو
۶	یون لوک (باختر)	"مهارکهیت" ولیږل شو
۷	همنونت (منځنی همالیه)	"مجهم" ولیږل شو
۸	سون بهومي (ملایا)	"سین او اتر" ولیږل شول
۹	لنکا	"مهندر" وغیره ولیږل شول

په هم دغه کال اشوک یوه محکمه "دهرم مهاماتر" په نامه جوړه کړه د چا چي فرض ؤ چي د مذهب حقانیت قائم وساتي او د وحشي ، ځنګلي قومونو د پالني او حقوقو خیال وساتي.

څلورم کونسل

څلورم کونسل د کنشک[127] غالباً ۱۲۵ څخه تر ۱۴۸ په دور کي وشو. په دې کونسل کي تقریباً پنځه سوه راهبان شریک وو. د دې درې ثبوته مخي ته راځي چي هغه وخت بدهـ مذهب په دوو فرقو (ډلو) "استهرویدوار" او "مهاسامګهیک" کي سره تقسیم وو او دا کونسل د دوی د اختلافاتو د ختمولو د پاره راغوښتل شوی یا جوړ شوی ؤ. د دې کونسل صدارت "وسو بندهو" کړی ؤ. په دې کي مذهبي عقائد له سره مرتب کړل شو. درې تفسیرونه تیار کړل شول په

[127] د کنشک د تاج پوشۍ د نېټي په هکله په مؤرخینو کي ډېر اختلاف دی. هیڅ یوه سنه نۀ شي بیانېدلای. دا سنه د "سرنیواس اچاریه" او "رام سوامي آنګر" د تاریخ نه ورکړل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم کي چي "مهادبهاشا" ترټولو زیات مشهور دی. دا کتاب د بدهیانو د شریعت په هکله ډېره مستنده ذخیره ګڼل کېږي. په دې تفسیرونو کي بقول "هوان سانګ" تریو لکهـ پوري اشعار وو. ویل کېږي چي دا تفسیرونه کنشک د مسو (تانبې) پر ټوټو ولیکل او بیا یې تر یوه لویه درونه استوپه لاندي ښخ کړل، کوم چي د سري نګر (کشمیر) سره نژدې ؤ. د دې استوپ تر اوسه درک نهٔ دی لګېدلی.

هنیان او ماهنیان

د دې کونسل نه څو ورځي وروستو په بدهـ مذهب کي دوې غټي فرقې جوړي شوې، کوم ته چي "هنیان او ماهنیان" ویل کېږي. هنیان هغه دي چي د لرغوني بدهـ مذهب منونکي دي، په لنکا او برما کي استوګن دي. دوی د روح نه انکار کوي او د خدای په هکله دا وایي چي بدهـ د دې په هکله هیڅ نهٔ دي ویلي، او موږ ته د دې د وجود او عدم وجود سره هیڅ کار نشته.

ماهنیان بدهـ په ستو یقین لري. بدهـ یو ما فوق الانسان سړی ګڼي. د دیوي او دیوتاګانو منونکي دي. په کوډو (جادو) او منترونو یقین لري. په رسمونو عمل کوي او پر خدای یوائې نهٔ بلکې پر ډېرو خدایانو عقیده لري[128].

د ماهنیان ډلي باني (بنسټ ایښونکی) "ناګارجن" ؤ. دهٔ په بدهـ مذهب کي بهګتي (تعویز ګري، کوډي) او عامه مینه یې داخله کړه، او ورسره یې د خدای او دیوتاګانو نظریه هم شامله کړه چي دا بدهـ مذهب نور هم زړهٔ ښکونکی شو.

د "ونسټ سمتهـ" دا رائې ده چي ماهنیان ډله هندیان، بدهـ، ایراني، رومن او د یوناني مذاهبو یو کیچړی دی، کوم چي

[128] وګورئ د چارلس ایسټ کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم یې د یوه ژوندي مثال په توګه پېښ کړو او په وچو او بې جان اخلاقي اصولونو کې یې ساه واچوله."

د زوال اسباب

دې تفریق او اختلاف چې په کومه طریقه په شمال کې دا مذهب مقبول کړو، هم دغسې د دې اثرات په هندوستان کې ډېر کم شول. د دې اندازه چیني سېلانیان "فاهیان ۴۰۰ عیسوي کې ۵۱۸ عیسوي او "هوان سانګ ۶۳۹ څخه تر ۶۴۸ عیسوي" په بیانونو کې څرګندېږي، چې بدهـ مذهب هم په دې سیمو کې پاته شوی ؤ د کومو سیمو راجاګانو چې د دې حمایت کوی. هم دغه وجه وه چې د اشوک او کنشکا نه وروستو صرف په پنجاب (د هند پنجاب) کشمیر او بهار کې څو ورځې یې ځان ټینګ کړو. په دکني هندوستان باندې د دې هیڅ اثرات نهٔ ولوېدل. د دې وجه د برهمنو او راجپوتو راجاګانو سخت مخالفت وو. د بعضو مؤرخینو خو دا خیال دی چې د برهمنو د خطا ایستلو په وجه ډېر خلک عملاً د دې مذهب مخالف شول. او د "کمال بټ"[129] او "شنکر اچاریه"[130] د وېناؤ په وجه خو بدهیان په ډېر تعداد ووژل شو.

[129] "کمارل بهټ" په اوومه صدۍ عیسوي کې ؤ. هغه د ویدونو عظمت ثابت کړو او د هغهٔ ښودلي رسوماتو په سلسله کې د بدهـ مذهب یې ډېر مخالفت وکړ.

[130] شنکر اچاریه د "کراله" په مقام په ۷۸۸ عیسوي کې وزوکېدی. دی د وید ډېر لوی عالم ؤ، دهٔ انپشد، بهګوت ګیتا او د دوانت سوتر تفسیرونه ولیکل. دی د جګت ګرو (استاد) په نامه مشهور شو. دهٔ په میسور" دوارکا پوري" او بدري کدار کې متهونه (مذهبي مدرسې) جوړ کړل او په ټول هندوستان کې یې دورې وکړې. د بدهـ مذهب د عالمانو سره یې مناظرې وکړې، هغو ته یې ماته ورکړه او په زرګونو بدهیان یې هندوان کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهـذا پـه "سارناتهـ" کـي دا نخښـي او س هـم لیـدل کېـږي چـي هلتـه د هغـه ځـای اسـتوپه او بـدهي مندرونـه يـې پـه وار و ار نړولـي او بربـاد کـړي دي. پـه دې توګـه ماسـوائې پـه لسـمي او يوولسـمي صـدۍ پـوري پـه نیپـال او بهـار کـي د کـوم باچـا "پـال" د دې مـذهب منـونکی ؤ، پـه پاتـه هندوسـتان کـي دا مـذهب پاتـه نـهٔ ؤ. کلـه چـي د پـال سـلطنت خاتمـه اسـلامي فتوحـاتو وکـړه نـو دا مـذهب هـم خپـل د زوکـړي د ټاټوبـه ورک شو.

خپلـه د دې مـذهب پـه راهبـانو او درویشـانو کـي دومـره عیاشـي او حـرص، او د وجـود دومـره اسـاني راغلـه چـي اولـس لـه دې مذهبـه بېـزاره او نفـرت يـې ورسـره پيـدا شـو. د بدهـ هغـه تعليمـات چـي د اخلاقـو پـه لوړتيـا کـي يـې ثـاني نـهٔ درلـود، د تـوهم پرسـتۍ، پابنـدۍ، د رسـمونو او راهبـانو د عیاشـۍ پـه وجـه بربـاد شـو او بدهـ مـذهب چـي د اخلاقـو د صـحيح کېـدو د پـاره جـوړ شـوی ؤ د بـد اخلاقيـو مجموعـه ځینـي جـوړه شـوه. پـه دې هکلـه دومـره نـورویـل غـواړم چـي د اشـوک او کنشـکا باچاهـانو د مشـرتابه چـي څـومره تعريـف وکـړل شـي، لاکـن دا د منلـو خبـره ده، هـم د دې باچاهـانو پـه وجـه خيـر غوښـتونکي بـدهيانو تـه يـې د "دلائـي لامـا" د محلونـو لاروروښـودله، او پـه دوی کـي يـې داسـي اخلاقـي بـدۍ پيـدا کـړې چـي دوی د برهمنـو او مسـلمانانو پـه کمـزورو حملـو بانـدي سـره وپاشل شول او د خپل ټاټوبي نه ورک شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۷

بده مذهب په بېلا بېلو هېوادونو کښې

بدهـ مذهب ګوا د خپل هېوادنه وشړل شو او په هندوستان کې ماسوا د "سارناتهـ" او "ګیا" د دې مذهب منونکي نهٔ وو، لاکن په ټوله دنیا کې د دهٔ د منونکو تعداد بې شمېره دی. نیپال، تبت، چین، کوریا، منګولیا، جاپان، برما، سیام، ملایا، جاوا، سماټرا او سري لنکا کې د دې مذهب د تابعینو کثرت دی. په داسې حال کې دا معلومول به د دلچسپی نه خالي نهٔ وي چې دا مذهب دې هېوادونو ته څنګه او په څهٔ حال کې ورسېدی؟ او د دې موجوده بڼه او اثرات څهٔ دي؟

مورږ د دې هېوادو اجمالي حال به کېدای شي په تېر یو نه یو باب کې په تغیر سره بیان کړی وي، اوس د دې اجمال تفصیل حاضر دی.

لنکا:

د "تیسا باچا" (۲۵۰ څخه تر ۲۳۰ق،م پوري)[131] په زمانه کې د هندوستان شهنشاه اشوک خپل زوی "مهندر" یې د بدهـ مذهب د تبلیغ پاره ولېږی. مهندر تردا وخته ۱۲ کاله د درویشۍ ژوند تېر کړی وُ. د کونسل په دویم کال مهندر لنکا ته روان شو او د ځان سره یې د راهبانو یوه ډله هم ملګرې کړه. دې خلګو ته تري پټک او د هغه تفسیرونه په یاد ایزده وو کوم چې په کونسل کې منظور شوي وو. دا تفسیرونه دوی د پالي نه سنګالي ژبې ته واړول.

تیسا د مهندر ډېر زیات خاطر او خدمت وکړو. خپله یې بدهـ مذهب اختیار کړو او د هښه د اشاعت امر یې وکړو. دهٔ د

[131] سونډرس ــ استهوري آف بدها زم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهندر په وېنا په اندودهـ پور کي يو "تهوپارام دا ګپ" (ستهوپه) هم جوړ کړو چي تر اوسه شته او د کوم په هکله چي دا مشهوره ده چي د دې لاندي د ګوتم د مغزي هډ ښخ دی. دې ته نزدې يو متهـ (مذهبي مدرسه) يې هم د هندوستانيانو راهبانو د پاره جوړ کړو. او د دې پر اتۀ ميله فاصله باندي يې "مهنتل وهار" جوړ کړو چي تر اوسه وجود لري. د "تهوپا رام دا ګپ" د جوړولو وروسته د باچا د کوريو څو ښځو خپلوانو د راهبي جوړېدلو خواهش ظاهر کړو. د دې د پاره مهندر خپله خور "سنګهـ سوترا" ورته را وغوښته کومه چي د دۀ سره په سنګهـ کي داخله شوې وه. هغه د نورو راهبانو سره لنکا ته راغله او د ځان سره يې د بودهي وني يو ښاخلی هم راوړی. دا ښاخ په اندودهـ پور کي د "روانولي دا ګپ" سره ولګول شو او د دې تاريخي ثبوت دا دی په لنکا کي چي کومه بودهي ونه ده هغۀ د دې ښاخ ده. نن دا د نړۍ تر ټولو لرغوني مذهبي ونه ده چي په ډېر اهتمام سره يې ساتنه کېږي. دې وني يا د دې وني و جرړو ته او به رسول دا د هر بودهي د پاره د سعادت کار دی.

تيسا د شلو کالو د حکومت کولو وروسته مړ شو او مهندر هم د څو ورځو وروسته پسې مړ شو. د دوی دواړو د مرګ نه څو ورځي وروسته "تامل" قوم لنکا فتح کړه. لاکن ۱۶۴ق، م کي هغه خلک وايستل شو او فاتح "دشت ګامني" هم د خپل نيکه تيسا غوندي بدهـ مذهب خپل کړو او د هغه مشر تابه يې پيل کړه. دۀ ډېر تعميرات جوړ کړل په کومو کي چي د "مهاتهوپ" او د "پتيل والا" غټ متهـ ډېر مشهور دي. په دې متهـ کي سو اسله (۱۲۵) کمبې (پايې) دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د مرګ نه وروسته دراوړ قوم بيا حمله وکړه، لاکن دوی وتاګامني په ۸۸ ق،م کې د هېواد نه وشړل. دې باچا په لنکا کې تر ټولو لوړ "داګپ ابهيا ګري" جوړ کړو او هم د دهٔ په دور کې درې سره پټک د حافظې نه د پاڼې پر مخ منتقل شول او د محقيقنو په رائې چې اصل تعليمات په دې کې تر ډېره حده کېدای شي او څومره کتابونه چې د دې مذهب په شمالي هند، نيپال، چين او تبت کې تر لاسه شوي دي او د دې نه وروستو ليکل شوي دي دومره مستند نهٔ دي.

دې نه علاوه د بدھ مذهب په هکله کوم کار چې په لنکا کې وشو هغه په پنځمه صدی کې وشو. ۴۳۰ عيسوي ته نزدې د بدھ مذهب يو مشهور راهب "بدھ ګوش" لنکا ته راغی. دا سړی ډېر لوی فلسفي او عالم ؤ. دهٔ د بدھ مذهب يوه انسائيکلو پيډيا د "سدهي ماګ" په نامه تياره کړه او د پټک ټول تفسيرات يې د سنګالي نه پالي ته وژباړل. دا تفسيرونه دومره مشهوره شو چې بقول ډيوډس چې اوس يو تفسير هم په سنګالي ژبه کې په لنکا کې نشته. هغهٔ تفسيرونه چې په پالي ژبه کې په لنکا کې موجود دي په مقدمه کې يې لږ ليک ورکولی شوی دی.

برما:

دلته د بدھ مذهب د ابتدا په هکله بېل بېل بيانونه دي. د برما خلک وايي چې ګوتم خپله دلته تشريف راوړی دی، لاکن دا د دوی خوش عقيده ده. په تاريخي اعتبار بدھ مذهب په لومړي ځل دلته د اشوک د مبلغينو په ذريعه خورشو، خو په اصل کې ترقي يې په پنځمه صدی کې وشوه. کله چې بدھ ګهوش لنکا ته ۴۵۰ عيسوي دلته راغی نو بدھ کېدل په هغه وخت کې داسې رواج نيولی ؤ چې نن په برما کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړېدل د هغه ځای په رسمونو کي شامل شوی دی. د دې نتیجه دا شوه چي په هر کلي کي پګوړا (بدهـ مندر) دی. او تر ۷۵ زره زیات مذهبي خیر غوښتونکي (فقیران) دي. د بدهـ و بتانو ته سجده کول، د مذهبي عالمانو عزت، بېل بېل ارواح خبیثه باندي یقین لرل، د دوی مخ ته د مذهب یو جز ګرځېدلی دی. یو معمولي کلیوال د یو پوني مېوه تر هغه وخته نهٔ شي خوړلای، یا د یوه پټي رېبل نهٔ شي تر سره کېدلای تر څو چي یې نټ (بازیګر، شعبده باز) ته قرباني نهٔ وي کړې. کوم چي د دهٔ په خیال په دې وني یا په دې ځای قابض دی. بدهـ مذهب هلته او س داسي مات ګوډ خور شوی دی چي ګوتم دا ښودلي دي چي هر سړی د خپل نېک اعمالو په وجه یو "دیو" یا "وړوکی دیوتا" جوړېدای شي او د بد اعمالو په سوب یو "یک" یا "پریت" کېدای شي او دا دیوتا یا پریت د یو لویي ارواح ماتحت دي کوم ته چي "نټ" ویل کېږي. د دې تېو شمېر ۳۸ دی. په دوی کي چي کوم یو تر ټولو لوی دی د هغه نوم "بهګ مـن" دی. نو په دې وجه د دې تېو د خوشحالۍ د پاره د ځناورو قربانۍ کېږي او شراب ښنل کېږي، کوم چي د ګوتم د قانون بالکل خلاف دي. هغوی د خپلو اخترونو پر موقع ښه خوشحالیاني کوي، اتڼونه کوي، سندري وایي او خیراتونه کوي. هغوی ګلان، د ګلونو هار او نور د نذر ځیزونه د ځان سره اخلي او بدهـ مندر ته ځي. هلته په ګوډو شي او د بدهـ ښودلي الفاظ لولي. "انیک" د کهـ" "اناتهـ" (ټول فاني دي) ټول د خوسائي نه خالي او ټول غیر حقیقي دي. د خیر ورکولو (منت ورکولو) وروسته ټوله شپه په اتڼ او نندارتون (تهیټر، سینما) کي تېروي. د غه نندارې هم د غه مندر په دالان کي کېږي او څوک د دولت ښتن (رئیس) د دې خرڅ پر ځان اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اخترونـو ماسـوا د خوشـحالۍ يـوه بلـه خـاص موقـع، د يـوه مـذهبي راهب د مـرګ ورځ وي. د چنـدې لـړ ليـک خـلاص شي او يـو غـټ رقـم جمـع کـړل شي. د چتـا (د سـوځولو ځـای) شـاوخوا يـو عمـارت جـوړ کـړل شـي. ډېـري نخښـي ولګـول شـي او قسـما قسـم رنګـين بېرو غونـه ولګـول شـي. لـوبي تماشـې او اتڼونـه کېـږي. پـه مـنځ کـي مـړی پـه شـاتو (شـهدو) او پـر طـلا (زربلـخ) کـي ونغښتل شـي. چـي کلـه يـې د سـوځلو ورځ راشـي نـو يـې پـه يـوه داسـي غونـډۍ کښـېږدي چـي بيـا يـې پـه يـوه رسـۍ وتـړي. دوې ډلـي جـوړې شـي او د دواړو تـر مـنځ رسـه کشـي پيـل شـي. کـوم څوک چي دا رسه کشي وګټي هغه د ټولو اخراجاتو ذمه واره شي.

حقيقـت خـو دا دی چـي دا خلـک ځـان تـه بدهـ وايـي، لاکـن پـه دوی کـي اکثـره پـر خـدای او روح يقـين لـري او پرتـه لـه نروانـه د يـوه جنـت منـونکي دي. چېـري چـي صـالح او ښـهٔ خلـک ولاړ شـي او د ديوتـا ګـانو سـره ښـهٔ پـه خوشـحالۍ ژونـد تېـروي. عيسـائي مشـين ښـهٔ پـه قـوت سـره خپـل کـار تـه دوام ښخښـلی دی، او تـر اوسـه تقريبـاً پـه سوا کـروړ اولس کـي يـې پـه مشـکل سـره يـوې برخـي عيسـائي مـذهب خپـل کـړی دی. لاکـن د دې ډېـر اميـد کېـږي چـي آخرالـذکر د مـذهب فـروغ (خورېدنـه) بـه مخـي تـه راشي.

(**نـوټ:** بايـد دا يـاد وسـاتو چـي دا ليـک پـه ۱۹۴۲ کـي ليکـل شوی دی)

تبت:

پـه دې هېـواد کـي بدهـ مـذهب څـه خـو د اشـوک مبلغينـو خـور کـړو او څـه د کنشـکا پـه دور کـي. لاکـن حقيقـت دا دی چـي دلتـه د دې مذهب خورېدنه باقاعده پـه اوومـه صدۍ عيسـوي کـي وشـوه، چـي هلتـه د هغـهٔ ځـای باچـا دوه ودونـه وکـړل. يـوه چينـايي او يـوه نيپـالۍ شـهزادګۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه. او دا دواړي د بدهـ مذهب منونکي وختلې. د دې شهزادګيانو په وجه د بدهـ مذهب خورېدنه په تبت کې په دومره تېزه وشوه چې د سلو کالو وروسته د دې ځای راجا باقاعده خلک هندوستان ته ولېږل او بهکشو يې راوغوښتل، او دا بدهـ مذهب دې هېوادته راورسېدو. دلته يې هغه وخت د دې مذهب منونکي او هغوی يې د ځان کولو په هکله ډېري انساني قرباني ښه په زورو وې، هلته د اولس په خيال په غونډيانو کې ګام پر ګام ارواح خبيثه خپل استوګن ځايونه جوړ کړي وو. او يو کار هم د دوی د خوشحاله کولو پرته نهٔ شو کېدلای. نو په دې توګه مذهبي پيشواؤ د دې موقع نه ګټه ترلاسه کړه او بدهـ مذهب ته يې يوه مخصوصه جامه وربه غاړه کړه. د دې خلکو عقيدې اوس دا دي.

د ګوتم نه علاوه نور بدهـ هم شته. لاکن په هغو کې مخصوصه پنځه دي. ګوتم د دوی درېيم پېش رو او راتلونکی "مهتريه (متر) بدهـ" (رحمتي بدهـ) او په دوی کې د هر يوه بدهـ درې څهرې وي. دوه اسماني او يو ځمکنی. اسماني بدهـ خو دهياني بدهـ او بدهستو بلل کېږي او ځمکني صرف بدهـ بلل کېږي. په دې توګه د موجوده کلپ د پاره د پنځلسو بدهيانو لړليک وشو چې په اصل کې پنځه دي.

دهياني فکري بدهـ، بدهستو (د فکري بدهيانو دويمه څهره) او منشي (انساني) بدهـ.

دهياني	بدهستو	منشي
دروچن	سمانت بهدر	کرکوچند
اکشوهيه	وجرپاني	کنګ مني
رتن تهمبو	رتن پاني	کيسيپ
رپتابهـ	پدم پاني يا اولوکشيور	ګوتم
اموګ سدهـ	وسوپاني	متربدهـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغـه اولـو کشـیور چـې د ګـوتم پـه شـکل کـې راغلـی ؤ د "دلائـي لامـا" یـا تبـت د صـدر مـذهب بنـه بـه خپلـوي. دلائـي لامـا څـه معمـــولي انســـان نـــهٔ دی بلکـــې د هغـــه درجـــه د "ادي بدهـــیـــا د خدای"وروستو ده.

دې نـه عـلاوه تبتـي بدهـیـو ازلـي یـو ابـدي یـو نـور مجسـم یـو قـادر مطلـق یـو د عقـل کـل، یـو د بخـت کامـل، یقـین هـم لـري او پـه دوی کـي وهـريـوه تـه بیـل بیـل خدای ویـل کیـږي. بیـا نـو دلتـه "دیویـاني" هـم دي کومـو تـه چـې "نـار" ویـل کیـږي. یـوه نـاره خـو د کشـیور کـورودانـه ده او دې د هغـو دواړو شـهزادګیانو بنـه خپلـه کـړې وه کـومي چـې تـر ټولو له مخه بدهـ باچا د تبت نه را وادهٔ کړي وې.

یـــوه دویمـــه نـــاره ډېـــره بـــد رنګـې څهـــره لـــري. د دې درې شـکلونه او اتـهٔ لاسـونه دي. پـه دې کـې د یـوې څهـره بـالکل د سـور (خنځیـــر) غونـــدي ده. د منګولیـــانو دا یقـــین دی چـــې دا د "زار روس" په شکل کي هم په دوی کي د یوې زېږېدنه شوې ده.

دې نـه عـلاوه څـه پریـت (پېـري) هـم شـته چـې تـر ډېـره حـده بـد رنګـي او وېرونکـي شـکلونه لـري. پـه دې وجـه د دوی مـاتحتین د شـیطانانو نـه وېرېـږي. د دې پریتونـو هـم د دوی پـه شـکل کـي ښځې دي او دا ټول تر ډېره حده وېرونکي او ظالمان دي.

بیـا د دنیـا پـه څلـورو کونجونـو څلـور عنفریـت باچاهـان دي، او دوی هـم خوشـحاله کـول ضـروري دی. هـیڅ یـو کـار پرتـه لـه دې باچاهـانو د خوشـحاله کولـو چېـري چـې وي نـهٔ تـر سـره کېـږي. بیـا د جهـنم ملـک "یـم" هـم شـته. د چـا زېرنګرانـي چـې اتـهٔ اورونـه او اتـهٔ زمهریـــري(یخ، ســـوړ) دوزخونـــه دي. د یـــم د کـــورو ادني نـــوم "لهـامو" دی. دا دواړه خوشـحاله کـول تـر ډېـره حـده ضـروري دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی ماتحت يا په زرګونو په بېلا بېلو جنسونو کې د پېدان او پريت دي، او د هر يوه خوا بدي کولو باندي مصيبتونه زياتېږي.

د تولو په آخر کې په سلګونو بودهي پيران دي او په دوی کې د هر يوه بت (مجسمه) ايښودل او د دوی عبادت کول د ثواب کار دی. د مذهبي خلګو بېل اقسامونه دي. د ټولو نه لوړه درجه د "لاما" ده. دا په دوه قسمه دي. يو زيړي خولۍ او دويم سرې خولۍ والا دي. د زيړو خوليو والا واده نه شي کولای، سرې خولۍ والا واده کولای شي. دې نه علاوه د راهبانو بې شمېره تعداد وي. دوی خپل وجود په ډېرو سختيو او مصيبتو برداشت کولو باندي اموخته کړي. يو اځي د واوري په دروکي، په ځاهانو کي پراته وي. خوراک، څښاک، جامې او هر څيز نه بې پرواه وي.

دلائي لاما:

د دلائي لاما د مرګ نه نهه مياشتي وروستو څو مره چي معشومان زيږي په دوی کې نوی دلائي لاما منتخب کېږي. د انتخاب طريقه يې ډېره دلچسپه ده. ټول معشومان په يو ځای کي جمع کړل شي، د مړي دلائي لاما مختلف څيزونه يو ځای کړل شي او په دې کي نور ډېر څيزونه ګډ کړل شي. کوم معشوم چي د دلائي لاما څيزونه خوښ کړي او نور شامل کړل شوي څيزونه نهٔ کړي خوښ، هغهٔ دلائي لاما ګڼل کېږي يا منل کېږي. فکر دا کېږي چي هر څوک خپل څيز خوښوي يا مينه ورسره لري، په دې توګه په دې معشومانو کي د کوم په صورت کي چي دلائي لاما دويم جنم اخستی وي، خپل څيزونه پېژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دلائـي لاما وروسته "لامه اعظم تش لمپو" وي. او د دهٔ ماتحت يا ډېر لامه اعظم او يوه "راهبه اعظمه" وي. يا د دوی ماتحت ډېر لاما او راهبات وي. نو په دې وجه په تبت کې د لاماؤ ډېر کثرت دی. او په دې غرهٔ ايزه سيمه کې تر درې زره زيات صومعې (عبادت خانې) دي.

د دې لاماؤ او مذهبي پيشواؤ پر اولس ډېر زيات اثر رسوخ دی. هغوی د دې مذهبي خلګو هر کار په اخلاص بلکې د مرّيانو په شان تر سره کوي. د دې اثر وجه يوه خو دا ده چې د دې بدهي تعليماتو او د پيشواؤ د نفس کشۍ سِکه د دوی پر زړو پرته ده. بل دوی دا ګڼي چې لاما د دوی او د ارواح خبيثه تر منځ د يو دېوال حېثيت لري. که دی د دوی حفاظت ونهٔ کړي نو پريت به دوی ژوندي پرې نږدي.

چين :

ويل کېږي چې بدهـ مذهب په دويمه صدۍ ق،م کې چين ته ورسېدی. لاکن په تاريخي اعتبار په وړومبۍ صدۍ ق،م کې هيڅ يو درک نهٔ معلومېږي. په دې صدۍ کې شهنشاه چين "مينګسائي" يو خوب اوليدو، د کوم په موجب دهٔ په خپل سلطنت کې د هندوستان نه د دې مذهب مبلغين راوغوښتل. لاکن د شهنشاه د هڅو باوجود د دې بودهي مذهب تر دروسوو کالو پوري هيڅ خاص اثر نهٔ کړو قائم. د دې وجه دا وه چې په چين کې دوه فلسفيانه مذاهب موجود وو، د کوم په وجه هلته يو نوي او نابلده مذهب زر پښې نهٔ شوې ټينګولای.

لومړی مذهب "تاوي" دی او دويم مذهب "کنفوشي".

تاوي مذهب د کوډو او جادو په وجه او کنفوشي د اخلاقياتو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

درس په وجه د بدهـ مذهب په نسبت په اولس کي کم کشش نهٔ درلود. بیا هم بدهـ مذهب ورو ورو خور شو. لا اوس هم د دې حالت داسي دی چي یوه چیني ته هم خالص نهٔ شو ویلای. چینایان چي په هر مذهب کي خپل د خوښې نکات رابېلوي، هم دغسي دوی بدهـ مذهب د خپلو لو سره سم د څه نه څه جوړ کړو.

په دریمه صدۍ عیسوي کي د دې مذهب څه لږ اشاعت وشو او په څلورمه صدۍ عیسوي کي چي کله "شي هو" شهنشاه شو نو چینایانو هم بدهـ جوړېدل پېل کړو.

دې نه وروستو په چین کي چي کله د دې مذهب په هکله د خلکو دلچسپي پیدا شوه نو فاهیان (پنځمه صدۍ) هوان سانګ (شپږمه صدۍ) او آئي تشنګ (اوومه صدۍ) کي چي کله هندوستان ته راغلل نو د دې ځای نه یې د بدهـ مذهب ډېر کتابونه د ځانه سره یوړل. دا څومره کتابونه چي دي هغه د فاهیان په نقطه نظر لیکل شوي دي. په دې توګه د چین بدهیان د شمالي هند بدهیانو مقلدین (اقتدا کونکي) دي.

د چین او د تبت د بدهیانو تر منځ فرق

لاکن په سیمه ایزه کچه په دوی او د تبت په بدهیانو کي تر ډېره حده فرق دی. هغه غټي غټي خبري داسي بیانېدلای شي.

(۱) په چین کي د تبت نه کم دیویاني او دیوتاګان دي. ګوا د تبت د خلکو غوندي هم دلته بدهـ، بدهستو، پیرا او عفریتي (پېریاني) دیوتاګان شته.

(۲) په چین کي راتلونکي بدهـ یعني رحمتي بدهـ د یو معمولي دیوتا حېثیت لري او د هغه څهره همېشه د یوه مسکي پنډ سړي غوندي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) مذهبي خلک په خاصه توګه یا بهکشو او لاما ډېر ذلیل بولي او د دوی هیڅوک عزت نهٔ کوي. د دوی اخلاق هم صحیح نهٔ دی. حالانکې د خپل اثرو رسوخ د پاره هغوی ډول ډول په خپل وجود باندي سختی تېروي. تر دا آنده چې پر خپل خریلي سر سرهٔ سکروټه کښېږدي او دعا غواړي. ګوتي او لاسونه په سرو سکروټو کي ووهي او په سوځولو یې تک تور واړوي. د دوی څه د نفرت یوه وجه دا ده چې چینایان خانداني ژوند تېرول خوښوي او دوی د هغه مخالف دي.

(۴) په دیویانو کي چینایان په خاصه توګه د رحم دیوي "کونین" ډېره خوښوي او دهغوی و عکسونو او بتانو ته په ډېر احترام او میني سره عبادت کوي.

جاپان:

په دې هېواد کي بدهـ مذهب د کوریا نه په کال **۵۵۲** عیسوي کي راغی. خپله په کوریا کي دا مذهب په څلورمي صدۍ عیسوي کي راغلی ؤ. هغه وخت په جاپان کي دوه مذاهبه خورو وو. یو "شنتو" مذهب او دویم "کنفوشي". کنفوشي خو هغه د چین د اخلاقو ترجمان مذهب دی، لاکن شنتو مذهب خاندان د بزرګانو، مشرانو، ارواح او مناظره فطرت د قدرت په عبادت پوري اړه لري. د دې سره سره هغه د دې تعلیم هم ورکوي چې "سیکا دو" یعني د جاپان شهنشاه یو معمولي انسان نهٔ ؤ. بلکې هغه د لمر د دیوي زوی ؤ او د هغه په شان کي الوهیت (خدایي، معبودیت) ثرګندېږي. دغه وجه ده چې شنتو مذهب له وخته د جاپان دولتي مذهب او سېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــو چــي کلــه بدهــ مـذهب جاپـان تــه ورســېدو نــو هغــه د دواړو مـذاهبو سـره لاره یـوړه. تـر دا آنـده چـي د بدهـ مـذهب جاپـاني مشـر شهنشـاه " شوتوکوئیشـي " دغـه قـول ډېـر مشـهور دی چـي " شنتو،کنفوشـي او بدهــ مـذهب " د یـوې ونـي درې ښـاخه دي". نـو د دې باچـا زیـر اثـر شـاهان جاپـان د دې مـذهب مشـرتابه یـې پـر ځـان واخسـته. نـو بـالاخر پـه اتمـي صـدۍ عیسـوي کـي د شـنتو "دیوتـا بدهـ سـتو" ومنـل شـو او شـاه جاپـان د دلائـي لامـا پیـام رسـونکی ومنل شو.

دا صــورتحال تــر دوولســمي صـدۍ پـوري ؤ. لاکــن کلــه چـي د عیسـائیت اثـرات پـه زیاتېـدو شـول نـو بدهـ مـذهب یـوه بلـه چُغــه پــه غــاړه کــړه. پــه دې کــي د "هــونن" د تبلیــغ (۱۲۱۲،۱۱۲۳) عیسـوي نـه " جـوډو[132] نـومي یـوه نـوې فرقـه جـوړه شـوه. دې فرقـې د روح وجــود تســلیم کــړو او د خلاصــون د پــاره یــې پــر " امیــدا " بانــدي د عقیــدې وویلــو. د دوی پــه نــزد لکهنوکلونــو مــخ کــي "امیـدا " پـه انسـاني بڼـه زېږېـدلی ؤ او دنیـا تـه یـې د خلاصـون لاره ښـودله. دا خلـګ " امیـدا[133] ازلـي او ابـدي ګڼـي او وایـي چـي مـوږ چـي پـه کـي اوسـو، حرکـت کـوو او پـه وجـود کـي راځـو، دی. څـه مــوده وروســته پــه جــوډو کــي هــم لــږ تغیـر پیـدا شـو او د دې نـوم "جوډوشن[134] شو.

دویمــه بدهــ فرقــه د " زن[135] پــه نامــه ســره نــومېږي. دا د جاپانیـانو ډېـر پـه زړهٔ پـوري مـذهب دی. پـر وجـود د سـختیو تېرولـو

[132] JODO
[133] AMIDA
[134] JODOSHIM
[135] ZAM

(c) ketabton.com: The Digital Library

او جوړولو قائل دي او غور او فکر (ګيان، دهيان) ته ترجيح ورکوي. دې فرقې په جاپان کي لوی لوی مفکرين او عملي خلک زيږولي دي.

دريمه فرقه " نيچرن [136]" ده. دوی په دې خبره زور کوي چي د هر امر د فيصلې د پاره بايد چي "سوترو" ولوستل شي کوم چي ګوتم پربښی ؤ او د مفسرينو او علماؤ پر رايو چي يقين ونهٔ کړئ. د دې فرقې په وجه په ټولنه کي مزموم رسومات ورک شول، ولي چي خلګو د بدهه مذهب کتابونه لوستل پيل کړو.

بهرحال په جاپان کي د بدهـ مذهب ارتقائي سفر نه دا ثرګندېږي چي بدهـ مت کله چي هم په يو غير هېواد يا مذهب کي دا خل شوی دی نو د هغه هېواد ډېري خبري په کي شاملي شوي دي او ډېري داسي خبري کومي چي هېواد والو د طبيعت خلافي دي، پربښي دي.

په جاپان کي د نورو هېوادو په شان بدهـ مذهب د رسېدو سره د روح قائل شو. ديوتاګان او ديوياني يو ازلي او ابدي ذات منونکي شو او د کرم (کرما) جګړې يې هېري کړې. د جاپان ظاهري مذهب د چين و مذهب ته ډېر ورته دی. البته دلته ديوتاګان، اسماني خدايان ګڼل شوي. دا خالق هم دي، ازلي هم ابدي هم او قادر مطلق هم. د دوی نومونه " ديني جي او اميدا " دي. په بدهستو کي کونو (چيني کونين) ډېره په زړهٔ پوري ده او هغه د اميدا سره په جنت کي ملکه ده او د دوی د اجازت نه بغير هيڅوک هلته نهٔ شي داخلېدای.

---

[136] NICHLREN

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي نه علاوه نوري ډېري ديوياني او ديوتا ګان شته چي پر هغو باندي د دوی يقين دی. هغه په دې چي جاپاني بدھ مذهب د ډېرو ديويانو او ديوتاګانو منونکي او د هغوی عبادت کونکي دي. لاکن د دې خبرو باوجود د بدھ مذهب د راهبانو پر اولس باندي هيڅ خاص اثر نشته او دوی ته د جنتر او منتر والاؤ ماسوا خلګ په بله سترګه نۀ ګوري.

نېپال:

په نېپال کي چي کوم بدھ مذب دی پر هغه باندي د تبتي بدھ مت اثرات پراته دي. هغوی هم د سيمه ايزه ديوي او ديوتاګانو منونکي دي. لاکن سره له دې چي د نېپالي خدای منونکي هم دي او ګوتم انسان بلي. ښاغلي هوګن چي د هغه ځای د بدهيانو احوال بيان کړی دی او د خپل يو بدھ ملګري ځواب يې داسي بيان کړی دی چي د دۀ په سوال کولو يې و دۀ ته ورکړی دی.

بدھ څوک دی؟ هغه خدای دی، خالق دی، نبي دی که پير دی؟ هغه د اسمان نه پيدا شو که د ښځي د نس نه؟

ځواب دا راکړل شو. په سنسکرت کي د بدھ معنا د عقل مند ده، يا هغه چي د هغۀ معلومات د عقل نه کېدای شي، او دا د خدای د نومونو نه يو دی، د کوم په وجه چي موږ و هغه ته اوهي بدھ هم وايو چي هغه مخلوق نۀ بلکې خالق دی. ساکيه بدھ (ګوتم بدھ) دنياوي دی او انسان دی. د حقيقي بدھ په عبادت کولو هغۀ ډېر لوړ مقام ته ورسېدی او هغۀ نروان تر لاسه کړو. موږ په دې هغۀ ته بدھ وايو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچین، آوا، فارموسا وغیره:

کوچین، آوا، فارموسه، جاوا او په سماټرا کې بدهـ مذهب په ثلورمې، پنځمې او په وروستیو صدیو کې د چین په مرسته خور شو. منګولیا او سائیبیریا ته هم له دې ځای لاړو. په دې ځایونو کې د دې مذهب منونکي بې شمېره دي. دې نه مخکې دا مذهب په کابل یا سقند، بلخ و بخاره کې خور شوی ؤ. د دې مقاماتو د حالاتو په هکله قاهین، هوان سانګ او د سنګ یان په بیاناتو کې موندل کېدای شي. سنګ یان دا بیان کړی دی چې په هغه دور کې د "ختن باچا" ګوا د بدهـ مذهب منونکی نهٔ ؤ. بیا هم د دهٔ په هېواد کې زیات شمېر د بدهـ مذهب د پیروکارانو وو او د هندوستان نه به مبلغین تلل راتلل[1]. بلخ بدهـ ؤ ، لاکن په کافرستان کې یو تاتاري د دې مذهب سخت دښمن ؤ او چېري چې به یې د دې مذهب پیروکاران لیدل، وژل به یې.

هوان سانګ لیکلي دي چې په افغانستان کې "کپا" نومي یو بودهي باچا باچهي کوله. لاکن صومعې په زیاته

[137] د مردم شماری تازه اندازې مطابق دا وخت درې نیم کروړه هنیان بدهـ په لنکا، برما، سیام، انام وغیره کې دي. او جاوا، سماټرا، بهوټان، سکم، تبت، چین، نیپال منګولیا او جاپان وغیره کې تقریباً پنځوس کروړه ماهنیان بدهـ مذهب پیروکاران به وي. په دې توګه په ټول نړۍ کې د دې مذهب منونکو تعداد تقریباً ثلور پنځوسه ۵۴ کروړه دی.

(نوټ) باید دا یاد وساتو چې دا کتاب وړومبي ځل په ۱۹۴۲ عیسوي کال کې لیکل شوی ؤ. اوسنی تحقیق په نړۍ کې د بودهیانو دا شمېر ښیي.

Buddhism is a religion practiced by an estimated **488 million** in the world, **495 million**, or 535 million people as of the 2010s, representing 9% to 10% of the world's total population. China is the country with the largest population of Buddhists, approximately 244 million or 18.2% of its total population.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه شاړي وې. پـه کنـدهار کـي هـم متهونـه خـالي وو. پـه پیښـور کـي د کنشـک جـوړ کـړی متهـ پـه زم زمـه ؤ. لاکـن پـه عامـه توګـه خلـګ د ماهنیـان فرقـې منـونکي وو. البتـه پـه کشـمیر کـي د بدهـ مـذهب خـورا زور ؤ. هلتـه پنځـه سـوه صـومعې او پنځـه زره راهبـان وو. پـه سندهـ کـي خلـګ د هنیـان فرقـې منـونکي وو. پـه موجـوده دور کـي ماسـوا د کشـمیر بعضـي ختـیځ برخـوکي، د دې مـذهب منـونکي پـه دې سـیمه کـي نشـته. د دوی ځـای اسـلام ونیـو، لاکـن پـه دې مسـلمانانو کـي د اسـلافو د اثراتـو پـه وجـه تـر ډېـره حـده توهم پرستی ځای نیولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۱

ضمیمه جات (ترخځي)

چرخ حیات (د ژوند پیّه)

مـوږ د دې لـه مخـه لیکلـي دي چـي څرنګـه صـلیب(✝) د عیسـائیانو، سواسـتکا(□) د آریـاؤ او هـلال(☾) د مسـلمانانو نخښـه ده، هـم دغـه رنګـه چـرخ حیـات (د ژونـد پیّـه) د بـدهیانو نخښـه ده. دا هـم مـوږ وښـودل چـي دا نښـان څنګـه پـه وجـود کـي راغـی او پـه پیـل کـي د دې څـهٔ معنـا وه. وروسـته بیـا بـدهیانو دې پیّـې تـه د مجسـمې (بـت) شـکل ورکـړو، ګـول پیّـه یـې جـوړه کـړه او پـه هغـه کـي یـې بېـل بېـل شـکلونه جـوړ کـړل. داسـي درې رنګـه بـېلا بېـل چرخونـه تـر لاسـه شـوي دي. یـوه د "اجنتـا" پـه سـمڅي (غـار)کي، یـوه پـه "تبـت" کـي او یـوه پـه "جاپـان" کـي. ډاکټـر واډل دا ثابتـه کـړي دي چـي پـه دې چرخونـو کـي د بدهــد تعلیمـاتو دوولـس عکسـونه ظـاهر کـړل شـوي دي، او هغـه پـه دې ذیـل طریقـه دا بیان کړي دي.

(۱) اودهیان (جهل)

د اجنتـا پـه عکسـو کـي یـې جهـل داسـي ښـکاره کـړی دی چـي د یـو وړونـد اوښ پـه پـزه کـي جلـب پـروت دی چـي یـو سـاروان نیـولی دی. پـه تبتـي عکـس کـي یـو وړونـد د لاري پوښـتنه کـوي روان دی. پـه جاپاني عکس کي د انسان پرته د یو "دیو" عکس دی.

(۲) سنکهارا (قوت او رجحان)

دا خیـال د اجنتـا پـه سـمڅي کـي کمهـار (کـولال) د دهٔ چـاک (سـپینه خـاوره) او جـوړ شـوي ځیزونـه ښـکاره کـړي دي. پـه تبتـي عکـس کـي صـرف شـکل او چـاک او لوښـي ښـکاره کـړل شـوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. کـولال نشـته. پـه جاپـاني عکـس کـي کـولال او لوشـي دواړه غائب دي، صرف چاک يې ښکاره کړی دی.

(۳) ونانا (هوش، سود)

د اجنتـا او جاپـان پـه عکسـو کـي يـې صـرف يـوه بيـزو (شـادي) ښـکاره کـړې ده. لاکـن پـه تبتـي عکـس کـي يـې بيزو پـه يـوه ونـه خېـږي ښـکاره کـړې ده. د هغـه ځـای لامـا دا عقيـده لـري چـي پـه لـومړي سـر کـي د انسـان عقـل د بيـزو وي، او بيـا پـه کـراره کـراره پـه علم و تجربې سره ترقي کوي.

(۴) روپ (مادي خصوصيات و صفات)

پـه اجنتـا کـي يـې دوه عکسـونه ښـکاره کـړي دي، د کـوم مطلـب چـي نـۀ واضـح کېـږي. پـه تبتـي عکـس کـي يـوه کشـتۍ لـه دريابـه اوړي ښـکاره کېـږي. پـه جاپـاني عکـس کـي پـه کشـتۍ کـي يې سړی هم ښکاره کړی دی.

(۵) کل آئتا (شپږ ولايتونه يا حواسه)

يعنـي حـواس خمسـه او شـپږ طاقـت ذهنـي چـي "مـن" ورتـه ويـل کېـږي. د اجنتـا پـه عکـس کـي يـې يـوه انسـاني څهـره ښـکاره کـړې ده کومـه چـي پـه نقـاب کـي پټـه ده. د دې نقـاب شـاته يـې سـترګي، غوږونـه، زيـورات پـه واضـح توګـه ښـکاره کـړي دي. او پـر تنـدي يـې يـو سـوری د سـترګي پـه څيـر ښـکاره کـړی دی. پـه جاپـاني عکـس کـي يـې صـرف يـو انسـان ښـکاره کـړی دی او پـه تبتـي عکـس کـي يـې يـو داسي کور ښکاره کړی دی چي شپږ طاقه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) پهیاسو (اتصال)

د اجنتـا پـه عکـس کـي دا شـکل سـره راغونـډ شـوی دی. پـه جاپـاني او تبتـي عکسـو کـي يـې يـو داسـي سـړی ناسـت ښـکاره کـړی دی د کوم په سترګه کي چي غشی لګېدلی دی.

(۷) دوانا (احساسات)

د اجنتـا پـه عکـس کـي دا شـکل خـراب شـوی دی. پـه تبتـي او جاپـاني عکسـو کـي عاشـق او معشـوق غـاړه پـه غـاړه ښـکاره کـړل شوي دي.

(۸) ترشنا (تشنګي، تږی والی)

يو سړی او به څښي ښکاره کړی دی

(۹) اپا دهنا (ګرفت)

پـه اجنتـا او جاپـاني عکسـو کـي شـکلونه خـراب شـوي دي. په تبتي عکس کي يو سړی ګل شُوکوي ښکاره کړی دی.

(۱۰) بهاؤنا (میلان یا رجحان)

پـه اجنتـا او جاپـاني عکسـو کـي دا ځايونـه خـراب شـوي دي. په تبتي عکس کي يوه حمل داره ښځه يې ښکاره کړې ده.

(۱۱) جاتي (زوکړه، پیدائش)

د مور او معشوم (زچه او بچه) عکسونه دي.

(۱۲) مرت (مرګ)

پـه دې کـي د سـپين ږيـري تـوب، کمزورتيـا او مـرګ عکسونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۲

د سور (خنځیر) غوښه یا کمبهي

په بودهي کتاب کې آخري خوراک چې ګوتم خوړلی ؤ (د چندسنار په کور کښې) هغه وریځې او یوه ترکاري وه چې "سکرمردو " بلل کېده. لوېدیځ مؤرخینو د سکرمردو ژباړه د خنځیر د غوښې کړې ده، لهذا په دې توګه د رائس ډېوډس غوندې محقق هم آخري خوراک د غه ښودلی دی. لاکن د جدید تحقیق نه دا څرګنده شوه چې د "سکرمردو " معنا د "هغه خوراک ده چې خنځیر یې خوري".

په مهابدهي جنرل ۱۹۰۱ کې د دې لفظ تحقیق شوی دی او دا یې ویلي دي چې په بهار کې کمبهي یا کهنبه ته " سکرمردو " ویل کېږي. د دې نور نومونه ګورجیا، کرستها او بلې لوټن دی.

ښاغلي ستهراس، پروفېسر میونس او سوبهدرا بهکشو د دې دغه معنا اخستې ده. شمیم هم دغه لیکلې ده. لاکن امیر احمد علوي صاحب د دې لفظ ژباړه په شکرقندي (لبلبو) سره کړې ده چې بظاهر صحیح نهٔ ده. دا سې څرګندېږي چې کمبهي کوم چې د موتها د جرړي غوندې دی، خنځیر ډېر خوښوي او دا په ډېر شوق سره خوري. په لرغوني زمانه کې کېدای شي چې انسانانو هم دا پخوو او خوړو. نو په دې توګه چندا هم خپل پیرو یا ګرو (استاد) د پاره دا خوښ کړی وي، او ور تیار کړی یې وي. کله چې ګوتم دا وڅکو نو هغه محسوس کړو چې په دې کې یو زهرجن څیز یا جرړه ګډه شوې ده. دهٔ نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهکشـوان د دې د خوړلـو نـه منع کړو او ټـول دېـګ (پتیلـه) یـې پـه ځمکه کي خښ کړو.

دا بحـث فضـول او بـې فائـدې دی چـي ګـوتم د خنځیـر غوښـه خوړلـه او کـه نـه. پـه دې چـي د دې نـه د دې لفـظ صـحیح مفهـوم نـهٔ معلـومېږي او پـه واقعـاتو کـي د ژبـاړي بایـد خیـال وساتل شي نهٔ چي هغه د اعتقاداتو سره اړه لري که نهٔ؟

د ګـوتم پـه هکلـه چـي هغـه د خنځیـر غوښـه یـا د هغـه رنګـه بلـه غوښـه خوړلـه صـحیح دی کـه نـهٔ. پـه دې توګـه ګـوتم بـه همېشـه ویـل چـي د خیـر پـه کچکـول کـي چـي و بهکشـو تـه د خـوراک هـر ثیـز واچـول شـي بایـد بهکشـو هغـه وخـوري. ظـاهره ده چـي بهکشـوان بـه کـور پـه کـور د خیـر غوښـتني د پـاره ګرځېـدل. د چنـډال او د شـودر پـه دروازه بـه غوښـه هـم وراچـول کېـده، او دا رنګـه ګـوتم او د هغـه پلویـانو بـه غوښـه هـم خوړلـه. پـه دې توګـه د دیـودت دا اصـرار چـي پـه پلویـانو دي د غوښـه خوړلـو بنـدیځ ولګېـږي، نـو ګـوتم صـفا انکـار وکـړو او وې ویـل چـي بهکشـو تـه چـي څـه پـه کچکـول کـي ور اچـول کېـږي هغـهٔ دي خـوري. کـوم چـي پـه دې هېـواد کـي خـوړل کېږي او چېري چي دی خیر غواړي.

بهرحـال دا خبـره اوس صـحیح ده چـي هغـهٔ خـوراک چـي ګـوتم خـوړلی ؤ هغـه د خنځیـر غوښـه نـهٔ، بلکـې هغـه د کمبهـي جـرړي وې، کـوم چـي د لانـدي (ټیـټ) ذات خلګـو پـه هغـه وخـت کـي د ترکاري په طور خوړلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۳

د بدهـ د زوکړي ځای (لمبیني باغ)

په ۱۰۹۶ کال کي ډاکټر فوهرر په نیپال استیټ کي د ننه د رامندیي په سیمه کي د ډبري یو مینار په ځمکه کي ننوتی موندلی ؤ. په دې ډبره د اشوک شاه مګدهـ یوه کتبه وه چي د هغې نه ښکاره کېدله چي هغه د خپل تخت نشینۍ نه شل کاله وروسته هلته راغلی ؤ او د آس په شکل یوه تمبه (ستون) یې هلته نصب کړی ؤ. په یوه برج یې هلته ولیکل چي " دلته بدهـ زوکړی ؤ. " دا استوپه، آس او تمبه د برېښنا د ټکي نه غورځېدلي وو. آس خو نۀ شو پیدا لاکن تمبه نږدې په یوه مندر کي پرته تر لاسه شوه. دلته یو صندوق هم وموندل شو چي په کي ګلدان، زیورات او جواهرات تر لاسه شول او د هغې نه دا هم څرګنده شوه چي هم دغه ځای د ګوتم د زوکړي ځای دی.

غرض د هر اړخ نه دا ثابتېږي چي هم دغه هغه ځای دی چي ګوتم د مور د نس نه دې دنیا ته راغی. د دې ځای د څرګندېدو نه دا ځای د بدهي خلګو د پاره د یو زیارت حېثیت وموندی. ښاغلي شیو نرائن شمیم تر دې ځای د رسېدو بیان داسي کړی دی.

"دې ځي ته د نیپال دربار د اجازت نه تلی شې. له دربار نه د څه مدد غوښتلو هم ضرورت کېدی شي. اتۀ ساعته د ډولۍ د "اسکا بازار" نه تر سرحد پوري رسېدی شې. دې نه مخ کي خوړ ونه (شېلې) راځي. د فیل په ذریعه به دې نه پر یوتل وي. بیا به ځنګل راځي. هلته د ځنګلي بوټو په منځ کي دا تمبه موندل شوې ده. څو ګزه مخ ته تللو وروسته د هغۀ تالاب نخښي هم ښکاره دي چي د ګوتم مور غسل پرې کړی ؤ او کوم خوړ (شېله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د "تیل دریا" په نوم په بدهستو کې لیکل شوې دی او س هم د هغې نوم دغه دی.

شري مهاراج بهادر نیپال په دې مقام د مسافرو او سیلانیانو د پاره یوه آرام ګاه هم جوړه کړې ده. موندل شوې تمبې باندې یوه ډبره د حفاظت د پاره ایښود ل شوې ده، لاکن تمبه او برج یې په خپل اصل حالت کې نه دې ایښې کوم چې به ښه موزو وه".

نیپال استېټ د بدهیانو د پاره نوري اسانتیاوې جوړې کړې دي، او چین، تبت، جاپان او د هندوستان نه خلک د دې ځای د زیارت د پاره راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۴

دمړني ځای (کسي نګر ضلع ګورکهپور)

د ښاغلي شیونرائن شمیم د ځُلې نه هغه حالات هم وا وروئ.

"که مسافر ګورکهپور د ریلوې لائن څلور استېشنه مخکې ولاړ شي او هلته پر دیوریا استېشن شېوه (کوز) شي نو د لته د لارې سوارلي موندلی شي. کومه چې به تا بشرح رانی کس "کسیا" ته رسوي. ۱۲ بجې نه تر ۲ بجې د مه کولای شې. لارې بېرته دیوریا ته راځي. که دي دا سفر خوښ نه وي نو ګورکهپور نه کسیا (کسي نګر) ۳۵ میله لیري پر یو پوخ سړک دی. کارګاډې په ۲۵ روپو د رسره ځي او راځي. کسیا هغه ځای دی چېري چې بدهـ بهګوان نروان موندلی ؤ. یعنې هغه کالبد خاکي (د خاورو قالب) پرېښې وه. د مندر بېرته مرمت کړل شوی دی. مجسمه چې اوس په پرته (ویده) حالت کې ده مخکې ریزه ریزه شوې وه. دا ریزې (ټکړې) یې بېرته راټولي کړې او بیا یې مجسمه بېرته ځینې جوړه کړه. دا مجسمه دا وخت ۲۰ فټه اوږده ده. زیارت کونکو دا مجسمه د سرو زرو په ورقو پوښولې ده. د کتاري (یو قسم نری ګنی چې ګوره ځینې جوړېږي) پرده پر پرته ده، بتې هر وخت پر بله ده. د سنګ آسن (په وقار سره د ناستي حالت) په لاس دا انند غمزده مجسمه جوړه ده او د وه نور سنګي هم ور سره دي. د دې مندر سره نږدې یو استوپه ده. د هغې سره د وه مدفون ځاهان هم موندل شوي دي".

هم د غسې ډېر کهنډرات هم موندل شوي دي. مندر ته نږدې د بدهـ یو استاده (ولاړه) مجسمه هم موندل شوې ده چې ښه په سلیقه نصب ده. کوم چې د هغه ځای خلک د " رماهته " مجسمه ور ته وایې. مندر ته نږدې یو برمي رئیس د زیارت کونکو د پاره درمسال

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی دی. په دې کې يو برمي بهکشو اوسېږي. د برما د سنګ مرمر او د پيتلو نه جوړ بدهي مجسمې ايښود ل شوي دي. په دروازه کې د برما ساخت يوه ګهنټۍ راځوړند ده. په کلونو کلونو دا مندر په ډېر خراب حالت کې ؤ، آخر په کال ۱۸۷۷ کې ښاغلي کارلائل دا سره برابر کړو. د کوم احوال چې د سنګ مرمر په يوه تختۍ داسې ليکل شوی دی.

"دا مشهوره مجسمه او بدهـ مندر د بدهـ د نروان د حالت دي او دې ته نزدې دوه استوپونه کيندل شوي دي. د مجسمې ډېرې رېزې رېزې توټې ځای په ځای پرتې وې، دا ټول را جمع کړل شول، دې ته ترتيب ورکولو وروسته بېرته مجسمه خپل اصل حالت کې جوړه کړل شوه. د مندر مرمت هم وشو او پردې چت هم واچول شو.

کسي نګر

اې، اي کارلائل

مارچ ۱۸۷۷

آرکيلاجکل اورسيز"

په اصل کې دا ځای د بدهيانو په تيرتهو[138] کې يو ضروري تيرتهـ دی. اول خو صرف د هندوستان بدهـ منونکي راتلل، خو اوس هلته کليزه ميله جوړېږي. د شا و خوا نه بلکې د لېرې لېرې نه هم خلګ دې ميلې ته راځي. اوس ښه رش کش جوړ شوی دی.

ﺻ په بدهـ کتابونو کې د دې نوم "کوسي نکلا" دی. کوسي نګر، کسي نګر هم راغلی دی، خو اوس ورته "کسيا" ويل کېږي.

[138] تيرتهـ: د زيارت کونکو مقدس د لامبلو ځای، د درياب غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۵

نالند یا نلند پوهنتون (یونیورسټی)

راج ګړهـ ته پر اووه ۷ میله فاصله باندي یو کلی د نالند په نامه ؤ. اوس دې ته "لوی کلی" (بڑاګاؤں) ویل کېږي. ګوتم بدهـ دلته درې میاشتي استوګنه کړې وه، او ډېري خطبې یې ورکړې وې. د دې ځای امیر سوداګرانو د کومو تعداد چې پنځه سوه وو، لس لکهه اشرفۍ چنده یې وکړه. په دې پیسو یې څو کلي واخستل او د هغو نه یې یو متهـ جوړ کړو او ګوتم بدهـ ته یې نزرانه کړو. ډېرو راجاګانو په دې کې اضافه وکړه. د منځني هند یو راجا دلته یو هال او د ټول عمارت نه یې چاپېره یو پوخ دېوال جوړ کړو. او په هغه کې یې صرف یوه دروازه ورکړه. په دې ځای کې به د خپل وخت نومورې راهب او علماء اوسېدل. نو کله چې به یو څوک د علم د حاصلولو د پاره راغی، نو کوم راهب چې به د دربان دنده تر سره کوله هغهٔ به د دې طالب علم نه څو پوښتني وکړې. ترڅو چې دې دربان ته د خپل مطلب ځوابونه نهٔ شو ترلاسه تر هغو به دا طالب علم دننه نهٔ شو تلای. غالباً د داخلې د امتحان ابتداء به د دې ځای نه کېده.

بهرحال په لږ وخت کې دې متهـ د یوه پوهنتون عالمګیر شهرت تر لاسه کړو. د فاهیان په دور کې دا لا نهٔ وه مکمله شوې، لاکن هوان سانګ دې ځای نه علم تر لاسه کړو. لاکن ات سانګ دلته په دغه کال کې تعلیم حاصل کړو او هوان سانګ شپږ کاله د دې ځای لوستلی روزګار بلل کېده. د معلمانو شمېر ډېر وو. نو په دې توګه زر ۱۰۰۰ عالمان داسې وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پر شلو علوموېې بیان کولای شو. په پنځه سوه دېرش عالمانو کښې لس داسې (بشمول هوان سانګ) عالمان وو چې په پنځوسو مضامینو کې ماهر وو. ماهر و فاضل مثل "ناګارجن" او "آریا دیو" د دې پوهنتون په وده کې لویه ونډه درلوده. د هوان سانګ په دور کې "سدابهار" د دې پوهنتون صدر ؤ. دا عالم داسې جامع فضیلت لرونکی ؤ چې پر هر مضمون یې علم درلود.

د وخت سلطنت ډېر کلي دې مټهـ ته وربخښلي وو. دې نه علاوه اولس هم هر قسمه کومک ورسره کولو. چې په نتیجه کې و طالب علمانو ته هیڅ مشکلات نهٔ وو. بلکې د کور نه هم زیات آرام دهٔ ؤ او هغوی ښهٔ په شوق سره زدکړه کوله.

د لرغوني اثارو محکمې (محکمه اثار قدیمه) په دې ځای کې ډېرې کیندني وکړې او ډېر لرغوني اثار یې وموندلو کوم چې په کتلو ارزي.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library